

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
e-MBA PROGRAMI

BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ VE RİSK
YÖNETİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA ELDEMİR

121141118

Danışman Öğretim Üyesi:

Yrd. Doç. Dr. B. Murat BUKET

İstanbul, Mayıs 2015

TEZ ONAY SAYFASI

TARİH: .././.....

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

..... ait

.....

.....

adlı çalışma, jürimiz tarafından

Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)

Üye.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli fikirleri ile bana önderlik eden tez danışmanım Sayın Doç. Dr. B. Murat BUKET'e ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkürlerimi sunarım.

ESRA ELDEMİR

İstanbul 2015

ÖZET

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizler nedeniyle bankacılık sektöründe iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinin önemini ortaya koyarak bankaların sahip oldukları risklerin kontrol edilmesi ve olası risklere girilmesinin engellenmesi amacıyla, bankalarda iç kontrol sistemlerinin kurulmasını istemiştir. Bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak yapılabilmesi için etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı gerekli olup, Ülkemizde Bankalarda iç kontrol 2006 yılında yasal zorunluluk hale getirilmiştir. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi bankalarda etkin iç kontrolün önemi hususundaki çalışmalarını üye ülkelerin bankacılık gözetim ve denetim otoriteleriyle birlikte sürdürmektedir. Komite üye ülkelerdeki sorunlu bankaların durumlarını inceleyerek tespitlerde bulunmuş ve bu tespitleri dikkate alarak iç kontrol prensiplerini oluşturmuştur.

Bankalarda iç kontrol, yaşanan krizler ve birçok bankanın büyük zararları neticesinde 1980'li yılların sonrasında daha da önem kazanmıştır. Uluslararası düzeyde etkisi bulunan krizlerin yeterli olmayan mali bünye, şeffaf olmayan mali tablolar, yetersiz yasal düzenlemeler ve kurlarda oluşan dalgalanmalar gibi birden fazla nedeni vardır. Bilhassa bankacılık sektöründe yaşanan bu problemlerden sonra iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi kavramları çerçevesinde ülkelerde yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Uluslararası düzenlemelere ve ulusal düzenlemelere en çok konu olan alanlardan biri risk yönetimidir. Küresel gelişmelerin yanı sıra piyasalarda oluşan dalgalanmalar, bilhassa 1990'lı yıllarda ortaya çıkan finansal krizler, finans sektörünün en önemli aktörleri olan bankalarda yönetimin oluşturduğu risk yönetim sürecinin, bankaların sağlam güvenilir ve istikrarlı bir çalışma ortamına sahip olması hususundaki önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türk Bankacılık sektöründe risk yönetiminin önemi 2000'li yıllar itibari ile giderek artmakta olup, Basel düzenlemeleri ile birlikte bankaların mevcut ya da olası risklerini yönetebilmesi ve daha sağlam bir sermaye yapısına sahip olması hedeflenmektedir.

İç kontrol risklerin iyi bilinmesi, yönetilmesi ve bu riskleri yönelik olarak oluşturulan iç kontrollerin varlığı konuları ile ilgilidir. İstikrarlı bir ekonominin temelini sağlam bankacılık sisteminin oluşturması sebebi ile bankacılık sisteminin mevcut veya olası riskleri asgari seviyeye indirip bu riskleri yönetebilmesi finansal piyasaların dayanıklılığı ve canlılığı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma ile iç kontrol sistemine ilişkin Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ve BDDK tarafından yapılmış olan düzenlemeler ile getirilen hususların incelenmesi suretiyle, bankaların faaliyetlerinin etkin ve yeterli bir şekilde Bankacılık Kanunu'na, ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara uygun olarak gerçekleştirilmesi ve güvenilir bir finansal raporlama sistemi amacıyla oluşturulan, bankaların işleyişini, karar alma süreçlerini, yetki ve sorumlulukları kapsayan, bankanın yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer personelinin içinde bulunduğu sistematik, dinamik ve tamamlayıcı bir süreç olan iç kontrol sisteminin tanıtılması, bankaların karşı karşıya olduğu risklerin farkındalığı bu riskleri yönetmek için neler yapıldığı ve bankaların yasal ve ekonomik sermaye ayırımı konusunda neler yaptıklarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasına yerli ve yabancı literatür taraması yapılarak başlanmış, konu ile ilgili kanunlar, tebliğler, bildirimler, kitaplar, tezler ve makaleler incelenmiştir. Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümde; Bankalarda denetim, iç denetim, kontrol ve iç kontrol kavramları anlatılmıştır. İkinci bölümde; İç kontrolün önemi ve önemini arttıran gelişmeler, iç kontrol ile ilgili geliştirilen standartlar, iç kontrolün amacı,

nitelikleri ve iç kontrol sürecinin temel unsurları, üçüncü bölümde; İç kontrol faaliyetlerinin kapsamı, banka iç kontrol sistemi aktörleri, iç kontrol birimi ve iç kontrol personeli, kurum içi kontrol kültürü ve bankacılıkta yönetim beyanı anlatılmıştır. Dördüncü bölümde; Bankacılıkta riskler, risk türleri, risk yönetimi ve risk yönetim sürecinin aşamaları ve risk odaklı iç denetim anlatılmış, beşinci bölümde; bankaların sermaye yeterliliği ve değerlendirme süreci, sermaye gereksinimi içsel değerlendirmesi ve bankalarda yasal ve ekonomik sermaye ayırımı incelenmiştir. Altıncı ve son bölümde Basel I-II-III süreci boyunca bankacılık sistemimizin iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi süreci açısından geçirdiği evrelerin ve geldiği noktanın başarı düzeyi ve eksiklikleri belirtilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Denetim, İç Denetim, İç Kontrol, Bankalar, Risk Yönetimi.

ABSTRACT

Due to severe crises that international foreign currency and banking markets face, Basel Committee on Banking Supervision asked for internal control systems to be established at banks by indicating the importance of inner control systems to take place effectually so as to control the risks that banks possess and to prevent possible risks to be undertaken. An efficient internal control system is essential to conduct banking activities completely and securely; internal control at banks became a legal obligation in Turkey in 2006. Basel Committee on Banking Supervision undertakes its activities on the importance of active internal control together with the banking supervisory authorities of member countries. The committee has examined the statuses of the troubled banks, made evaluations and formulated internal control principles by taking the evaluations into consideration.

Internal control in banks has gained importance as a result of the crises and the massive fiscal losses since 1980's. Crises on an international level have numerous reasons such as insufficient financial structure, nontransparent financial statements or fluctuations in currency rates. Within the scope of such concepts as after internal supervision, internal control and risk management, new regulations were introduced in those countries following the mentioned problems most particularly in banking sector.

Risk management is one of the most common fields discussed in international and national regulations. Along with the global developments, fluctuations in markets, especially the financial crises sparked off in 1990's and risk management process that management constitute in banks, which are the most subdominant actors of financial sector, proves the importance and the necessity of banks having a strong, secure and steady operating environment. As the importance of risk management process in Turkish banking sector has continually increased since 2000's, banks aim to manage their present or possible risks and devise stronger capital structure with Basel regulations.

Internal control engages in the well-acknowledgment and the management of risks as well as the existence of internal control that is comprised according to those risks. Since a strong banking system constitutes the basis of a stable economy, it is considered crucial for a bank system to minimize and manage present and possible risks to serve the durability and the vitality of financial markets. This study aims to examine the points introduced by regulations from Basel Committee on Banking Supervision and BDDK (Banking Regulation and Supervision Agency). Also, the internal control system that is complementary, dynamic and systematic, including bank's board of directors, senior management and other staff will be introduced which not enables banks to operate in accordance with the Banking Law, other related regulations, banks' own domestic policies and rules, but also constitutes a reliable financial reporting system and includes a bank's operation, decree process, authorities and responsibilities. Besides, the research targets to study the awareness of the risks that banks face, what is done to manage those risks and what steps are taken for the separation between legal and economic capital.

The preparation of this study initiated with scanning local and foreign literature, laws, notifications, bulletins, books, dissertations and articles were analyzed. This study is made of five chapters. In the first chapter, concepts such as supervision in banks, internal supervision, control and internal controls are explained. In the second chapter, the importance of internal control and developments that increase the importance, standards devised concerning internal

control, the aims and qualities of internal control and the main elements of the internal control process. In the third chapter, the extent of internal control activities, the actors of bank internal control system, internal control unit and internal control staff, internal control culture in establishment and the management declaration in banking. In the fourth chapter, the risks in banking, types of risks, risk management, the levels of risk management process, risk room internal supervision are explained. In the fifth chapter, the capital competence of banks and the evaluation process, inner evaluation of capital requirement the separation of legal and economic capital in banks are examined. The sixth and final chapter is related Turkey's banking system internal audit, internal control and risk management process of the phases in terms of level of success and deficiencies are indicate.

KEY WORDS

Audit, Internal Audit, Internal Control, Banks, Risk Management.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii-iii
ABSTRACT.....	iv-v
İÇİNDEKİLER.....	vi-viii
KISALTMALAR.....	ix-x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1-2
1.1. BANKALARDA DENETİM, İÇ DENETİM, İÇ KONTROL KAVRAMLARI...3	3
1.1. Denetim Kavramı.....	3-5
1.1.1. Denetim Türleri.....	5
1.1.1.1. Finansal Tabloların Denetimi.....	5
1.1.1.2. Uygunluk Denetimi.....	5
1.1.1.3. İç Denetim.....	5
1.1.1.4. Faaliyet Denetimi.....	6
1.2. İç Denetim Kavramı.....	6-7
1.2.1. İç Denetimin Hedefleri ve Görevleri.....	8
1.2.2. İç Denetimin Kapsamı.....	8-10
1.2.3. İç Denetimin Faaliyet Kapsamı.....	10
1.2.4. İç Denetimin İlkeleri.....	11
1.2.5. İç Denetim Mesleğinin Uygulanmasına İlişkin İlkeler.....	12-14
1.2.6. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları.....	14
1.2.6.1. Genel Standartlar.....	14-15
1.2.6.1. Çalışma Standartları.....	15-16
1.2.6.1. Raporlama Standartları.....	16-17
1.3. Kontrol Kavramı.....	17
1.3.1. Kontrol Konuları.....	17-18
1.4. İç Kontrol.....	18-20
1.4.1. İç Kontrol Türleri.....	20
1.4.1.1. Yönetmelik Kontroller.....	20
1.4.1.2. Muhasebe Kontrolleri.....	20
1.5. İç Kontrol ve İç Denetim İlişkisi.....	21
2. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ.....	22
2.1. İç Kontrol'ün Önemi.....	22-23
2.2. İç Kontrol'ün Önemi Arttıran Gelişmeler.....	23
2.3. İç Kontrol ile İlgili Geliştirilen Standartlar.....	23-24
2.3.1. Coso İç Kontrol Modeli.....	24-26
2.3.1.1. Coso Piramidi.....	26-27
2.3.1.2. Coso Küpü.....	27
2.3.1.3. Coso - Kontrol Çevresi.....	28
2.3.1.4. Coso İç Kontrol Çerçevesine Göre İç Kontrolün Özellikleri.....	28-29
2.3.2. Diğer Kontrol Modelleri.....	29
2.3.2.1. CoCo Modeli.....	29-30
2.3.2.2. COBIT Modeli.....	30
2.3.3. INTOSAI İç Kontrol Standartları.....	30-31
2.3.4. Sarbanes-Oxley Yasaları.....	31-33
2.4. İç Kontrol'ün Amacı.....	33-35

2.5. İç Kontrol'ün Nitelikleri.....	35-37
2.6. İç Kontrol Sisteminin Temel Unsurları.....	37-38
2.6.1. Kontrol Ortamı.....	38-39
2.6.2. Risk Değerlendirme.....	39
2.6.3. Kontrol Faaliyetleri.....	39-40
2.6.3.1. Önleyici Kontroller.....	40
2.6.3.2. Saptayıcı Kontroller.....	40
2.6.3.3. Yönlendirici Kontroller.....	40
2.6.3.4. Telafi Edici (Tamamlayıcı) Kontroller.....	41
2.6.4. Bilgi ve İletişim.....	41-42
2.6.5. İzleme.....	42-43
3. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ.....	44
3.1. İç Kontrol Faaliyetlerinin Kapsamı.....	44
3.1.1. Faaliyetlerin İcrasına Yönelik İşlemlerin Kontrolü.....	44-45
3.1.2. İletişim Kanalları ile Bilgi Sistemlerinin ve Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü.....	45
3.1.2.1. İletişim Kanallarının ve Bilgi Sistemlerinin Kontrolü.....	45-46
3.1.2.2. Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü.....	46-47
3.1.3. Uyum Kontrolleri.....	47-48
3.2. Banka İç Kontrol Süreci Aktörleri ve Görev, Yetki ve Sorumlulukları.....	48
3.2.1. Yönetim Kurulu.....	48-51
3.2.2. İç Sistemler Sorumluları.....	51
3.2.3. Denetim Komitesi.....	52-57
3.2.4. Üst Düzey Yönetim.....	57-58
3.2.5. Tüm Banka Personeli.....	58-59
3.2.6. İç Denetim Birimi ve İç Denetçiler.....	59-60
3.2.7. Bağımsız Denetçiler.....	61
3.2.8. Banka Gözetim ve Denetim Otoriteleri.....	61
3.2.9. Sayıştay Denetçileri ve Dış Denetçiler.....	61-62
3.2.10. Yasa Koyucular ve Düzenleyici Kuruluşlar.....	62
3.3. İç Kontrol Birimi ve İç Kontrol Personeli.....	62
3.3.1. İç Kontrol Birimi.....	63-65
3.3.1.1. İç Kontrol Birimlerinin Kuruluş Amacı.....	65
3.3.2. İç Kontrol Personeli.....	66
3.3.2.1. İç Kontrol Personelinin Görev ve Yetkileri.....	66
3.4. Bankalarda Kurum İçi Kontrol Kültürü.....	67-69
3.5. Bankacılıkta Yönetim Beyanı.....	69-70
3.5.1. Yönetim Beyanının Amacı.....	71
3.5.2. Yönetim Beyanının Kapsamı.....	71
3.5.3. Yönetim Beyanının İçeriği.....	71-73
4. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ.....	74
4.1. Bankacılıkta Risk Kavramı.....	74
4.2. Risklerin Sınıflandırılması.....	74
4.2.1. Sistemik Risk.....	74-75
4.2.2. Sistemik Olmayan Risk.....	75
4.2.3. Sistemik Risk.....	75
4.3. Risk Türleri.....	75-76
4.3.1. Finansal Riskler.....	76
4.3.1.1. Kredi Riski.....	76
4.3.1.2. Likidite Riski.....	77

4.3.1.3. Piyasa Riski.....	78
4.3.2. Operasyonel Riskler.....	78-79
4.3.2.1. Personel Riski.....	79
4.3.2.2. Sistem ve Teknolojik Risk.....	79
4.3.2.3. Süreçlere İlişkin Riskler.....	79
4.3.2.4. Yasal Riskler.....	79-80
4.3.2.5. Dış Riskler.....	80
4.3.3. Faiz Oranı Değişim Riski.....	80
4.3.4. Enflasyon Riski.....	80
4.3.5. Ülke Riski.....	81
4.3.6. Kur Riski.....	81-82
4.3.7. Yoğunlaşma Riski.....	82
4.4. Bankacılıkta Risk Yönetimi.....	82-84
4.4.1 Risk Yönetim Sürecinin Aşamaları.....	84
4.4.1.1. Risk Ölçümü ve Ölçüm Süreci.....	84-87
4.4.2. Risk Yönetimi Politikaları ve Uygulama Usulleri.....	87-89
4.4.3. Risk Yönetiminin Temel Unsurları.....	89-90
4.5. Risk Odaklı İç Denetim.....	90-93
4.5.1. Risk Odaklı İç Denetimin Amacı.....	93
5. BANKALARIN SERMAYE YETERLİLİĞİ VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ, BANKALARDA YASAL VE EKONOMİK SERMAYE AYIRIMI.....	94
5.1. Bankalarda Sermaye Yeterliliği.....	94-95
5.2. Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci.....	95-96
5.3. Sermaye Gereksinimi İçsel Değerlendirmesi.....	96
5.3.1 Sermaye gereksinimi İçsel Değerlendirme Sürecinin İlkeleri.....	97
5.4. Bankalarda Yasal ve Ekonomik Sermaye Ayırımı.....	97-98
6. BASEL I-II-III SÜRECİ BOYUNCA BANKACILIK SİSTEMİMİZİN İÇ DENETİM, İÇ KONTROL VE RİSK YÖNETİMİ SÜRECİ AÇISINDAN GEÇİRDİĞİ EVRELERİN VE GELDİĞİ NOKTANIN BAŞARI DÜZEYİ VE EKSİKLİKLERİ.....	99-108
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109-110
8. KAYNAKLAR.....	111-114

KISALTMALAR

AAA: Amerikan Muhasebeciler Birliği (The American Accounting Association)

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

A.e.: Aynı Eser

A.g.e.: Adı Geçen Eser

AICPA: Amerikan Kamu Muhasebecileri Birliği (American Institute of Certified Public Accountants)

BDDK: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu

CICA: Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (The Certified Internal Controls Auditor)

COBİT: Bilgi Teknolojisi ve İlgili Teknolojileri için Kontrol Amaçları (Control Objectives for Information and Related Technology)

Coco: Kontrol Kriterleri Komitesi (Control Criterias Comitte)

COSO: Sponsor Organizasyonlar Komitesi (Committee of Sponsoring Organizations)

CPA: Lisanslı Mali Müşavir (Certified Public Accountant)

e-SAC: Elektronik Sistemlerde Güvence ve Kontrol (Electronic Systems Assurance and Control)

FEI: Finansal Yöneticiler Enstitüsü (Financial Executives Institute)

IFAC: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (The International Federation of Accountants)

IIA: Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute Of Internal Auditors)

IMA: Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü (Institute of Management Accountants)

INTOSAI: Yüksek Denetim Kurumları Örgütü (International Organization of Supreme Audit Institutions)

PCAOB: Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (The Public Company Accounting Oversight Board)

SAS 55: Finansal Tablolar Denetiminde İç Kontrolün Dikkate Alınması (Consideration of Internal Control in a Financial Statement Audit)

SAS 78: Finansal Tablolar Denetim de İç Kontrolün Dikkate Alınması: SAS 55’de Değişiklik
(Consideration of Internal Control in a Financial Statement Audit: An Amendment to
Statement on Auditing Standard No.55)

SEC: Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities and Exchange Commission)

SOA: Sarbanes Oxley Act

SysTrust: Güven Sistemi (System Trust)

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TİDE: Türkiye İç Denetim Enstitüsü

TABLÖLAR

Tablo 1.1. Operasyonel Risk Stres Testleri.....	104
Tablo 1.2. Yasal Sermaye Hesaplamalarında İçsel Model Kullanımına İlişkin Plan ve Planlanan Geçiş Tarihi.....	104
Tablo 1.3. Ekonomik Sermaye Tahsisi.....	105

ŞEKİLLER

Şekil 1.1 COSO Piramidi.....	27
Şekil 1.2. COSO Küpü.....	27

1. BÖLÜM

GİRİŞ

ABD’de yaşanan Enron olayı başta olmak üzere 2000’li yıllarda ABD’de ve Avrupa’da ortaya çıkan ekonomik krizler ve muhasebe skandalları sonucu yapılan düzenlemeler, bağımsız denetim ile birlikte, iç denetim boyutunu da etkilemiştir. Uluslararası düzeyde meydana gelen bu gelişmeler Ülkemizdeki düzenleyici ve denetleyici kurumları da harekete geçirmiştir. Bu kapsamda bankalar için BDDK ve banka dışı halka açık işletmeler için ise SPK çalışmalarda bulunmuş olup, yapılan çalışmalar sonucunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Bankaların iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemleri ile ilgili olarak 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik hükümleri çerçevesinde Bankaların tüm yurt içi, yurt dışı şubeleri, konsolidasyona tabi ortaklıkları, Genel Müdürlük Birimleri ve bankaların tüm faaliyetlerini kapsayacak şekilde iç kontrol faaliyetleri yerine getirilmektedir.

2000’li yıllarla birlikte Türk Bankacılık Sektörünün en önemli gündem maddeleri arasına giren risk yönetimi önemini giderek arttırmaktadır. Bu sebeple uluslararası piyasalarda meydana gelen önemli krizler sonrası 1974 yılı sonunda kurulmuş olan Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi kriterleri çerçevesinde Türk Bankacılık sisteminde Risk yönetimi süreci başlatılmış olup, Basel düzenlemelerine geçiş için gerekli düzenlemeleri yapılmaktadır.

Bu çalışma ile iç kontrol sistemine ilişkin Basel Komite ve BDDK tarafından yapılmış olan düzenlemeler ile getirilen hususların incelenmesi suretiyle, bankaların faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde Bankacılık Kanunu’na ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara uygun olarak gerçekleştirilmesi ve muhasebe ve finansal raporlama sisteminin

güvenilirliğini sağlamak amacıyla oluşturulan, bankanın yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer personelinin içinde bulunduğu sistematik, dinamik ve tamamlayıcı bir süreç olan iç kontrol sistemi tanıtılması, bankaların karşı karşıya olduğu risklerin farkındalığı, bu riskleri yönetmek için neler yapıldığı ve bankalarda yasal ve ekonomik sermaye ayırımının incelenmesi amaçlanmaktadır.

TEZİN ÖNEMİ

Bankaların ekonomideki önemi, bankalarda sağlamlık, güvenilirlik, şeffaflık, likidite ve karlılık, ilkelerine verilen önemi ziyadesi ile arttırmıştır. Bankaların finansal sisteminin yapı taşları olması nedeniyle, bankaların yapılarını zayıflatan gelişmeler, finansal kırılganlıklara sebep olup ekonominin bütününe etkilemektedir.

Yaşanan ekonomik krizler uluslararası standartlar ve kurallar oluşturmanın önemi ve gereğini ortaya koymuştur. Krizlerin yaygınlaşmaları ve boyutunun büyüklüğü bankaların karşılaştıkları ve gelecekte maruz kalacakları risklerin sınırlandırılması, bankacılıkta risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesi yönünde birtakım uluslararası düzenlemeler geliştirilmesi gereğini ortaya koymuştur. Son yaşanan krizler ile birlikte denetim çalışmalarının bankalar için hayati önem arz ettiği fazlası ile kavranmıştır. Bankalarda iç kontrol sisteminin varlığı ile bankaların üstlendikleri risklerin olumsuz etkileri minimize edilmiş olur.

Bankacılık Kanunu'nun 29. maddesi gereğince, bankalar maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi, iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.

1. BANKALARDA DENETİM, İÇ DENETİM, İÇ KONTROL KAVRAMLARI

Kontrol ve denetim süreçleri yapı olarak birbirlerinden farklı unsurlardan oluşmaktadırlar. Bankaların tüm faaliyetlerinin doğru, eksiksiz ve verimli bir şekilde yapılıp yapılmadığının izlenmesinde denetim ve kontrol süreçleri çok büyük bir önem arz etmektedir.

Bankalarda iç denetim süreçleri ile risk yönetiminin gerçekleştirilmesi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinleştirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bankalar bu amaçla tüm çalışma ve faaliyetlerini belirtmiş olduğumuz kriterlere uygun bir şekilde yerine getirmeye çalışırlar. Denetim faaliyeti ise söz konusu çabanın başarılı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine, hata ve eksiklikler var ise bunların neler olduğunun tespit edilmesine yönelik sistematik bir yapıdır.

1.1. Denetim Kavramı

Denetim kavramına ilişkin pek çok farklı tanımlar yapılmıştır. Denetim kavramı Latince de işitme ve dinleme anlamına gelen Audire sözcüğünden türemiş ve İngilizcede günümüzdeki karşılığı olan Auditing haline gelmiştir. Bu sözcük anlam olarak eski zamanlardan beri konularında uzman olan, iyi yetişmiş ve seçilmiş kişilerin yaptıkları işleri dinleyerek doğrulara ulaşmaya çalışmalarıdır (Bozkurt, 2000, s. 17). Denetim; Yasal, bilimsel, düşünsel yöntemlerle önceden belirlenen standartlardan hareket edilerek işlemlerin ve mevcut uygulamaların söz konusu standartlara uygunluğunun araştırılması, uyumsuzlukların tespit edilmesi ve giderilmesi maksadı ile yapılan incelemelerdir (Kepekçi, 2000, s. 1).

Bankalarda; Bankanın kendi bünyesinde oluşturmuş olduğu iç denetim biriminin denetimi, kamu kuruluşu denetimi, bağımsız dış denetim şirketlerinin denetimi ve uluslararası denetim olmak üzere 4 farklı türde denetim uygulanmaktadır.

Amerikan Muhasebeciler Birliği Denetim Kavramları Komitesi, muhasebe denetimini Şu Şekilde tanımlamıŐtır: “Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların 6nceden saptanmış ölç6tlere uygunluk derecesini araŐtırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir s6recdir.”

Yukarıda tanımına yer verilen denetimin unsurlarını ve 6zelliklerini Şu Şekilde sıralayabiliriz (G6redin, 2000, s. 5-6).

- Denetim ile ilgili b6t6n tanımlamalarda denetimin bir s6rec olduğu ve bu yolla denetimin dinamik bir faaliyet olduğu ortaya konmaktadır. Bu s6rec denetim faaliyeti için gerekli olan kanıt ve bilgilerin toplanması, bunların incelenmesi ve değerlendirilmesi, yapılan bu değerlendirme sonrasında bir denetim g6r6Ő6ne ulaŐılması ve bu g6r6Ő6n denetim raporu ile birlikte ilgili mercilere iletilmesi evrelerini içermektedir.
- İktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddialar ifadesi ile muhasebenin iktisadi bilgileri teŐhis etme, 6lme ve raporlama iŐlevleri belirtmek istenmektedir.
- 6nceden saptanmış 6l6tler, y6netimin iktisadi faaliyet ve geliŐmelere ait iddia ve bildirimlerinin doğruluğunun araştırılması amacıyla karŐılaŐtırıldıkları standartlardır. Bu 6l6ler yasama organlarınca konulmuş olan kurallar, y6netim tarafından saptanmış başarı 6l6leri, finansal muhasebe standartlarını d6zenleyen organlar tarafından oluşturulmuş genel kabul g6rm6Ő muhasebe ilkeleri olabilir.
- Uygunluk derecesi y6netim tarafından 6nceden belirlenmiş ve ileri s6r6len iddia ve bildirimlerin saptanmış 6l6tlerle ne derecede uyum içinde bulunduğunu belirleyen bir 6l6d6r.
- Tarafsızca kanıt toplama ve kanıtları değerleme ifadesi ile denetimin tarafsız olarak kanıt topladığı ve bu kanıtları değerlendirdiği vurgulanmaktadır.
- İlgili duyanlar, ilgili çıkar gruplarını ve genel anlamda kamuyu ifade etmektedir.

- Sonuçları bildirme denetim sürecinin son evresidir. Sonuçları bildirme, inceleme ile ilgili bulguların ve denetçinin görüş ve yargısının açıklaması yazılı bir rapor şeklinde olur.

Bankacılık sektöründe denetim, bankanın bütün faaliyetlerinin daha önce o ülkede ki yasalar, düzenleme otoriteleri tarafından alınan kararlar ile bankaların kendilerinin benimsemiş oldukları kurallara uygun olarak etkin bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin izlenmesi esasına dayanmaktadır.

1.1.1. Denetim Türleri

Genel olarak dört tür denetim faaliyetinden söz edilir. Bunlar finansal tabloların denetimi, uygunluk denetimleri, iç denetimler ve faaliyet denetimleri olup aşağıda belirtilmiştir (Güredin, 2000, s. 14-15).

1.1.1.1. Finansal Tabloların Denetimi

Finansal tabloların denetiminde amaç, finansal tabloların bir bütün olarak saptanmış ölçütlerle uyum içinde bulunup bulunmadıklarını araştırmaktır.

1.1.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetiminin amacı yetkili bir üst makam tarafından saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır.

1.1.1.3. İç Denetim

Mali nitelikteki faaliyetler ile mali nitelikte olmayan faaliyetlerin gözden geçirilerek değerlemesinin yapıldığı bir denetim türü olan İç denetimin amacı, işletme varlıklarının her türlü zararlara karşı korunup korunmadığını, faaliyetlerin saptanmış politikalarla uyum içinde yürütülüp yürütülmediğini araştırmaktır. İç denetim işletme içinde kurmaylık işlevini üstlenmiş iç denetçiler tarafından yürütülür ve denetim sonuçları işletme yönetimine raporlanır.

1.1.1.4. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi işletmenin örgütsel yapısını, iç kontrol sistemlerini, iş akışlarını ve yönetimin başarısını saptamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyettir. Faaliyet denetimi bir organizasyonun saptanmış hedef ve amaçlarına ulaşip ulaşmadığını ölçmeye çalışır.

Denetçiler genel olarak üç gruba ayrılır. Bunlar (Güredin, 2000, s. 9-10):

Bağımsız Denetçiler: İşletmelere profesyonel denetim hizmeti sunan ve tek başına çalışan uzman kişiler ile bir denetim işletmesinde görevli kişilerdir. Bağımsız denetçiler denetim faaliyeti yapma yetkisine haiz ve uzmanlaşmış kişiler olup, finansal tabloların denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi hususunda çalışmalarda bulunurlar.

İç Denetçiler: İç denetçiler bir işletmede kurmay görevi üstlenmiş, genel olarak organizasyonun yöneticilerine sorumluluklarını etkin ve verimli bir biçimde yerine getirmelerinde yardımcı olan kişilerdir. İç denetçiler bağlı buldukları işletmede iç denetim hizmeti yapan “İç Denetim Birimi” nin üyeleridir.

Kamu Denetçileri: Kamusal örgütlere bağlı olarak çalışan denetçilerdir. Çeşitli devlet kurumları içinde kurulup örgütlenmiş olan bu denetim birimleri kamu ve özel işletmelerin yasalara, yönetmeliklere, devletin ekonomik politikasına ve kamu yararına bağlılık derecesini izler ve denetlerler.

1.2. İç Denetim Kavramı

İç denetimin amacı her türlü riski tespit edip ortadan kaldırmaktır. İç denetim birimi işletme içerisinde faaliyetlerin önceden belirlenen standartlara, politikalara ve hedeflere uygun bir şekilde yerine getirilip getirilmediğini kontrol eden bir birimdir.

İşletmelerde iç denetim; risk ve kontrol değerlendirme faaliyetlerine destek sağlar, işletme faaliyetlerini izler, faaliyetlere ilişkin risk ve kontrol faaliyetleri ile ilgili önerilerde bulunur, kontrollerin uygunluğunu ve etkinliğini test eder. İç Denetim faaliyetinin çok yönlü kapsamı; mali denetim, uygunluk denetimi, operasyonel denetim ve bilgi sistemleri denetimi gibi çeşitli

denetim faaliyetlerini içerir. Bu işlev ve kapsam özellikleri ile iç denetim; işletmelerde mali raporlama sisteminin güvenilirliği, yasa ve düzenlemelere uygunluk, faaliyetlerin ekonomikliği, etkinliği ve verimliliği, bilgi sistemlerinin güvenilirliği için vazgeçilmez faaliyetlerden biri olarak kabul edilmelidir. (http://www.icdenetim.net/index.php?option=com_content&view=article&id=43&Itemid=55, Erişim:06.11.2014).

Bankaların iç denetim faaliyet ve çalışmalarının temel prensipleri 1999 yılında Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) tarafından belirlenmiş ve uygulamaya konmuştur.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 63. maddesinde iç denetimin tanımı yapılmış olup bu tanıma göre iç denetim; Kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyeti olup, bu faaliyetler idarelerin yönetim ve kontrol yapıları ile malî işlemlerinin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek yönünde sistematik, sürekli ve disiplinli bir yaklaşımla ve genel kabul görmüş standartlara uygun olarak gerçekleştirilir.

İç denetim birimlerinin çalışma ve faaliyetlerinin en temel özelliklerinden birisi sistematik bir çalışma ve faaliyet olmasıdır. Denetim faaliyetlerinin her aşaması önceden tüm ayrıntıları ile planlanmaktadır. Aynı şekilde denetim faaliyetlerinin sonuçları da ayrıntılı bir şekilde ilgili birimlere raporlanmaktadır. Bu sayede denetim faaliyetlerinde devamlılık sağlanmış olmaktadır. İç denetim birimleri, bankaların tüm faaliyet ve çalışmalarının bankaların daha önceden belirlenmiş oldukları sistematik kurallara ve bankanın önceden belirlemiş olduğu hedeflere uygun olup olmadığını incelemektedirler (Saka, 2001, s.50).

1.2.1. İç Denetimin Hedefleri ve Görevleri

İç denetim birimlerinin temel amacı bankanın bir parçası olarak bankaya en çok katma değeri yaratmaya çalışmak ve üst yönetime iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği konusunda güvence sağlamaktır.

Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesine (s. 2-3) göre İç denetimin hedefleri ve görevleri;

- Bankanın yönetim kurulu, üst yönetimin yeterli ve etkin bir iç kontroller sistemi, bankanın faaliyetlerindeki çeşitli risklerin değerlendirilmesine yönelik bir ölçüm sistemi, riskler ile bankanın sermaye düzeyi arasında ilişki kurulması için bir sistem ve kanunlara, yönetmeliklere ve gözetim ve düzenleme otoritelerinin politikalarına riayetın izlenmesi için uygun yöntemler oluşturulmasını ve sürdürmesini sağlamak konusunda nihai sorumluluğu üstlenir.
- Bankanın üst yönetimi, bankanın girdiği risklerin saptanması, ölçümü, izlenmesi ve kontrolünü sağlayan süreçlerin geliştirilmesinden sorumludur.
- İç denetim işlevi bankanın tesis edilmiş politikaları ve usullerinin yeterliliğinin ve bunlara riayetın bağımsız bir değerlendirmesini sağladığından, iç kontroller sisteminin ve bankanın iç sermaye değerlendirme usulünün sürekli izlenmesinin bir parçasını oluşturur. Bu şekilde, iç denetim işlevi, kuruluşun mensuplarının sorumluluklarını etkili biçimde yerine getirmelerine yardımcı olur.

1.2.2. İç Denetimin Kapsamı

İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini denetlemekle birlikte aynı zamanda söz konusu çalışma ve faaliyetleri geliştirmek amacı taşıyan bağımsız ve nesnel bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir.

İç denetim faaliyeti, kurumun yönetimi, operasyonları ve bilgi sistemleri ile ilgili olarak maruz kaldığı riskleri aşağıdaki başlıklar çerçevesinde değerlendirmektedir (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1068Erişim:28.10.2014);

- Operasyonların etkinliği ve verimliliği
- Finansal ve operasyonel bilgilerin bütünlüğü ve güvenilirliği
- Organizasyon politikalarına, yönetmeliklerine ve yasalara uygunluk
- Varlıkların korunması

İç denetçiler, risk yönetim sonuçlarını da baz alarak risklerin belirlenmesinin ve yönetilmesinin uygunluğunu ve etkinliğini değerlendirirler. Bununla birlikte iç denetçiler, şirketin etik değerleri, performans yönetimi, kontrol bilgisi gibi alanlarını da değerlendirmekle görevlidirler. İç denetim fonksiyonu iç kontrollerin etkin ve tasarlandığı şekilde çalıştığı hususunda yönetime ve denetim komitesine güvence verir. Etkili bir iç denetim faaliyeti, yönetim ve yönetim kurulu için değerli bir kaynaktır. İç denetçilerin objektifliği, yetenek ve bilgisi şirketin iç kontrol, risk yönetimi ve yönetim süreçlerine önemli derecede değer katmaktadır. Benzer olarak etkin bir iç denetim faaliyeti diğer hissedarlara da güvence sağlamaktadır. İç denetim süreci, yönetime ve denetim komitesine, organizasyonun maruz kaldığı risklerin anlaşıldığı ve uygun bir şekilde yönetildiği konusunda güvence sağlarken birçok alanda, bir nevi kurum içi danışmanlık hizmeti verir (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1068(Erişim:28.10.2014).

Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi tarafından 2000 yılında yayımlanan danışma belgesine (s. 3) göre İç denetim şunları kapsar:

- İç kontroller sisteminin yeterliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi
- Risk yönetim yöntemlerinin ve risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi

- Elektronik bilgi sistemi ile elektronik bankacılık hizmetleri dahil olmak üzere yönetim ve mali bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi
- Bankanın, risk tahmini ile bağlantılı olarak kendi sermayesini değerlendirme sisteminin incelenmesi
- Hem işlemlerin hem de belirli iç kontrol usullerinin işleyişinin sınanması
- Kanuni şartlar ile düzenleyici otoritelerin şartlarına, etik kurallara ve politika ve usullerin uygulanmasına riayet
- Düzenleyici raporlamanın doğruluğu, güvenilirliği ve zamanındalığının sınanması
- Özel tahkikatların yapılması.

1.2.3. İç Denetimin Faaliyet Kapsamı

Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesine göre; İç denetim birimi kurulun ve yönetimin belirlemiş olduğu politikalara göre faaliyette bulunur. Bankanın şube veya bağlı kuruluşlar ile dış kaynaklardan temin edilen faaliyetler de dahil olmak üzere her türlü faaliyeti ve her birimi iç denetimin kapsamına girmelidir. İç denetim birimlerinin faaliyet alanı bankanın gerçekleştirmiş olduğu tüm işlemlerdir. Genel bir perspektiften, iç denetimin kapsamı, iç kontrolün uygunluğunun ve verilen görevlerin yerine getirilme şeklinin incelenmesi ve değerlendirilmesini içermelidir. İç denetim birimi özellikle şunları değerlendirmelidir (Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesi, 2000, s. 6);

- Bankanın politikalara ve (nicel olan ve olmayan) risk kontrollerine riayeti,
- Dış raporlama dahil olmak üzere finans ve yönetim bilgisinin güvenilirliği ve zamanındalığı,
- Elektronik bilgi sistemlerinin sürekliliği ve güvenilirliği,
- Bölümlerin işleyişi.

1.2.4. İç Denetimin İlkeleri

Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi tarafından 2000 yılında yayımlanan danışma belgesine (s.3-6) göre İç denetimin ilkeleri:

- **Süreklilik**

Bir bankadaki iç denetim daimi bir işlev olmalıdır. Üst yönetim görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, bankanın büyüklüğüne ve faaliyetlerinin niteliğine uygun ve yeterli bir iç denetim işlevine sürekli itibar edebilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri almalıdır. Bu tedbirler, iç denetim bölümüne hedeflerine ulaşması için gerekli olan uygun kaynakların ve personelin sağlanmasını içerir.

- **Bağımsızlık**

İç denetim bölümünün statüsü, bölümün denetim ile ilgili mesuliyetlerini yerine getirilebilmesine olanak sağlayabilecek nitelikte olmalıdır. Bankanın iç denetim birimi, denetlenen faaliyetlerden bağımsız olmalıdır. İç denetim birimine banka içinde uygun bir konum verilmesi ve görevlerini nesnel ve tarafsız bir biçimde yerine getirmesi gerekmektedir.

- **Denetim Tüzüğü'nün Varlığı**

Denetim tüzüğü, iç denetim bölümünün banka içindeki konumunu ve yetkisini garantiye alır.

Denetim tüzüğü;

İç denetim işlevinin hedeflerini ve kapsamını,

İç denetim bölümün kuruluş içindeki konumunu, yetkilerini ve sorumluluklarını belirler.

- **Yansızlık**

İç denetim bölümü nesnel ve tarafsız olmalı, yani görevlerini müdahaleye uğramaksızın ve önyargısız olarak yapabilecek bir konumda olmalıdır.

- **Profesyonel Yeterlilik**

Yeterlilik belirli bir alandaki sorumlulukları ve görevleri yerine getirebilme, karşılaşılan durumların üstesinden gelinebilmesi durumunda olmayı ifade eder. İç denetim birimi görevin eksiksiz bir biçimde ifa edilebilmesi için gerekli bilgilere, becerilere, uzmanlıklara, meslekî yeterliliğe sahip olan kişileri göreve tahsis etmelidir. Her iç denetçinin ve bir bütün olarak iç denetim biriminin profesyonel yeterliği, bankanın iç denetim işlevinin uygun biçimde işleyişi açısından vazgeçilmez önem taşır. Her iç denetçinin profesyonel yeterliği ile motivasyonu ve sürekli eğitimi, iç denetim bölümünün etkililiğinin ön şartlarıdır. Profesyonel yeterlik, bu görevin niteliği ve denetçinin bilgi toplama, inceleme, değerlendirme ve aktarma kapasitesi dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

1.2.5. İç Denetim Mesleğinin Uygulanmasına İlişkin İlkeler

İç denetçilerin uyması beklenen ilkeler IIA (Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü) tarafından dürüstlük, tarafsızlık, sır saklama, yeterlilik (ehil olma) olarak sınıflandırılmıştır. Davranış kurallarının amacı, ilkelerin uygulamaya dökülmesi amacıyla yorumlanmasına yardımcı olmak ve iç denetçilerin etik davranışları konusunda rehberlik etmek olup aşağıda bu ilkeler açıklanmıştır.

(http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1085,Erişim:28.10.2014)

Dürüstlük:

İç denetçilerin dürüstlüğü, güven oluşturur ve böylece verdikleri hükümlere itimat edilmesine yönelik zemin sağlar. İç denetçiler;

- Çalışmalarını dürüst olarak, dikkat ve sorumluluk bilinci ile yaparlar,
- Hukuku gözetir ve yasaların ve mesleğin gerektirdiği açıklamaları yaparlar,
- Yasal olmayan bir faaliyete bilerek taraf olmaz ve iç denetim mesleği veya kurum açısından yüz kızartıcı ve kuruma zarar veren davranışlarda bulunamazlar,
- Kurumun belirlenmiş kurallarına ve etik amaçlarına saygı duyar, katkıda bulunurlar.

Tarafsızlık:

İç denetçiler;

- İzledikleri süreç veya faaliyet ile ilgili olan bilgiyi toplarken, değerlendirirken ve raporlarken en üst seviyede mesleki objektiflik sergilerler. İç denetçiler ilgili tüm şartların değerlendirilmesini dengeli bir şekilde yapar ve kendilerinin veya diğerlerinin menfaatlerinden etkilenmez,
- Değerlendirmelerinin tarafsızlığına zarar verebilecek veya zarar vereceği varsayılabilecek herhangi bir ilişkiye veya faaliyete katılamazlar; bu katılım, kurumun çıkarlarıyla çatışan ilişki ve faaliyetleri de içerir,
- Mesleki muhakemelerini zayıflatabilecek veya zayıflatacağı varsayılabilecek herhangi bir şeyi kabul etmezler,
- Tespit ettikleri ve açıklanmadığı takdirde faaliyetlerinin raporlanmasını çarpıtabilecek tüm önemli bulguları açıklamalıdır.

Gizlilik:

İç denetçiler, elde ettikleri bilginin sahipliğine ve değerine saygı gösterir; hukuki ve mesleki bir mecburiyet olmadığı sürece gerekli yetkilendirmeyi almaksızın bilgiyi açıklamaz.

İç denetçiler;

- Görevleri sırasında elde ettikleri bilgilerin korunması ve kullanımı konusunda ihtiyatlı olurlar,
- Sahip oldukları bilgileri hukuka aykırı olarak veya kurumun kabul ettiği kural ve etik amaçlarına zarar verebilecek tarzda kullanamazlar.

Yeterlilik:

İç denetçiler, iç denetim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde gereken bilgi, beceri, ve tecrübeyi ortaya koyar. İç denetçiler;

- Yalnızca görevin gerektirdiği bilgi, beceri ve deneyime sahip oldukları işleri üstlenmelidirler,
- İç denetim hizmetlerini Uluslararası İç Denetim Standartları'na uygun bir şekilde gerçekleştirirler,
- Kendi yeterliliklerini ve hizmetlerinin etkinlik ve kalitesini devamlı olarak geliştirirler.

1.2.6. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) ilk olarak 1887 yılında “Amerika Kamu Muhasebeci Birliği” adıyla kurulmuş daha sonra “Amerika Muhasebeciler Enstitüsü” diye anılmış olup 1957 yılında günümüzdeki ismini almıştır. AICPA, “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” adı altında denetim standartlarını ilk defa düzenlemiş olup bu standartlar bir çok ülkede kabul edilmiştir.

Genel kabul görmüş denetim standartları üç ana kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar;

- Genel Standartlar
- Çalışma Alanı Standartları
- Raporlama Standartlarıdır.

1.2.6.1. Genel Standartlar

Bu standartlar uzman denetçilerin karakterleri, davranışları, mesleki eğitim ve bilgi becerileri ile ilgili esasları içerir. Bunlar (Başpınar, 2005, s. 54-58):

Meslekî Eğitim ve Deneyim

Güvenilir ve kaliteli bir denetim görüşüne ulaşmak için bu işlevi yürüten denetçinin belirli bir mesleki eğitime, deneyime ve yeteneğe sahip olması ve faaliyetini tam bir bağımsızlık ile yürütmesi zorunludur.

Bağımsız Davranma

Finansal tabloları kullananlar denetçinin bağımsız olduğuna inanırlar. Böyle bir inanç denetçilik mesleğinin varlığı için en önemli güvencedir. Finansal tabloları kullananların

denetçinin bağımsız düşünce mantığı içinde bulunduğuna güven duymaları için, denetçilerin bağımsızlıklarına gölge düşürecek ilişkilerden ve davranışlardan kaçınmaları zorunludur.

Meslekî Özen

Denetçinin görevini ifa ederken ve raporunu düzenlerken gereken meslekî özen ve titizliği göstermesi gerekmektedir. Denetçiden beklenen, onun uzmanlığını özen ve titizlikle ortaya koymasındır. Özen ve titizlik denetçinin tüm denetim standartlarına eksiksiz bir biçimde uyması ile sağlanır.

1.2.6.2. Çalışma Sahası Standartları

Çalışma sahası standartları denetçinin güvenilir ve etkin bir denetim ifa etme hususunda yol gösterici olur. Bu standartlar (Başpınar, 2005, s. 54-58):

Planlama ve Gözetim

Denetim çalışmasının iyi bir şekilde planlanmasını ve varsa yardımcı denetçilere iyi bir şekilde nezaret edilmesini öngörmektedir. Denetimde planlama çalışmaları hazırlanırken işgücü planlaması, zaman planlaması ve kaynakların verimli kullanımının planlaması yapılmalıdır. Denetçi denetlenecek işletmenin kendisi ve faaliyet gösterdiği sanayi dalı hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Uygun bir denetim planlaması yapabilmek için müşteri işletmenin organizasyon yapısı, konum yeri, ürettiği mal veya hizmetlerin niteliği, finansal yapısı, iş ilişkisinde olduğu üçüncü kişiler gibi birçok konularda bilgi toplanmalıdır. Denetçi bu konularda bilgi sahibi olduktan sonra Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının öngördüğü kalitede bir denetimin gerçekleştirilmesi için uygun bir denetim planı hazırlar.

İç Kontrolün İncelenmesi

Bu standarda göre iç kontrol sisteminin gözden geçirilip değerlemesinin yapılmasında iki amaç vardır. Birinci amaç, sistemin kendisine olan güveninin araştırılarak sistemin etkinliğinin saptanmasıdır. Denetçiler denetlenen dönemde meydana gelmiş her bir kıymet hareketine ilişkin muhasebe kayıtlarını yeni baştan tek tek ele alıp inceleyemezler. Denetçiler

işletmedeki iç kontrol sisteminin etkinliğini araştırarak, olayların uygun biçimde muhasebe kayıtlarına aktarıldığına ve düzenlenen finansal tabloların bu olayların sonucunu yansıttığına genel olarak güven getirmek isterler. Kurulup işletilen sistem ne kadar etkin ise, denetçinin güveni o kadar fazla olacak ve buna bağlı olarak da denetim riski azalacaktır.

İç kontrol sistemini denetlemenin ikinci nedeni, uygun bir denetim görüşüne ulaşmada uygulanacak denetim işlemlerinin kapsamını ve ayrıntı derecesini belirlemektir. Bildiğimiz gibi denetçinin hazırlayacağı denetim programı büyük ölçüde müşteri işletmedeki iç kontrol sisteminin etkinliğine veya zayıflığına bağlıdır.

Kanıt Toplama

Bu standart denetim görüşüne ulaşmadan önce yeterli miktarda uygun kanıt toplanmasını öngörmektedir.

1.2.6.3. Raporlama Standartları

Denetim raporunun meslekî bir görüşle hazırlanması gerekmektedir. Raporlama standartları denetim raporunun yapısı ve hazırlanması ile ilgili ilkeleri içerir. Bu standartlar (Başpınar, 2005, s. 54-58):

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uyum

Yayınlanmış finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile uyum içinde hazırlanmış olduğunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Uzman denetçi finansal tabloların işletmenin finansal durumunu, finansal durumundaki değişiklikleri ve faaliyetlerle ilgili sonuçları doğru ve dürüst bir biçimde sunduğu hususunda bir yargı bildirmektedir.

Devamlılık

Bu standarda göre denetçi raporunda muhasebe ilkelerinin bu dönemde de aynen geçen dönemde olduğu gibi değişmeden uygulanmış bulduklarını açıkça belirtmelidir. Devamlılık ilkesi dönemlere ait finansal tabloların karşılaştırılabilmelerine olanak sağlar.

Açıklayıcı Bilgiler

Finansal tablolar çeşitli gruplara alacakları ekonomik kararlar için gerekli olan geçerli bilgiler sunarlar. Karar alıcılar için bu bilgiler zamanlı, eksiksiz, geçerli ve tarafsız olmalıdır.

Denetçi Görüşü

Yürütülen denetimin sonucu denetim raporunda açıklanır. Bu standart, denetçinin finansal tablolara olan ilişkisinin ve aldığı sorumluluğun derecesinin belirtilmesini de zorunlu kılmaktadır. Bu standart hem kamu kesimi hem de özel kesimde yürütülen denetim çalışmalarının raporlanmasında uyulması gereken bir standarttır.

Denetçi denetlediği finansal tablolarda;

- Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulduğu,
- Tüm gerekli bilgilerin tam açıklama kuralına uygun biçimde belirtildiği,
- Devamlılık ilkesine uyulduğu ve

Önemli aksaklık ve düzensizliklerin bulunmadığı görüşüne ulaşmış ise, bu yargısını olumlu bir denetim görüşü bildirmek yoluyla açıklar. Finansal tablolarda önemli hataların, aksaklıkların ve düzensizliklerin bulunduğu saptandığı hallerde ise olumlu bir görüş bildirmez. Denetçi aksaklık ve düzensizliklerin niteliğine, kapsamına ve önemine göre şartlı denetim görüşü veya olumsuz denetim görüşü bildirecek ya da bir görüş bildirmekten kaçınacaktır (Başpınar, 2005, s. 54-58).

1.3. Kontrol Kavramı

Kontrol bir işlemin meydana geldiği sırada, doğru, eksiksiz ve düzenli olarak kayda alınıp alınmadığının belirlenmesi anlamına gelir ve süreklilik arz eder. Kontrol süreci kurumun tüm faaliyetlerini kapsayan bir süreçtir.

1.3.1. Kontrol Konuları

İşletmelerde ölçümlenebilen her tür faaliyet kontrolün kapsamına girdiğinden çok çeşit kontrol konularından söz edilebilir (Doyrangöl, 2001, s. 48):

- İşletme yöneticisinin kontrolü
- İşletme fonksiyonları olarak nitelendirilen faaliyetlerin kontrolü (üretim, pazarlama, muhasebe ve finansman, personel vb.)
- İşletme faaliyet yerlerinin kontrolü (şube, departman vb.)

1.4. İç Kontrol

İç kontrol, faaliyetlerin etkinliği ve verimliliğinin, finansal raporlamanın şeffaflığı ve güvenilirliğinin ve personelin gerekli yasa ve düzenlemelere uyumunun sağlanması adına kurumda oluşturulmuş bulunan önlem ve yöntemler sisteminin tamamını kapsayan sistematik ve dinamik bir süreç olup işletme yönetiminin ayrılmaz bir parçasıdır.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 55 inci maddesinde iç kontrol; "İdarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünü" olarak tanımlanmıştır.

İç kontrol, işletme organizasyonunda yönetim kurulu, yöneticileri ve çalışanları tarafından yönlendirilen, operasyonların etkinliği ve verimliliği, mali raporlama sisteminin güvenilirliği, yasal düzenlemelere uygunluk sağlamayı amaçlayan ve bu konuda makul güvence sağlamak için tasarlanmış ve iş süreçleri içinde yer almasından ötürü bir sistem olarak nitelendirilen bir kavramdır. Tanımından da anlaşılacağı üzere iç kontrol, bir organizasyonun aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya her kesimi ile içinde olduğu bir sistemdir. İş akışlarının içerisinde iç kontroller yer alır (Uzun, Erişim: 06.11.2014, http://www.icdenetim.net/index.php?option=com_content&view=article&id=83:isletmelerde-ic-kontrol-sistemi&catid=34:ic-denetim&Itemid=18).

Bankaların iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemleri ile ilgili olarak 28.06.2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmeliği'nde de belirtildiği üzere iç kontrol biriminin iç kontrol faaliyetleri kapsamındaki kontrolleri, faaliyetlerin icrasına yönelik operasyonel faaliyetlerin, iletişim kanallarının, bilgi sistemlerinin, finansal raporlama sistemlerinin, bankanın gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeyi planladığı tüm faaliyetlerin ve yeni işlemler ile ürünlerin kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallar ile bankacılık teamüllerine uyumun kontrolleri olarak belirtilmiş olup, ilgili Yönetmelik hükümleri çerçevesinde Bankaların tüm yurt içi, yurt dışı şubeleri, konsolidasyona tabi ortaklıkları, Genel Müdürlük Birimleri ve bankaların tüm faaliyetlerini kapsayacak şekilde iç kontrol faaliyetleri yerine getirilmektedir.

Bankacılık Kanunu'nun 29. maddesi gereğince, bankalar maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.

İç kontrolün COSO tarafından yapılan ve tüm dünyada düzenleyici otoriteler tarafından benimsenen tanımı şöyledir (Kaval, 2008, s. 125): “ En geniş anlamda, bir işletme veya diğer bir kuruluştaki yönetim kurulu, üst yönetim ve diğer personel tarafından etkilenen ve bu kişilerin içinde bulunduğu; faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği, finansal raporlamanın güvenilirliği, yürürlükteki mevzuata ve diğer düzenlemelere uyum şeklinde sınıflandırılabilir üç gruptaki amaçlara yönelik makul bir güvence temin etmek üzere tesis edilen bir süreçtir.”

COSO raporu doğrultusunda IIA (Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü) tarafından 1999 yılında yeniden iç kontrolün tanımı yapılmış olup bu tanıma göre (Demirbaş, 2005, s. 169); “İç kontrol bir örgüt yönetiminin ayrılmaz bir parçası olup; faaliyetlerde etkinlik ve verimlilik, bütçenin uygulanması, finansal tablolar ile ilgili raporlar dahil olmak üzere

finansal raporlama ve iç ile dış kullanıma ilişkin diğer raporların güvenilirliği, yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere uygunluk amaçlarının gerçekleştirilmesi konusunda makul bir güvence sağlayan, organizasyon faaliyetlerinde devamlılık temelinde bir seri eylem ve aktivite olan mutlak olmayan fakat makul güvence sağlayan organizasyon yönetiminin önemli bir parçasıdır.”

1.4.1. İç Kontrol Türleri

Denetim açısından iç kontrol 2'ye ayrılır. Bunlar: 1)Yönetsel Kontrol 2) Muhasebe Kontrolü olup aşağıdaki biçimde yeniden tanımlanmıştır (Committee on Auditing Procedure: Scope of the Independent Auditor's Review of Internal Control. New York: AICPA, October 1958):(aktaran Güredin, 2000, s. 167).

1.4.1.1. Yönetsel Kontroller: Örgütün planını, yönetimin onayını ve yetki aktarmasını gerektiren çeşitli karar işlemleri ile ilgili her türlü yordam ve kayıtları içerir.

1.4.2.1. Muhasebe Kontrolleri: Örgütün planını, finansal kayıtların güvenilirliği ve varlıkların korunması ile ilgili tüm yordam ve kayıtları kapsar ve aşağıdaki hususların yerine getirilmesini sağlayacak bir biçimde tasarlanır.

- İşlemler, işletme yönetiminin genel ve özel yetkilerine uygun olarak yürütülmelidir.
- İşlemler, muhasebe kayıtlarına; Finansal tabloların, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ya da bu raporlara uygulanabilecek diğer belirli ölçütlerin doğrultusunda hazırlanabilmesi ve varlıklar üzerindeki sorumluluğun her zaman için sürdürülebilmesini sağlayabilecek şekilde yansıtılmalıdır.
- Varlıkların yanına girme ve varlıkları elleme, sadece ve sadece yönetimin vermiş olduğu yetkiye dayalı bir izinle gerçekleştirilmelidir.
- Uygun aralıklarla işletmedeki varlıklar ile bunların defter kayıtları arasında karşılaştırmalar yapılarak kayıtlı varlıkların hesabı sorulabilmeli, bunlar arasında bir fark bulunması halinde eyleme geçirilmelidir.

1.5. İç Kontrol ve İç Denetim İlişkisi

İç kontrol bankanın varlıklarını korumak, her türlü kaybı önlemek, banka faaliyetlerinin etkinliğini geliştirmek, muhasebe verilerinin ve finansal raporların doğruluğunu, güvenilirliğini ve mevcut düzenlemelere uygunluğunu sağlamak amacı ile uygulanan yöntemler ve önlemler sistemi olup, iç kontrol iç denetimin tamamlayıcısıdır.

İç kontrol, süreç ve iş akışları içine yerleştirilen, kişilerden etkilenen, işletmenin amaçlarına ulaşmasında kullanılan bir araçtır. Makul ölçüde güvenilirlik sağlar. Bu özellikleri ile iç kontrol işletme yönetiminin sorumluluğundadır. Etkinliğinin ve yerindeliliğinin değerlendirilmesi için iç denetim faaliyetine ihtiyaç gösterir. Bu sebeple iç kontrol ve iç denetim birbirinden farklı, fakat birbirini tamamlayan iki kavram olarak değerlendirilmelidir. Şirketin kurumsallaşmasının temellerinden birini iç kontrol sisteminin varlığı oluşturmaktadır. Kurum içi kontrollerin yerindeliliğinin, kalitesi iç denetim faaliyeti ile ifade bulur. İç Denetim faaliyeti, süreç odaklı, işin doğru yapılmasının yanı sıra doğru işin yapılmasını öneren bir yaklaşımla işletme için stratejik akıl ortağı, geliştiren, önceden önlem alınmasını sağlayan bir rol üstlenmektedir (Uzun, Erişim 06.11.2014)

2. BÖLÜM

BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ

2.1. İç Kontrol'ün Önemi

İç kontrol sistemi bankayı zarara uğratabilecek risklerin çok daha önce farkedilmesine ve böylece olası zararların önlenmesine olanak sağlamaktadır. İç kontrol, bankalarda sadece kontrol faaliyetlerini değil, bankaların organizasyon yapısını, işleyişini, görev yetki ve sorumlulukları, karar alma süreçlerini kapsayan ve banka çalışanlarının tamamının rol aldığı sistematik ve dinamik bir süreçtir.

İç kontrol sistemi ile işletme fonksiyonları alt fonksiyonlara ayrılmakta, her fonksiyona farklı kişiler tahsis edilerek kişilerin birbirlerini kontrol etmeleri sağlanmakta, iyi bir belge, kayıt ve rapor sistemi ile kişilerin sorumlulukları belirlenmekte, hata ve hile yapmaları önlenmekte, varlıklara erişim sınırlanarak işletmede kayıplara ve kötü niyetli davranışlara izin verilmemektedir (Kaval, 2008, s. 126).

1947 yılında AICPA'nın yayınladığı "İç Kontrol" isimli yayımda aşağıdaki saptamalar yapılmıştır (Bozkurt, 2000, s. 121):

- İşletmelerin büyüklüklerinde ve alanlarında meydana gelen karmaşık yapı ve genişleme sonucunda yönetimler etkili kontrol faaliyetleri altında ortaya çıkan çeşitli rapor ve analizlere güvenmek zorundadır.
- İyi bir iç kontrol yapısının sağlayacağı ortam, çalışanların bilgi eksikliklerinin getireceği zararlara karşı işletmeyi koruyacak ve olası hata ve düzensizliklerin azalmasına neden olacaktır.
- Çeşitli sınırlamalar nedeniyle bağımsız denetçilerin işletmelerde yapacakları denetimlerde iç kontrol yapısına güvenmeden çalışmalarını durdurması ortadan kalkacaktır.

Etkin bir İç kontrol sistemi ile bankaların ilgili kanunlara, yönetmeliklere, kendi politikalarına ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesi sağlanmakla birlikte beklenmedik bir çok risk unsuru da bertaraf edilebilmektedir. İç kontrol sistemi bankaların hedeflerine ulaşması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir bir raporlamanın sürekliliği için gereklidir.

2.2. İç Kontrol'ün Önemini Arttıran Gelişmeler

Bankalarda iç kontrol, yaşanan krizler ve birçok bankanın büyük zararları neticesinde 1980'li yılların sonrasında daha da önem kazanmıştır. Uluslararası düzeyde etkisi bulunan krizlerin yeterli olmayan mali bünye, şeffaf olmayan mali tablolar, yetersiz yasal düzenlemeler ve kurlarda oluşan dalgalanmalar gibi birden fazla nedeni vardır. Özellikle bankacılık sektöründe yaşanan bu problemlerden sonra iç denetim ve risk yönetimi kavramları çerçevesinde ülkeler yeni düzenlemelere gitmişlerdir.

İç kontrol sisteminin tanımlanmasına, değerlendirilmesine ve raporlanmasına ilişkin uluslararası düzeyde bir çok girişimde bulunulmuştur. Bunlardan bazıları; İşletmelerde bilgi işlem sistemlerinden kaynaklanan riskleri kontrol etmek amacıyla geliştirilmiş olan Cobit, COSO tarafından yayınlanan İç Kontrol- Bütünleşik Yapı Raporu, elektronik ortamda üretilen bilgilerin güvenilirliğinin temini amacıyla AICPA ve CICA'nın ortak yayını olan SysTrust, işlemlerin elektronik ortamdan yapılmasından kaynaklanan, riskleri ölçümleyen eSAC, AICPA tarafından yayımlanmış olan SAS 55 ve daha sonra üzerinde bir takım değişiklikler yapılmış olan SAS 78, İngiltere-Cadbury, Turnbull, Güney Afrika-KING, vb

Bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak yapılabilmesi için Etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı gerekli olup, Ülkemizde Bankalarda iç kontrol 2006 yılında yasal zorunluluk hale getirilmiştir.

2.3. İç Kontrol ile İlgili Geliştirilen Standartlar

Yaşanan ekonomik krizler bankacılıkta risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesi hususunda uluslararası standartlar ve kurallar oluşturmanın önemi ve gereğini ortaya koymuştur. Basel Bankacılık Denetim Komitesi iç kontrolün operasyonel görevleri olmayan ayrı personeller tarafından gerçekleştirilmesini önermektedir.

ABD’de finans sektörünün en büyük 5 mesleki kuruluşunun sponsorluğu ile finansal raporlamanın standartlarını dünya genelinde uluslararası düzeyde geliştirmek amacıyla 1992 yılında COSO İç Kontrol Raporu (Internal Control-Integrated Framework, İç Kontrol-Bütünleşik Çerçeve) yayımlanmıştır. The Committee of Sponsoring Organisations of the Treadway Commission (COSO) tarafından COSO İç Kontrol Raporu ortaya konmuştur. Treadway komisyonu olarak da bilinen “Hileli Finansal Raporlama Komisyonu”nun en önemli hedefi; hileli finansal raporlamanın nedenlerini belirlemek ve meydana gelme olasılığını azaltmaktır. Treadway komisyonu iç kontrol kavramının uluslararası düzeyde kabul gören tanımını ve temel kriterlerini ortaya koymuştur.

1992 yılından sonra “iç kontrol” konusunu ele alan tüm uluslararası düzenlemeler COSO İç Kontrol Raporu’nu temel hareket noktası olarak benimsemiş olup ülkemizde de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından yürürlüğe konulmuş olan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik COSO iç kontrol modelini esas almıştır.

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi bankalarda etkin iç kontrolün önemi konusundaki çalışmalarını üye ülkelerin bankacılık gözetim ve denetim otoriteleriyle birlikte sürdürmekte olup komite iç kontrol prensiplerin oluşturulmasında üye ülkelerdeki problemlili bankaların durumlarını değerlendirerek yapmış olduğu tespitleri dikkate almıştır.

2.3.1. COSO İç Kontrol Modeli

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1970’li yılların sonu ve 1980’li yılların başında hileli finansal rapor sayısındaki artış nedeni ile sahte mali raporların nedenlerini tespit etmek ve tekrar etme olasılığını azaltmak amacı ile oluşturulan ve Treadway Komisyonu olarak bilinen

Hileli Finansal Raporlama Ulusal Komisyonu (National Commission on Fraudulent Financial Reporting-Treadway Commission), hileli finansal raporlama üzerinde önem arz etmesi nedeni ile iç kontrol kavramının yeniden düzenlenmesi gerektiğini fark etmiştir ve iç kontrol kavramsal olarak revize edilmiştir. Bu amaçla "Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission" (COSO) oluşturulmuştur. COSO iş etiği, etkili iç kontroller ve kurumsal yönetim aracılığı ile mali raporlamaların kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapan bir organizasyon olup 1985 yılında kurulmuştur. COSO iç kontrol, etik uygulamalar ve kurumsal yönetim konularına odaklanarak finansal raporlamaların kalitesinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu komite, uzun ve sistematik bir çalışma sürecinden sonra 1992 yılında "İç Kontrol - Bütünleştirilmiş Yapı (Internal Control - Integrated Framework)" isimli bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor ile iç kontrolün temel kriterlerini ortaya koyan bir model geliştirilmiştir. Bu çalışmanın ismi "Integrated Framework" olmasına rağmen, daha çok komisyonun ismi ile yani "COSO Raporu" olarak anılmaktadır (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1063, Erişim:28.10.2014).

COSO Raporunda İç kontrol, ilgili kanunlara ve düzenlemelere uygun olma, güvenilir finansal raporlama, faaliyetlerin etkinliği ve yeterliliği olarak gruplandırılan hedeflere ulaşma hususunda uygun güveni sağlamak amacıyla oluşturulmuş, işletmenin yönetim kurulu, yönetimi ve diğer personeli tarafından gerçekleştirilen bir süreç olarak tanımlanmış olup, komisyonun içinde beş ana sponsor vardır. Bunlar (COSO, <http://www.coso.org>, Erişim:28.10.2014):

- AAA, Amerikan Muhasebe Derneği, (American Accounting Association)
- AICPA, Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü, (American Institute of Certified Public Accountants)
- FEI, Finansal Yöneticiler Enstitüsü (Financial Executives Institute)
- IIA, Institute of Internal Auditors (İç Denetçiler Enstitüsü)

- IMA, Institute of Management Accountants (Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü)

Her ne kadar yukarıda adı sayılan kurumlar tarafından oluşturulmuş olsa da, COSO bu beş organizasyondan bağımsız bir kuruluştur. Kurucu başkanın adı James C. Treadway olduğu için, kurumun popüler ismi Treadway Komisyonu olarak ta bilinmektedir (COSO, <http://www.coso.org>).

İç kontrol ile ilgili uluslararası kabul görmüş olan COSO modeline göre, operasyonel etkinlik ve verimlilik, güvenilir mali raporlama ve mevzuata uygunluğun sağlanmasında iç kontrollerin beş temel bileşene göre yapılanması öngörülmüştür. Söz konusu temel bileşenler; kontrol ortamı, risk değerlendirmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim, izlemedir (Uzun, Erişim 06.11.2014).

COSO modeli, Avrupa Birliği ve Uluslar arası Sayıştaylar Birliği INTOSAI2 tarafından kabul edilen ve uygulanan bir iç kontrol modelidir. COSO tarafından iç kontrol kavramı geliştirilmiş, iç kontrolün unsurları sayılmıştır. COSO modeli dışında diğer ülkeler tarafından uygulanan farklı iç kontrol modelleri de vardır. Kanada'da CoCo, İngiltere'de Turnbull Report, Güney Afrika'da King Report, Fransa'da Vienot Report gibi iç kontrol yöntem ve prosedürleri hakkında çalışmalar yapılmıştır. İç kontrolün tanımlanması, raporlanması, geliştirilmesi alanlarında COBIT, SAC, SAS55, SAS78 gibi başka yaklaşımlar da vardır. (Korkmaz, <http://www.csb.gov.tr> Erişim 28.10.2014)

2.3.1.1. COSO Piramidi

COSO Raporuna göre; COSO Piramidi İç kontrol unsurlarının birbirleriyle olan ilişkisini gösterir. Kontrol ortamı temelde yer alır, kontrol faaliyetleri ve risk değerlendirme yapılırken bilgi ve iletişim kanalları kullanılmak sureti ile izlemenin gereksinim duyduğu bilgiler elde edilir.

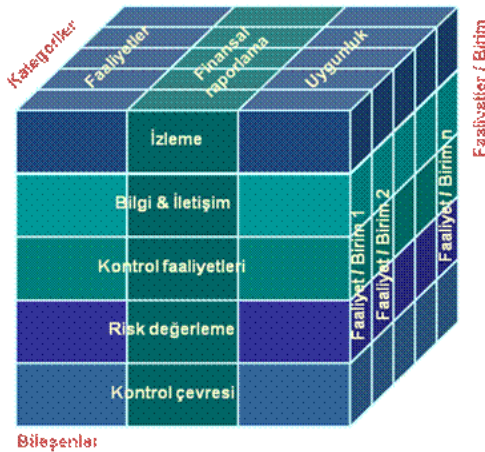
Şekil 1: COSO Piramidi

Kaynak: http://www.bocnak.com/default.asp?PG=MAKDET&MKL01_CODE=6

2.3.1.2. COSO Küpü

İç kontrol unsurlarının, iç kontrolün amaçları ve faaliyetlerle ilişkisini gösterir. Faaliyet ve birimler, hedefler ve iç kontrolün unsurları bir küpün farklı yüzeylerini oluşturur ve ayrılmaz bir bütündür. Tüm faaliyet ve birimler; faaliyetlerin etkinliği ve etkililiği, bilgilerin güvenilirliği ve mevzuata uygunluk hedeflerine ulaşmak amacıyla iç kontrolün beş unsurundan (Kontrol Ortamı, Risk Değerlendirmesi, Kontrol Faaliyetleri, Bilgi ve İletişim ve İzleme) yararlanır.

(<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html> (Erişim:28.10.2014)).

Şekil 2: COSO Küpü

Kaynak: http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1116

2.3.1.3. COSO - Kontrol Çevresi

Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi içerisinde Kontrol Çevresi; "Yönetim, yönetim kurulu ve denetim kurulunun, kurum içi kontrolün önemine ilişkin tutum ve davranışlarıdır." şeklinde tanımlanmaktadır. Kontrol çevresi iç kontrol sisteminin temel hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan yapı ve disiplini sağlar. Etkili ve etkin bir kontrol çevresi, çalışanların kendi sorumluluklarını ve yetkilerini anladıkları ve etik davranmayı üstlendikleri zaman oluşabilmektedir. Kontrol çevresi aşağıda belirtildiği şekli ile maddi ve maddi olmayan unsurlara sahiptir (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1126, Erişim:28.10.2014):

- Dürüstlük ve Etik Değerler
- Yetkinlik / Uzmanlık Taahhüdü
- Yönetim Kurulu ve Denetim Komitesi
- Yönetim Felsefesi ve Çalışma tarzı
- Organizasyonel Yapı
- Yetki ve Sorumlulukların Belirlenmesi ve Dağıtımı
- İnsan Kaynakları Politika ve Uygulamaları

2.3.1.4. COSO İç Kontrol Çerçevesine Göre İç Kontrolün Özellikleri

COSO Raporu ışığında İç Kontrol Çerçevesi paralelinde iç kontrolün özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır

(<http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasidet.php?mn=1&p=1136>, Erişim:28.10.2014):

- İç kontrol bir süreçtir. İç kontrol, yönetim faaliyetleri içerisine yerleştirilmiş, temel bir başlangıç ve sonuç noktası olmayan bir süreçtir.

- İç kontrol çalışanlar tarafından yürütülür. İç kontrol sadece belgeler ve formalara dayanan bir süreç değildir. İç kontrol, yönetim kurulu ve üst düzey yöneticiler dahil olmak üzere bütün kurum çalışanları tarafından yürütülen bir sistemdir.
- İç kontrol makul güvence sağlar. İç kontrol sistemi hiçbir zaman mutlak güvence sağlamaz, kabul edilebilir düzeyde yani makul güvence sağlar.
- İç kontrol amaçların başarılması için bir araçtır. İç kontrol kurum hedeflerine ulaşılabilmesi için gerekli alt yapıyı sağlayan, işletme sistemi içerisinde bir alt sistemdir.

26.12.2007 tarih 26738 sayılı resmi gazetede Maliye Bakanlığı tarafından “Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği” yayımlanmış olup, Tebliğde kontrol ortamı, risk değerlendirmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve izleme’ ye ilişkin standartlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.3.2. Diğer Kontrol Modelleri

COSO dışında dünya genelinde kabul gören birçok iç denetim modeli var olmakla beraber, önem arz eden bazı iç denetim modeller aşağıda belirtilmiştir.

CoCo Modeli

COBIT Modeli

INTOSAI Modeli

2.3.3. CoCo Modeli: CoCo çerçevesi, Canadian Institute of Chartered of Accountants tarafından 1995 yılında "Guidance on Control" ismiyle yayınlanmıştır. Kısaca "CoCo Raporu" olarak da isimlendirilen çalışmada, iç kontrol sisteminin etkinliğini ölçmeye yönelik çeşitli kriterler ele alınmaktadır. CoCo çerçevesi aşağıda belirtilen dört temel unsurdan meydana gelmektedir

http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1143,Erişim:28.10.2014:

- Amaç
- Bağıllık
- Yeterlilik
- İzleme ile Öğrenme

2.3.4. COBIT Modeli: Bilgi İşlem Teknolojisi İçin Kontrol Amaçları şeklinde Türkçeleştirilen "Control Objectives for Information and Related Technology (COBIT)"; bilgi teknolojileri ve ilgili teknolojilerde ortaya çıkabilecek risklerin belirlenmesi, yönetilmesi ve kontrolü temelli bir yapıya sahiptir. COBIT, süreç değil kontrol esastır ve bilgi teknolojisinin organizasyonun ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul eder. Cobit başarıyla ve gerektiği gibi uygulandığı takdirde işletmelerin, kurum ve kuruluşların amaçlarına etkin ve hatasız şekilde ulaşmasına yardımcı olacak bir kontrol modelidir. COBIT aşağıda belirtilen beş unsurdan oluşmaktadır

(<http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasidet.php?mn=1&p=1143>,Erişim:28.10.2014):

- Yönetici Özeti
- Yönetim ve Kontrol Çerçevesi
- Kontrol Amaçları
- Denetim İlkeleri
- Yönetim İlkeleri

2.3.5. INTOSAI İç Kontrol Standartları: Uluslararası Sayıştaylar Birliği, 2004 yılında "Kamu Sektörü İçin İç Kontrol Standartları Kılavuzu"nu yayımlamıştır. Bu standartlar kendi içerisinde ikiye ayrılmakta olup aşağıda belirtilmiştir

(http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1143Erişim:28.10.2014):

- Genel Standartlar
- Yeterli güvence
- Destekleyici tutum

- Dürüstlük ve yeterlilik
- Kontrol hedefleri
- Kontrollerin gözetimi
- Ayrıntılı Standartlar
- Belgeleme
- İş ve işlemlerin anında ve uygun biçimde kaydı
- İş ve işlemlerin onaydan geçirilmesi ve uygulanması
- Gözetim
- Kaynaklara ve kayıtlara ulaşma ve sorumluluk

2.3.6. Sarbanes-Oxley Yasaları

Sarbanes Oxley Yasaları, ABD ve Avrupa’da yaşanan muhasebe ve denetim skandalları (Enron, Worldcom, Parmalat, Ahold vb.) sonucunda 30 Temmuz 2002’de imzalanmıştır. Sarbanes Oxley Yasası ile özellikle halka açık şirketlerin denetiminin izlenmesi, halka açık şirketlerin finansal raporlama sürecindeki şeffaflık ve kalitenin artırılması ve denetçi bağımsızlığının güçlendirilmesi konularında getirdiği düzenlemelerle yeni bir dönem başlamıştır. Tüm dünyada, Sarbanes Oxley Yasası’nın etkileri yapılan düzenlemelerle görülmüş olup, Sarbanes Oxley Yasalarının, getirdiği başlıca düzenlemelerden biri Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu’nun (PCAOB) oluşturulmasıdır.

Sarbanes Oxley kanunu’nun amacı, şirketlerin daha şeffaf ve güvenilir duruma gelmelerini sağlamak, kurumsal yönetim kavramını geliştirmek ve güçlendirmek, denetimde etkinliğin sağlanması amacıyla denetçinin bağımsızlığının sağlanması, iç kontrol sisteminin daha etkin ve verimli bir biçimde çalışması ve etik iş prensiplerinin benimsenmesini sağlamaktır.

SAO’nun (The Sarbanes-Oxley Act) getirdiği başlıca düzenlemeler şunlardır (Uzay, s. 5, http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/SUZAY_KG.pdf):

- PCAOB'un oluşturulması,
- Kurumsal yönetim standartlarının gözden geçirilmesi,
- Kamuyu aydınlatmaya yönelik yeni açıklamalar istenmesi,
- Hile ile ilgili yeni federal suçların oluşturulmasıdır.

SAO'nun uygulanmasında PCAOB'un eksiksiz ve en kısa zamanda faaliyetlerine başlamasının önemli olduğu belirtilmektedir. SOA'da PCAOB'un nasıl oluşturulacağı, sorumlulukları, bağımsız denetçilerle ilgili incelemeleri ve hazırlayacağı raporlar, disiplin ve denetim standartlarının oluşumuna ilişkin görevleri de açıklanmıştır. PCAOB'la ilgili SOA yer alan başlıca hususlar şunlardır (Uzay, s.5, http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/SUZAY_KG.pdf):

a) PCAOB'un oluşumu: PCAOB, tam zamanlı çalışan bağımsız 5 üyeden (en az 2 üyenin CPA olması gerekmektedir) oluşacaktır.

b) PCAOB'nin sorumlulukları:

- Halka açık şirketlerin bütün denetçilerini kaydetmek,
- Söz konusu denetçilerin disiplin ve denetimlerini gerçekleştirmek,
- 1934 tarihli SEC Kanununa uygun davranılmasını sağlamak,

Halka açık şirketlerin bağımsız denetim raporlarının hazırlanması ile ilgili olarak denetim, kalite kontrol, iş ahlakı, bağımsızlık ve diğer ilgili standartları oluşturmak ve/veya daha önce oluşturulmuş olanları kabul etmektir.

c) PCAOB'un bağımsız denetçilere ilişkin incelemeleri ve raporlar:

- PCAOB'un halka açık şirketlerin bütün bağımsız denetçilerini en az 3 yılda bir kez olmak üzere denetlemesi gerekmektedir.
- Denetim raporu, temyiz dönemi tamamlandıktan sonra kamuoyuna bilgi olarak sunulmalıdır (Bu durumun istisnası ise, 12 ay içerisinde çözümlenebilecek eksikliklerin gizli tutulmasıdır).

d) PCAOB'un incelemeleri ve raporlar:

- PCAOB, kanunlara, kurul düzenlemelerine, sermaye piyasası kanunlarına ve mesleki standartlara ilişkin ihlalleri inceler ve disiplini sağlar.
- PCAOB tarafından disipline ilişkin yaptırımlar, ilgili düzenleyici kurum yetkililerine rapor edilir.

e) PCAOB'un denetim standartlarının oluşturulmasına ilişkin görevleri şunlardır:

- Çalışma kağıtlarının 5 ile 7 yıl süresince saklanması (çalışma kağıtlarını saklama kurallarının ihlali durumunda 10 yıla kadar süren hapis cezaları uygulanabilmektedir),
- Denetim firmalarının, ikinci ortak denetiminden yararlanması ve denetim raporlarının onaylanması,
- Şirketlerin iç kontrollerine ilişkin test raporlarının hazırlanması da dahil olmak üzere, şirketlerin iç kontrollerinin test edilmesidir.

Yukarıda özetlendiği gibi SOA, PCAOB'a geniş yetkiler tanımıştır. Başta SEC olmak üzere kamu kesiminin PCAOB'dan beklentileri de çok fazladır. İlk kuruluşundan itibaren PCAOB sorumluluklarını yerine getirmek için hızla faaliyetlere başlamıştır ((Uzay, s. 5).

2.4. İç Kontrol'ün Amacı

İç kontrol birimi Banka bünyesindeki tüm faaliyetlere yönelik olarak, işlemlerin yapıldığı sırada kontrollerin yapılmasını sağlayacak sistemsel düzenlemelerin yapılmasını sağlayarak, etkin bir iç kontrol sistemi oluşturmalıdır.

İç kontrol sisteminin esas olarak 3 amacı bulunmaktadır. Bunlar;

- Finansal raporlamanın güvenilirliğini sağlamak.
- Faaliyetlerin etkililiğini ve verimliliğini artırmak.
- Yürürlükte olan yasalara ve diğer düzenlemelere uygunluğunu sağlamak.

Birinci amaç, operasyonların etkinlik ve verimliliği; standartlaşmış süreçler yardımıyla operasyonların etkinliğini ve verimliliğini artırır. Bir organizasyonda kontrollerin varlığı,

süreçlerin standart tanımları, görev tanımları, kuralların düzenlenmesi ve sonuç olarak işletme etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasında katma değer yaratır. Aynı zamanda kontrol faaliyetleri aracılığıyla işletmenin var olan varlıklarının korunmasını sağlar. Çünkü işletme büyüdükçe varlıklarını korumak sistemsel bir sorun haline gelmektedir. Bir diğer önemli amaç ise, mali raporlama güvenilirliğini sağlamaktır. Mali tabloların güvenilir olması yönetimin ticari kararlarda doğru kararlar alması, işletme içi herhangi bir yolsuzluğun önlenmesi veya tespitinde yardımcı olur. Üçüncü temel amacı ise, iç kontrol sistemi, hem işletme içi, hem de yasal düzenlemelerin getirdiği kurallara uygunluğun sağlanmasında yardımcı olur, güvence sağlar. Diğer bir ifadeyle iç kontrol sisteminin bir işletmede var olmamasının olumsuz sonuçları; para ve mal kaybı, hatalı kararlar alınması, suiistimal ve dolandırıcılıklarla karşı karşıya kalınması, gelir kaybı ve amaçlara ulaşılamamasıdır. Bu özellikleri ile iç kontrol sisteminin etki alanları; organizasyon yapısı ve yetkilendirme sistemi, politikalar ve yazılı prosedürler, insan kaynakları yönetimi, muhasebe sistemi ve mali kontrol, bütçe ve yönetim raporlama sistemidir (Uzun, Erişim 06.11.2014).

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 56 ncı maddesinde iç kontrolün amacı;

- Kamu gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesi,
- Kamu idarelerinin kanunlara ve diğer düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermesi,
- Her türlü malî karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesi,
- Karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir rapor ve bilgi edinilmesi,
- Varlıkların kötüye kullanılması ve israfını önlemek ve kayıplara karşı korunmasını sağlamaktır.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in 9 uncu maddesine göre İç kontrol sisteminin amacı; Bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamaktır. İç kontrol sistemi, bankanın yurt içi ve yurt dışı şubeleri ile genel müdürlük birimlerini, konsolidasyona tabi ortaklıklarını ve tüm faaliyetlerini kapsayacak şekilde yapılandırılır. İç kontrol sistemi, bankanın yurt içi ve yurt dışı şubeleri ile genel müdürlük birimlerini, konsolidasyona tabi ortaklıklarını ve tüm faaliyetlerini kapsayacak şekilde yapılandırılır.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in 9 uncu maddesine göre İç kontrol sisteminden beklenen amacın sağlanabilmesi için;

- Banka bünyesinde işlevsel görev ayrımının tesis edilmesi ve sorumlulukların paylaşılması,
- Muhasebe ve finansal raporlama sisteminin, bilgi sisteminin ve banka içi iletişim kanallarının etkin çalışacak şekilde tesis edilmesi,
- İş sürekliliği planı ve ilgili diğer planların hazırlanması,
- İç kontrol faaliyetlerinin oluşturulması,
- Bankanın iş süreçleri üzerinde kontrollerin ve iş adımlarının gösterildiği iş akım şemalarının oluşturulması zorunludur.

2.5. İç kontrol'ün Nitelikleri

- **İç kontrol sistemi bir zorunluluktur:**

İç kontrol süreçleri uygulamanın amacı, insanlara riski yönetmeleri konusunda yardımcı olmak, dolayısıyla da kurumun hedeflerine ulaşmasını sağlamaktır. İyi yönetilen hiç bir kurum belirli iç kontroller olmadan olamaz (Akyel, 2010, s. 85).

- **İç kontrol sistemi kurumun tüm faaliyetlerini kapsar:**

İç kontrollerin adedi, niteliği ve tarzı, kurumun tipine ve karşılaştığı risklere göre farklılık gösterir. İç kontrol çerçevesi, kurumun operasyonel, teknik, ticari, finansal ve idari bütün faaliyetlerini kapsar. İç kontrollerin sadece muhasebe ya da finansal raporlamaya ilişkin kontrollerle sınırlı olmadığına farkında olmak özellikle önemlidir (ECIIA, 2005, s. 22): (aktaran Akyel, 2010, s. 85).

- **İç kontrol sistemi tamamlayıcı bir süreçtir:**

INTOSAI (2004); İç kontrol tek bir olay ya da tek bir durum olmayıp, bir kurumun faaliyetlerinin içine nüfuz eden bir dizi eylemdir. Bu eylemler bir kurumun faaliyetleri boyunca süreklilik temelinde meydana gelirler. Yönetimin kurumu çalıştırma tarzına sinmiş olup bünyeseldir. İç kontrol sistemi kurumun faaliyetlerine sıkıca bağlanmış olup kurumun alt yapısı içine yerleştirildiğinde çok fazla etkilidir ve kurumun temelinin ayrılmaz bir parçasıdır (aktaran Akyel, 2010, s. 85).

- **İç kontrol sistemi hedeflere ulaşmayı kolaylaştırır:**

Etkin bir iç kontrol sürecinin ön şartı hedeflerin açık bir biçimde belirlenmesidir. İç kontrol genel hedeflerin ayrı ayrı değil, birbirlerine bağlı bir dizi olarak başarılmasına elverişli biçimde düzenlenir. Bu genel hedefler çok sayıda spesifik alt hedefler, fonksiyonlar, süreçler ve faaliyetler aracılığıyla gerçekleştirilir (Akyel, 2010, s. 85).

- **İç kontrol sisteminde hedefler ile iç kontrol bileşenlerinin ilişkisi çok yoğundur:**

Sumru'ya göre bir kurumun neyi başarmaya çalıştığını gösteren asıl hedefler ile bu hedefleri gerçekleştirmesi için nelere ihtiyaç duyulduğunu gösteren iç kontrol sistemi unsurları arasında doğrudan bir bağlantı vardır (aktaran Akyel, s. 85).

- **İç kontrol sistemi riskleri karşılamak için makul güvence sağlar:**

Misyon ne olursa olsun, bunun başarılmasında çok sayıda riskle karşı karşıya kalınacaktır. Yönetimin görevi, kurumun misyonunu gerçekleştirme olasılığını maksimize

etmek üzere bu riskleri belirlemek ve bunlara çözüm bulmaktır. İç kontrol bu risklerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilirse de, misyonun yerine getirilmesi ve genel hedeflerin gerçekleştirilmesi konusunda sadece makul güvence oluşturur. İç kontrol ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlansın ve ne kadar iyi işlese işlesin, genel hedeflerin gerçekleştirilmesi hususunda yönetime mutlak güvence veremez (Akyel, 2010, s. 86).

- **İç kontrolün etkinliği ile ilgili sınırlar vardır:**

INTOSAI (2004); Etkin bir iç kontrol sistemi, ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlansın ve ne kadar iyi işlese işlesin, kurum hedeflerini gerçekleştirme veya kurumun varlığını sürdürmesi konusunda, yönetime sadece makul güvence sağlayabilir, mutlak güvence sağlayamaz. Hükümet politikası ve programlarındaki, demografik veya ekonomik koşullardaki yön değiştirmeler belirgin biçimde yönetim kontrolünün sınırları dışında olup, yöneticilerin kontrolleri yeniden tasarlamasını veya kabul edilebilir risk düzeyini bu duruma göre ayarlamasını gerektirebilir (aktaran Akyel, s. 86).

- **İç kontrol sistemi yönetim ve diğer personel tarafından hayata geçirilir:**

Hepworth'e göre yönetim ve her düzeydeki personel kurumun misyonunu ve genel hedeflerini başarması için riskleri karşılayan ve makul güvence sağlayan iç kontrol sürecine müdahil olmak durumundadır. Bir örgüt yöneticilerinin sorumlu olduğu faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili düzenlemeler ve kurallar dizisi olarak bilinen iç kontrolde ve bu kural ve düzenlemelerin gerçekte uygulanmasında yönetimin ve personelin yer alması bir zorunluluktur (aktaran Akyel, s. 86).

2.6. İç Kontrol Sisteminin Temel Unsurları

İç kontrollerin unsurları ve genel koşulları Maliye Bakanlığı'nın yayımladığı "İç Kontrol ve Ön Mali Kontrole İlişkin Usul ve Esaslar" ın 7. maddesinde düzenlenmiştir. Birçok ülke kamu iç kontrol standartlarını oluştururken COSO çerçevesini esas almış olup COSO Modelinde iç kontrolün beş unsuru olarak kabul edilen unsurlar iç kontrol standardı olarak düzenlenmiştir.

Ülkemizde de yapılan düzenlemelerde uluslararası kabul görmüş iç kontrol model ve standartların esas alındığı, COSO Modelinde kabul edilen beş temel unsur iç kontrolün unsurları ve genel koşulları olarak nitelendirildiği görülmektedir.

COSO'ya göre iç kontrol birbiriyle ilişkin beş unsurdan oluşan bir çerçevedir. Bunlar;

1. Kontrol ortamı,
2. Risk değerlendirmesi
3. Kontrol faaliyetleri
4. Bilgi ve iletişim
5. İzleme

2.6.1. Kontrol Ortamı

Kontrol ortamı, iç kontrolün temel unsurudur, iç kontrolün başarılı ya da başarısız olması, iç kontrol sürecinin yer aldığı kontrol ortamına bağlıdır. Kontrol ortamı, kurumun iş görme biçimini ifade eder. İç kontrolün gerçekleştirilmesinde en önemli rolü çalışanlar oynadığı için, kurum bünyesindeki her bireyin sorumluluklarını ve yetkilerinin sınırını iyi bilmesi gerekmektedir. Çalışanlar, kişisel ve mesleki dürüstlüğü, etik değerleri sürdürüp sergilemek ve yürürlükteki davranış kurallarına her zaman uymak durumundadır. Yönetim ve çalışanların, iç kontrole yönelik pozitif ve destekleyici bir ortam oluşturması ve sürdürmesi büyük önem taşımaktadır (<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html> Erişim:28.10.2014).

Maliye Bakanlığı'nın yayımladığı 31.12.2005 tarih, 26040 sayılı İç Kontrol ve Ön Mali Kontrole İlişkin Usul ve Esasların "İç kontrolün unsurları ve genel koşulları" başlıklı 7. maddesine göre kontrol ortamının unsurları;

- Kuruluşların yöneticileri ve çalışanlarının iç kontrole ilişkin iç kontrole olumlu bir bakış sağlamaları ve etik değerlere ve dürüst bir yönetim anlayışına sahip olmaları.

- Performans esaslı yönetim anlayışı çerçevesinde görev, yetki ve sorumlulukların uzmanlığa önem verilerek bilgili ve yeterli kişilere verilmesi ve personelin performansının değerlendirilmesinin sağlanması.

2.6.2. Risk Değerlendirme

Kurumun hedeflerini gerçekleştirmesini engelleyen önemli riskleri tespit ve analiz etme, bunlara uygun yanıtlar verilmesini belirleme sürecidir. İç kontrol faaliyeti risk esaslı olarak gerçekleştirilmelidir. Buna göre sistemin zayıf ve güçlü yönlerine ilişkin olarak analiz yapılması, risk alanlarının belirlenmesi ve kontrol faaliyetlerinin bu alanlarda yoğunlaştırılması gerekmektedir. Risk değerlendirmesi değişen koşulları devamlı takip ederek fırsatları, riskleri tespit ve analiz etmek ve koşulların değişmesine bağlı olarak meydana gelen risklerle başa çıkabilmek üzere iç kontrolde sürekli değişiklik yapmayı ifade eder (<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html> Erişim:28.10.2014). Bankalarda risk yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi çalışmaları sırasında riske dayalı yaklaşımların kullanılması İç denetim birimlerince büyük önem arz etmektedir.

Maliye Bakanlığının yayımlanmış olduğu, 31.12.2005 tarih, 26040 sayılı “İç Kontrol ve Ön Mali Kontrole İlişkin Usul ve Esaslar” risk değerlemesini, mevcut koşullarda meydana gelen değişiklikler göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen ve süreklilik arz eden bir faaliyet olarak tanımlamaktadır.

2.6.3. Kontrol Faaliyetleri

Kontrol faaliyetleri kurumun amaçlarına ulaşmasına yönelik risklerle başa çıkmak ve kurumun hedeflerini gerçekleştirmek üzere uygulamaya konulan politikalar ve prosedürlerdir. Kontrol faaliyetleri kurumun bütün kademelerine ve faaliyetlerine yayılmalıdır. Kontrol faaliyetlerine örnek olarak; yetki devri ve onay prosedürleri, görevlerin birbirinden ayrılması, kaynaklara ve resmi kayıtlara erişim konusunda kontroller gösterilebilir (<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html> Erişim:28.10.2014).

Kontrol faaliyetleri fiziksel kontrolleri, bilgi sürecinin kontrolünü ve farklı birim ve bölümlere ilişkin uygun kontrol faaliyetlerini, belirlenen asgari ve azami limitlere uygunluğun kontrolü ve uygun olmayanların takibi gibi faaliyetleri kapsar.

Kaval' a (2000) göre kontrol faaliyetleri 4 grup olarak sınıflandırılabilir. Bunlar (s. 132-135);

2.6.3.1. Önleyici Kontroller

İstenmeyen durumların önlemesini sağlamak amacı ile alınan önlemlerdir. Örneğin;

- Görevlerin ayrılığı ilkesi,
- Bölümsel yetkilendirme ilkesi,
- Erişimin sınırlandırılması ilkesi,
- Yetki limitlerinin belirlenmesi ilkesi,
- Kişisel yetkilendirme ilkesi,
- Fiziksel koruma önlemlerinin alınması,
- Genel gözetimler.

2.6.3.2. Saptayıcı Kontroller

Yapılan bir hata veya hilenin nerede kimin tarafından yapıldığını kolayca saptamaya yönelik önlemlerdir. Örneğin;

- Düzenli aralıklarla sayım yapılması,
- Demirbaş niteliğindeki malzemelerin personele zimmetlenmesi,
- Bütçelenen/Gerçekleşen karşılaştırması.

2.6.3.3. Yönlendirici Kontroller

Personelin belirli hedeflere yönlendirilmesi, üst yönetimin isteklerinin alt kademelere iletilmesini sağlayıcı, onları güdüleyici önlemlerdir. Örneğin;

- Rutin işlerin yönetmeliklere bağlanması (Muhasebe ve personel yönetmeliği gibi),
- İşletme çapında bütçe sistemi uygulanması,
- Belirli hedefleri tutturulanlara ödül verilmesi.

2.6.3.4. Telafi Edici (Tamamlayıcı) Kontroller

Aksayan veya stratejik konularda yönetimin bizzat işe karışması, ek örgüt birimleri kurulması gibi önlemlerdir. Örneğin;

- Bankalarda Aktif/Pasif Yönetim Komitesi,
- Risk Yönetim Komitesi kurulması,
- Yönetim Kurulu Üyelerinin bizzat bir çalışan gibi bazı fonksiyonları kendi aralarında paylaşarak devamlı iş başında olması,
- Personelin eğitim programlarına gönderiliyor olması.

İç kontrol sisteminde en etkin kontroller önleyici kontrollerdir. En basit önleyici kontrol ise, gelecekteki iç kontrol çalışmaları ve paylaşılan bir vizyonu yerine getirmeye yönelik olanlardır. Kontrol önlemlerinden muhasebeye yani finansal bilgi ve raporlamanın etkinliğine yönelik olanlara muhasebe kontrolleri; süreçlerin sağlıklı işlemesine yönelik olanlara ise operasyonel kontroller ya da süreç kontrolü adı verilmektedir. Süreç kontrolü; işletmenin süreçlerinde (satın alma, satış, personel gibi) önleyici, tespit edici, düzeltici ve telafi edici kontrollerin bulunmasıdır (Uzay, s. 1, <http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/F1.pdf>).

2.6.4. Bilgi ve İletişim

Etkin bir iç kontrol sistemi kurmak ve kurumun hedeflerini gerçekleştirmek için bir kurumun bütün kademelerinde bilgiye ihtiyaç duyulur. Çalışanların sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için iç kontrolle ilgili bilgiler anında kaydedilmeli, sınıflandırılmalı ve personele duyurulmalıdır. Güvenilir ve uygun bilgilerin sağlanabilmesi için işlemlerin anında kaydedilmesi ve düzgün biçimde sınıflandırılması gerekmektedir (<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html> Erişim:28.10.2014).

İç kontrol sürecinin esas amacı gerçek ve doğru bilgiye ulaşmaktır. Bu sebeple etkin bir kontrol gerçekleştirebilmek için gereken ilk adım verilerin toplanmasıdır. Veriler bir önceki çalışma raporları, mevzuat, yapılan görüşmeler gibi yazılı veya sözlü kaynaklar olabilir.

Doğru bilgiye ulaşmak için toplanan verilerin de amaçlar doğrultusunda açık, anlaşılır ve şeffaf olması gerekmektedir.

2.6.5. İzleme

İzleme, iç kontrol faaliyetinin belirli zaman aralıklarıyla kalitesinin, kontrollerin tasarımı ve işleyişinin ve alınması gereken önlemlerin değerlendirilmesinden oluşan süreçtir. İç kontrol sisteminin, değişen hedeflere, ortama, kaynaklara ve risklere ayak uydurabilmesi için yönetim tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir (<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html> Erişim:28.10.2014).

İç kontrol faaliyetlerinin doğru bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğinin, iç kontrol sisteminin işleyişinde hata ve aksaklıklar bulunup bulunmadığının, iç kontrol sisteminin yeterli ve önleyici olup olmadığının izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bankalarda iç kontrolün etkinliği ve başarısı yukarıdaki beş temel unsurun etkin olarak çalışmasına bağlıdır.

İç kontrol ile ilgili bazı temel hususlar aşağıda sıralanmıştır (Uzay, s.2, <http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/F1.pdf>):

- İç kontrolün başlangıç noktası kuvvetli şekilde yapılandırılmış kontrol ortamıdır.
- Başarılı bir kontrol ortamı, yönetimin kararlılığı ve desteğini gerektirir.
- İç kontroller işletmelerin ve işletmelerde gerçekleştirilen her işin ayrılmaz bir parçasıdır.
- İç kontrolün gerçek amacı, insanı kontrol değil, iş sürecini kontrol etmektir.
- Kontrollerin özünün önceliği önemlidir. Biçimin ön plana çıkmasına izin verilmemelidir.
- İç kontroller işlerin ilk seferinde ve her seferinde doğru olmasına yardımcı olur.
- Şirketin büyümesi veya küçülmesi gibi durumlarda farklı kontrollere ihtiyaç duyulur.
- İç kontrol ile işletme verimliliği arasında doğrudan ve dolaylı yakın bir ilişki vardır.

- İ kontrollere iş akışlarının üstüne değil, içine yerleştirilmelidir.
- Etkili olmak için kontrolleri denetime değil, önemli noktalara yerleştirmelidir.
- İ kontrollerle ilgili maliyet fayda karşılaştırması yapılmalıdır
- İ kontrollerde bilgi teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılmalıdır.

3. BÖLÜM

BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ

3.1. İç Kontrol Faaliyetlerinin Kapsamı

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 28/06/2012 tarih 28337 sayılı Resmi Gazete yayımlanmış olan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”e göre iç kontrol faaliyetleri şu kontrolleri kapsar:

- ❖ Faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü,
- ❖ İletişim kanalları ile bilgi sistemlerinin ve finansal raporlama sisteminin kontrolü,
- ❖ Uyum kontrolleri.

3.1.1. Faaliyetlerin İcrasına Yönelik İşlemlerin Kontrolü

Bankaların iç sistemleri hakkında yönetmelik 15. maddeye göre; Bankaların faaliyetlerinin icrasına ilişkin işlemler operasyonel faaliyetleri oluşturur. Operasyonel faaliyetlere ilişkin kontroller ile operasyonların verimliliği ve etkinliğinin sağlanması amaçlanır. Operasyonel faaliyetlere ilişkin olarak aşağıda belirtilen kontrol faaliyetlerinin bankalar tarafından uygulanması şarttır.

- **Raporlama:** Üst yönetime sunulmak üzere, günlük, haftalık veya aylık bazda olağanüstü durum, şüpheli işlem, aykırılık ve genel performans raporları hazırlanması,
- **Fiziki kontrol:** Bankaya ait veya müşteriler ve diğer taraflar adına saklanan nakit para, menkul kıymetler gibi finansal varlıklar da dahil olmak üzere maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallar ve sınırlamalar konulması, tüm maddi varlıkların düzenli aralıklarla envanterinin çıkarılması,
- **Onaylama ve yetkilendirme:** Çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza usullerinin tesis edilmesi, belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ya da yetki alınması,

- **Sorgulama ve mutabakat sağlama:** İşlemlerin detaylarının, faaliyetlerin ve risk yönetim modellerine ait çıktıların doğruluğunun sorgulanması, hesapların karşılaştırılması, düzenli aralıklarla mutabakatların gerçekleştirilmesi,
- **Limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibi:** Genel ve özel risk limitlerine uyulup uyulmadığının incelenmesi ve limit aşımının izlenmesi.

3.1.2. İletişim Kanalları ile Bilgi Sistemlerinin ve Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü

3.1.2.1. İletişim Kanallarının ve Bilgi Sistemlerinin Kontrolü

Bankaların iç sistemleri hakkında yönetmelik 16. maddeye göre; Bankanın iletişim kanallarının ve bilgi sistemlerinin kontrolü ile, banka bünyesinde elde edilen bilginin güvenilir, tam, izlenebilir, tutarlı ve ihtiyacı karşılayacak uygun biçim ve nitelikte olması ve ilgili birim ve personel tarafından zamanında erişilebilmesi imkanının sağlanması amaçlanır. Personele yönlendirilecek bilgilerin içeriğinde banka faaliyetlerine ilişkin politikalara, bunların uygulama usullerine ve bankanın faaliyet performansına ilişkin bilgilere yer verilir.

İlgili Yönetmeliğe göre iletişim kanallarına ilişkin kontroller;

- Banka içinde ya da konsolidasyona tabi ortaklıklarında üretilen ve Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka yönetim kurulunca onaylanan politika ve stratejilere göre herhangi bir sınırlamaya tabi tutulması gereken bilgilerden ilgili birim ve personele erişim imkanı tanınanlar üzerinde sınırlamalar bulunup bulunmadığına,
- Banka, çalıştığı birim ve kendi performansı hakkında personele düzenli olarak bilgi verilip verilmediğine,
- Kanunda ve ilgili diğer mevzuatta yapılan değişiklikler ile yeni ürün veya faaliyetler hakkında personelin bilgilendirilip bilgilendirilmediğine,

- Karşılaşılan problemler, mutad uygulamalara göre tereddüt edilen hususlar hakkında ilgili personel tarafından kendi birimlerindeki yönetim kademelerine ve iç kontrol birimine ne kadar sıklıkla raporlama yapıldığına ilişkin kontrol faaliyetlerinden oluşur.

İlgili Yönetmeliğe göre bilgi sistemlerine ilişkin kontroller;

- Genel bilgi sistemi kontrolleri
- Uygulama kontrollerinden oluşur.

Genel bilgi sistemi kontrolleri, bilgi sistemi ve yönetimine ilişkin faaliyet ve bu faaliyetlere ilişkin süreçlerin kontrollerini kapsar. Uygulama kontrolleri, bilgi sistemleri içerisinde yer alan ve bankacılık faaliyetlerini yürütmek veya desteklemek için kullanılan finansal verilerin tanımlanması, üretilmesi, kullanılması, bütünlük ve güvenilirliğinin sağlanması, verilere erişimin yetkilendirilmesi gibi tüm iş süreçlerinde kullanılması gereken iç kontrolleri kapsar. Uygulama kontrolleri kapsamında asgari olarak veri oluşturma/yetkilendirme kontrolleri, girdi kontrolleri, veri işleme kontrolleri, çıktı kontrolleri ve sınır kontrolleri gerçekleştirilir. Kurul, genel bilgi sistemi kontrolleri ile uygulama kontrolleri çerçevesinde icra edilecek asgari kontrollerin kapsamına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir.

3.1.2.2. Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü

Bankaların iç sistemleri hakkında yönetmelik 17. maddeye göre;

- Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü, muhasebe ve raporlama sistemlerinin bütünlüğünün ve güvenilirliğinin sağlanmasını hedefler. Bu kapsamda gerçekleştirilecek kontrolleri,
- Finansal tablolara dahil edilmemesi veya finansal tablolarda yanlış ifade edilmesi halinde, kullanıcıların finansal tablolardaki bilgilerden yararlanarak aldıkları ekonomik kararları etkileme düzeyi yüksek olan bilgiler dikkate alınarak, finansal raporlarda yer alan bilgilerin özel kontrolü ve kontrol edilen bilgilere dayanak teşkil

eden işlemlerin kontrolünü, İşlemlerin, varlık ve yükümlülüklerin kayda alınması ile finansal raporlara yansıtılması arasında uygulanan sürecin, oluşabilecek hataların ve eksikliklerin saptanabilmesine yönelik kontrolü,

- Finansal raporların Kanuna ve Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığının kontrolünü içerir.

3.1.3 Uyum Kontrolleri

Bankaların iç sistemleri hakkında yönetmelik 18. maddeye göre;

- Uyum kontrolleri vasıtasıyla, bankanın gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeyi planladığı tüm faaliyetlerin ve yeni işlemler ile ürünlerin Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallar ile bankacılık teamüllerine uyumunun sağlanması hedeflenir. Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka içi politika ve kurallardaki değişiklikler hakkında, banka personelinin en kısa surede bilgilendirilmesi sağlanır.
- Uyumun kesintisiz kontrolü, iç kontrol birimi veya uyum kontrolüyle görevlendirilecek ve iç kontrol birimi ile aynı iç sistemler sorumlusuna bağlı olarak çalışacak bankanın diğer faaliyetlerinden bağımsız olarak örgütlendirilecek bir birim tarafından gerçekleştirilir.
- Yeni ürün ve işlemler ile gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetler için yönetim kurulundan onay alınmadan önce ikinci fıkra uyarınca görevlendirilen birimden görüş alınır.
- Bankanın yurt dışı şubelerinde ve konsolidasyona tabi ortaklıklarında, yurt dışı düzenlemelere uyumu kontrol edecek asgari birer personel görevlendirilir ve ikinci fıkra uyarınca, uyum kontrolüyle görevlendirilmiş birime bağlı olarak raporlama yapmaları sağlanır.

İç denetim sisteminden beklenen amacın sağlanabilmesi için, iç denetim faaliyetleriyle; banka içi herhangi bir kısıtlama olmaksızın bankanın tüm faaliyetleri, yurt içi ve yurt dışı şube

ve genel müdürlük birimleri dahil diğer birimleri dönemsel ve riske dayalı olarak incelenir ve denetlenir, eksiklik, hata ve suistimaller ortaya çıkarılır, bunların tekrar ortaya çıkmasının önlenmesine ve banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunulur ve Kuruma ve üst yönetime iletilen bilgi ve raporlamaların doğruluğu ve güvenilirliği değerlendirilir (Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md, 21/ 2).

3.2. Banka İç Kontrol Süreci Aktörleri ve Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Coso Raporu'na göre bir organizasyonda tüm çalışanlar iç kontrolle ilgili sorumluluğa sahiptir. Basel Komitesi'nin yayımladığı dokümanlarda ve de BDDK'nın iç sistemler yönetmeliğinde banka iç kontrol süreci aktörleri tanımlanmıştır.

3.2.1. Yönetim Kurulu

Banka bünyesinde uygun ve etkin bir iç kontrol sisteminin tasarlanması, kurulması ve sürdürülmesinden nihai olarak Yönetim Kurulu sorumludur.

Etkin bir yönetim kurulu oluşturulabilmesi için, kurul üyelerinin objektif, nitelikli ve araştırmacı olmaları gerekir. Yönetim kurulunun, sorumluluklarını yerine getirebilmesi için, işletmenin eylemleri, çevresi ve gerekli komitelerden haberdar olması gerekir. İç denetim, yönetim kurulu (denetim kurulu) ve yönetim arasındaki ilişkiler iç kontrol sisteminin etkinliğini büyük ölçüde arttıracaktır (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1137Erişim:28.10.2014).

Yönetim Kurulu'nun temel sorumlulukları şunlardır (Yurtsever, 2008, s.117):

- İç kontrol sistemi içinde önemli politika ve stratejilerin onaylanması ve periyodik olarak takip edilmesi,
- Kurum içi kontrol kültürünün oluşturulması,
- Bankanın taşıdığı temel risklerin bilinmesi,
- Söz konusu risklere ilişkin asgari ve azami limit belirlenmesi,

- Bu risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve kontrol edilmesine yönelik önlemlerin alınması

- Üst düzey yönetimin iç kontrol sisteminin işlerliğini izlemesini sağlamak.

Yönetim Kurulu'na ait söz konusu yetkiler devredilemez ve de paylaşılamaz.

Bankacılık gözetimine ilişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesine (2000) göre, Yönetim kurulu, bankanın işlerini düzenli ve tedbirli bir biçimde yürütebilmek için yeterli bir iç kontrol sistemi kurup kurmadığını düzenli aralıklarla incelemelidir. Yönetim kurulu bankanın, risklerin banka sermaye düzeyi ile ilişkilendirilmesi için bir sistem geliştirip geliştirmediğini de düzenli aralıklara incelemelidir. Son olarak, yönetim kurulu bankanın ticari hedeflerini gerçekleştirme doğrultusunda girdiği riskleri saptamaya ve yeterli biçimde kontrol etmeye; finans bilgileri ve yönetim bilgisinin doğruluk, güvenilirlik ve zamanlama açısından test etmeye; ve kanun ve yönetmelikler ile gözetim otoritelerinin politikaları, iç planlar, politikalar ve usullere riayeti izlemeye yönelik süreçlere sahip olmasını sağlamalıdır (s.2).

BDDK'nın yayımlamış olduğu 22.06.2012 tarih 28337 sayılı İç Sistemler Yönetmeliği'nin 5. maddesi' ne göre Yönetim kurulunun yetki ve sorumlulukları;

- Bankanın organizasyon yapısını ve insan kaynakları politikasını oluşturmak, üst düzey yönetimin atanmasında aranılacak kriterleri belirlemek,
- İç sistemler sorumlusunun görev ve sorumluluklarını açık bir şekilde yazılı olarak belirlemek ve faaliyetlerini izlemek,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin faaliyetlerine ilişkin strateji ve politikalar ile uygulama usullerini yazılı olarak belirlemek, bunların etkin bir şekilde uygulanmasını ve idame ettirilmesini, birbirleri ile koordinasyonunu sağlamak,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin ve yöneticilerinin görev, yetki ve sorumluluklarını açık ve görev çatışmaları olmayacak şekilde belirlemek ve bu

birimlerde görevlendirilen personelin çalışma usul ve esaslarını onaylamak, gerekli kaynakların tahsisini sağlamak,

- İç sistemlere ilişkin uygulamalar ile ilgili olarak Kurumca ya da bağımsız denetçilerce tespit edilen veya banka denetim komitesince yönetim kurulu gündemine getirilen hata veya eksiklikleri zamanında dikkate alarak gidermek için gerekli önlemleri almak; tespit edilen eksiklik ve hataları değerlendirerek aynı veya benzer eksiklik ve hataların oluşabileceği alanlara ilişkin iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin yönlendirilmesini sağlamak,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin yöneticilerinin seçimine ve görevden alınmasına karar vermek,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerde görev yapan personelin mesleki yeterlilik ve gelişimlerini teminen ulusal ve uluslararası düzeyde konuları ile ilgili alanlarda sertifika edinmelerine yönelik eğitim programlarına katılımlarını sağlamak,
- Stratejik karar alma sürecini belirlemek, izlemek ve planlama politikalarının oluşturulmasını sağlamak,
- Bankanın maruz kaldığı riskler ve bu risklerin ölçüm yöntemleri ile yönetimi konusunda bilgi sahibi olmak,
- Bankanın genel olarak ve her bir risk türü itibarıyla risk yönetimine ilişkin politika ve stratejilerini, alabileceği risk seviyesini ve bunlara ilişkin uygulama usullerini yazılı olarak belirlemek, birimler ve yöneticileri ya da bu birimlerde çalışan personel itibarıyla azami risk limitleri tahsis etmek,
- Bankanın gelir ve giderlerini önemli ölçüde etkileyecek risklerin alınmasına, izlenmesine, yönetilmesine ve raporlanmasına ilişkin politikaları ve bu politikalardaki değişiklikleri onaylamak ve bunların uygulanmasını gözetmek,

- Üst düzey yönetimin bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda kendisine zamanında ve güvenilir raporlamalar vermesini sağlamak,
- Veri yönetimi politikalarını belirlemek, ilgili sistemlerin en etkili şekilde işleyişlerini temin etmeye yönelik kontrol süreçlerini oluşturmak ve uygulanmasını sağlamak,
- İç sistemlerin etkinliğini izlemek,
- Müşterilerin şikayetlerinin araştırılmasını ve sonucu hakkında ilgililere cevap verilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmesini ve bunların belirlenecek hususları ihtiva edecek şekilde kendisine düzenli raporlanmasını ve şikayet edilen hususlara ilişkin gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak.

3.2.2. İç Sistemler Sorumluları

BDDK'nın yayımlamış olduğu İç Sistemler Yönetmeliği'nin 4. maddesi' ne göre iç sistemler kapsamındaki birimlerin banka organizasyon yapısı içerisinde yönetim kuruluna bağlı olarak kurulur. Yönetim kurulu, denetim komitesinin görüş, öneri, değerlendirme ve benzeri işlemlerine dayalı yapılacak olanlar hariç olmak üzere iç sistemler kapsamındaki görev ve sorumluluklarını kısmen veya tamamen iç sistemler sorumlusuna devredebilir. Görev ve sorumlulukları iç sistemler kapsamında yer alan birimler bazında ayrıştırılmak kaydıyla, birden fazla iç sistemler sorumlusu da belirlenebilir. İç sistemler sorumluluğu görevi ancak icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyelerinden birine veya bu nitelikteki yönetim kurulu üyelerinden oluşan komitelere ya da denetim komitesine verilebilir. İç sistemler sorumlusu olan üyenin veya üye sayısının ikiden az olması sonucunu doğurması kaydıyla iç sistemler sorumlusu olan komite üyesinin görevden ayrılması, görevden alınması ya da aranan nitelikleri kaybetmesi durumunda onbeş gün içinde yerine aynı nitelikleri haiz bir yönetim kurulu üyesinin atanması zorunludur.

3.2.3. Denetim Komitesi

Yönetim kurulu denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kendisine yardımcı olmak üzere üyeleri arasından seçeceği icrai görevi bulunmayan asgari iki üyesini banka denetim komitesi üyeleri olarak görevlendirmek zorundadır. Denetim komitesinin sorumlulukları şunlardır (Yurtsever, 2008, s. 120);

- Yönetim kurulu adına bankanın iç sistemlerinin etkinlik ve yetkinliği gözetmek,
- Bağımsız denetim,
- Derecelendirme,
- Değerleme,
- Destek hizmet kuruluşlarının faaliyetlerini izlemek.

Ülkemizde Bankacılık açısından baktığımızda 01 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Kurumsal Yönetim konu başlığı altındaki üçüncü kısmın 24. maddesinde Denetim Komitesi ile ilgili ilk kez bazı düzenlemelere yer verilmiştir. Denetim komitesi daha önceki Bankalar Kanunlarında yer almamış ve bu kanun ile düzenlenmiş olup, buna göre (Yurtsever, 2008, 122-123);

- Bankaların, yönetim kurullarınca yönetim kurulunun denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere denetim komitesi oluşturulur.
- Denetim komitesi en az iki üyeden oluşur.
- Denetim komitesi üyeleri icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilir.
- Denetim komitesi üyelerinin, Kurulca belirlenen niteliklere sahip olmaları şarttır. Buna ilişkin bilgi ve belgeler atamanın yapılmasını müteakiben en geç yedi iş günü içinde Kuruma bildirilir.

- Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.
- Denetim komitesi, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemleri kapsamında oluşturulan birimlerden ve bağımsız denetim kuruluşlarından; görevlerinin ifasıyla ilgili olarak düzenli raporlar almak ve bankanın faaliyetlerinin sürekliliği ve güven içinde yürütülmesini olumsuz etkileyebilecek hususlar veya mevzuata ve iç düzenlemelere aykırılıklar bulunması hâlinde bu hususları yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür.
- Denetim komitesi, altı aylık dönemleri aşmamak kaydıyla icra ettiği faaliyetlerin sonuçları ile bankada alınması gereken önlemlere, yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ve bankanın faaliyetlerinin güven içinde sürdürülmesi bakımından önemli gördüğü diğer hususlara ilişkin görüşlerini yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür.
- Denetim komitesi, bankanın tüm birimlerinden, anlaşmalı destek hizmeti kuruluşları ve bağımsız denetim kuruluşlarından bilgi ve belge almaya, bedeli banka tarafından karşılanmak suretiyle konularında ihtisas sahibi kişilerden yönetim kurulunun onayına bağlı olarak danışmanlık hizmeti sağlamaya yetkilidir.

- Denetim komitesinin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esasları yönetim kurulu tarafından düzenlenir.

BDDK'nın yayımlamış olduğu 22.06.2012 tarih 28337 sayılı İç Sistemler Yönetmeliği'nin 7. maddesi' ne göre Denetim Komitesinin yetki ve sorumlulukları;

- Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşları ile derecelendirme, değerlendirme ve destek hizmeti kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen ve sözleşme imzalanan bu kuruluşların faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, Kanuna istinaden yürürlüğe giren düzenlemeler uyarınca konsolidasyona tâbi ortaklıkların iç denetim faaliyetlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.
- İç kontrol, iç denetim ve risk yönetimine ilişkin bu Yönetmelikte yer alan hükümlere ve yönetim kurulunca onaylanan banka içi politika ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığını gözetmek ve alınması gerekli görülen önlemler konusunda yönetim kuruluna önerilerde bulunmak,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin personelinin doğrudan kendisine ulaşabilmesini sağlayacak iletişim kanallarını oluşturmak,
- İç denetim sisteminin bankanın mevcut ve planlanan faaliyetlerini ve bu faaliyetlerden kaynaklanan risklerini kapsayıp kapsamadığını gözetmek, yönetim kurulunun onayıyla yürürlüğe girecek iç denetime ilişkin banka içi düzenlemeleri incelemek,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerden denetim komitesine bağlananların yöneticilerinin seçimine yönelik yönetim kuruluna önerilerde bulunmak, yönetim kurulunun bunları görevden alması sırasında görüş vermek,

- İç sistemlere ilişkin olarak üst düzey yönetimin görüş ve önerilerini almak ve bunları değerlendirmek,
- Banka içi usulsüzlüklerin doğrudan kendisine veya iç denetim birimine ya da müfettişlere bildirilmesini sağlayacak iletişim kanallarının tesis edilmesini sağlamak,
- Müfettişlerin görevlerini bağımsız ve tarafsız şekilde yerine getirip getirmediklerini izlemek,
- İç denetim planlarını incelemek,
- Yönetim kuruluna, iç sistemler kapsamındaki birimlerde görev yapacak personelde aranması gereken nitelikler ile ilgili önerilerde bulunmak,
- İç denetim raporlarında tespit edilen hususlar konusunda üst düzey yönetimin ve bunlara bağlı birimlerin aldığı önlemleri izlemek,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerde görevli yönetici ve personelin mesleki eğitim düzeylerini ve yeterliliğini değerlendirmek,
- Bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araç ve uygulama usullerinin mevcut olup olmadığını değerlendirmek,
- Müfettişler ve bankanın bağımsız denetimini yürüten bağımsız denetim kuruluşunun bağımsız denetçileri ile düzenli aralıklarla yılda dört defadan az olmamak üzere belirlenecek program ve gündemler dahilinde görüşmelerde bulunmak,
- Görev ve sorumlulukları kapsamındaki işlerin gereğine göre yerine getirilmesi, etkinliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan uygulamalar konusunda ilgili üst düzey yönetimin, risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim birimlerinde çalışan personel ve bağımsız denetim kuruluşunun görüş ve değerlendirmeleri hakkında yönetim kurulunu bilgilendirmek,

- Bankanın muhasebe uygulamalarının Kanuna ve ilgili diğer mevzuata uygunluğu kapsamında bağımsız denetim kuruluşunun değerlendirmelerini gözden geçirmek, ilgili üst düzey yönetimin tespit edilen tutarsızlıklar konusundaki açıklamasını almak,
- Üst düzey yönetim ve bağımsız denetçiler ile birlikte, bağımsız denetimin sonuçlarını, yıllık ve üçer aylık mali tablolar ile bunlara ilişkin dokümanları, bağımsız denetim raporunu değerlendirmek ve bağımsız denetçinin tereddüt ettiği diğer konuları çözüme kavuşturmak,
- Bankanın sözleşme imzalayacağı derecelendirme kuruluşları, bilgi sistemleri denetimi yapanlar da dahil olmak üzere bağımsız denetim kuruluşları ve değerlendirme kuruluşları ile bunların yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri, yöneticileri ve çalışanlarının banka ile ilişkili faaliyetlerinde bağımsızlığını ve tahsis edilen kaynakların yeterliliğini değerlendirmek, değerlendirmelerini bir rapor ile yönetim kuruluna sunmak, hizmet alınması halinde de sözleşme süresince, üç aydan fazla olmamak üzere, düzenli bir şekilde bu işlemleri tekrarlamak,
- Bankanın alacağı destek hizmetine ilişkin risk değerlendirmesi yapmak, değerlendirmelerini bir rapor halinde yönetim kuruluna sunmak, hizmet alınması halinde de sözleşme süresince, üç aydan fazla olmamak üzere, düzenli bir şekilde bu işlemleri tekrarlamak ve ayrıca, destek hizmeti kuruluşunun sağladığı hizmetlerin yeterliliğini izlemek,
- Bankanın finansal raporlarının gerçek ve yansıtılması gereken tüm bilgileri kapsayıp kapsamadığını, Kanuna ve ilgili diğer mevzuata uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını gözetmek, tespit edilen hata ve usulsüzlükleri düzelttirmek,
- Finansal raporların, bankanın mali durumunu, yapılan işlerin sonuçlarını ve bankanın nakit akımlarını doğru olarak yansıtmadığı ve Kanunda ve ilgili diğer

mevzuatta belirlenen usul ve esaslara uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda bağımsız denetçiler ile görüşmek,

- Altı aylık dönemi aşmamak kaydıyla, dönem içerisinde icra ettiği faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonuçlarını yönetim kuruluna raporlamak, raporda bankada alınması gereken önlemlere, yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ve bankanın faaliyetlerinin güven içinde sürdürülmesi bakımından önemli gördüğü diğer hususlara ilişkin görüşlere yer vermek,
- Kredi açma yetkisini haiz olanların, kendileri ile eş ve velâyeti altındaki çocuklarının veya bunlarla risk grubu oluşturan diğer gerçek ve tüzel kişilerin taraf olduğu kredi işlemlerine ilişkin değerlendirme ve karar verme aşamalarında yer alıp almadığını takip etmek ve bu hususların kendilerine bildirilmesini sağlayacak iletişim kanallarını oluşturmak.
- Denetim komitesi iç denetçilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmesinde yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda iç denetçilerin komite ile sıkı bir işbirliği içinde olması beklenmektedir.

3.2.4. Üst Düzey Yönetim

Üst düzey yönetim iç kontrol süreçleri için bir icra organı durumunda olup, uygun kontrol politikalarını belirleyerek, etkin ve yeterli bir kontrol ortamının oluşturulmasında önemli role sahiptir ve görevi şunlardır (Yurtsever, 2008, 126);

- Yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve stratejilerin yürütülmesi,
- Bankanın karşı karşıya olduğu risklerin yönetim kuruluna rapor edilmesi,
- Değişen koşullara göre düzenleyici tedbirlerin alınması,
- Bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, değerlendirilmesi,
- Kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi,
- Eksiklik ve hatalı süreçlerin çözümlenmesi,

- Eksiklik ve hatalı süreçler hususunda alınması gerekli görülen önlemlerin, iç sistemler sorumlusuna raporlanması,

BDDK'nın yayımlamış olduğu 28337 sayılı İç Sistemler Yönetmeliği'nin 7. maddesi'ne göre Üst Düzey Yönetimin yetki ve sorumlulukları;

- Görev ve sorumlulukları kapsamındaki işlerin gereklerine göre yerine getirilmesi, etkinliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan uygulamalar konusunda öneriler geliştirmek,
- Sorumlu oldukları birimlerde görev yapan banka personelini koordine etmek,
- Yeterliliklerini gözeterek görev dağılımı yapmak ve görev ve sorumluluklarını etkin olarak yerine getirip getirmediğini izlemek,
- Sorumlu oldukları birimlerde ortaya çıkan eksiklik veya hataları çözümlmek ve bunları ya da alınması gerekli görülen tedbirleri ilgili iç sistemler sorumlusuna raporlamak,
- Beklenmedik durumların ortaya çıkması halinde kendilerine tanınan yetki çerçevesinde inisiyatif kullanmak,
- Bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda yönetim kuruluna zamanında ve güvenilir raporlama yapmak,
- Yönetim kurulunca verilen diğer görevleri yerine getirmek ile görevli ve sorumludur.
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin üst düzey yöneticileri, banka yönetim kurulu tarafından onaylanan strateji ve politikaları uygulamak ve ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmekle görevli ve sorumludur.

3.2.5. Tüm Banka Personeli

İç kontrol, farklı sorumluluklar taşımakla birlikte tüm banka personelinin iç kontrolün hayata geçirilmesinde rol oynadığı, yalnızca belirli bir zaman dilimine ilişkin bir uygulama değil, bankanın her seviyesinde devamlılık gösteren bir faaliyettir. Personelin iç kontrol

hakkında yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olması iç kontrolün etkinliği açısından önem arz eder.

3.2.6. İç Denetim Birimi ve İç Denetçiler

İç denetçiler, iç kontrolün incelenmesi ve geliştirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmakla direkt olarak sorumludurlar. Bu konuda, Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları madde 2130' da iç denetimin kontrolle ilgili sorumlulukları açıklıkla tanımlanmaktadır. Bu standarda göre İç denetim faaliyeti, kontrollerin etkililik ve verimliliğini değerlendirmek ve sürekli gelişimi teşvik etmek suretiyle, kurumun etkin kontrollere sahip olmasına yardımcı olmak zorundadır. İç denetim faaliyeti, kurumun yönetim, faaliyet ve bilgi sistemlerinin içinde bulunan risklere cevap olarak, kontrollerin yeterliliğini ve etkililiğini aşağıdaki konularla ilgili olarak değerlendirmek zorundadır (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1137Erişim:28.10.2014):

- Mali ve operasyonel bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu
- Faaliyetlerin etkililik ve verimliliği
- Varlıkların korunması
- Kanunlara, düzenlemelere ve sözleşmelere uyum

İç denetçiler, faaliyet ve programların hedef ve amaçlarının kapsamını ve bunların kurumun hedef ve amaçlarına uyumunun derecesini anlayıp değerlendirmelidir. İç denetçiler, faaliyet ve programların niyetlendiği gibi uygulandığını veya gerçekleştirildiğini belirlemek için, bunların tespit edilen hedef ve amaçlarla ne kadar uyumlu olduğunu anlayıp değerlendirebilmek için, faaliyet ve programları gözden geçirmelidir. (http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1137(Erişim:28.10.2014)

İç denetçiler Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartlarına ek olarak INTOSAI Etik Kurallarına da uymalıdır.

İç Denetçiler değerlendirmeleri ve tavsiyeleri aracılığıyla iç kontrol sisteminin etkinliğini süreklilik temelinde inceleyip ona katkıda bulunurlar ve böylece, iç kontrolün etkinleşmesinde önemli rol oynarlar. Fakat iç denetim biriminin bağımsızlığının ve tarafsızlığının güvence altına alınması gerekir. Bu nedenle, iç denetim fonksiyonu bir organizasyonun faaliyetlerine ek değer katan ve onları geliştiren bağımsız, tarafsız güvence ve danışma sağlayan bir faaliyettir. İç denetim; risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve bunları geliştirmek üzere sistematik, disiplinli bir yaklaşım getirmek suretiyle, organizasyonun hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olur. İç denetim personeli, iç kontrolün izlenmesi rolüne ek olarak, dış denetçiye doğrudan destek sağlayarak dış denetim çabalarının etkinliğine de katkıda bulunur (Özeren, 2006, s. 39-40).

Bankacılık gözetimine ilişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesi'ne (2000) göre; İç denetim biriminin yönetimi, gerçekleştirilecek bütün görevler için bir plan hazırlar. Denetim planında, planlanan iç denetim çalışmasının zamanlamasına ve sıklığına yer verilir. Denetim planı, metodik bir kontrol riski değerlendirmesine dayanır. Kontrol riski değerlendirmesi iç denetçinin kurumun önemli faaliyetleri ve ilgili riskler konusundaki anlayışını belgeler. İç denetim bölümünün yönetimi risk değerlendirme metodolojisinin ilkelerini yazılı olarak tespit etmeli ve iç kontrol sistemi veya iş sürecindeki değişiklikleri yansıtmak ve yeni faaliyet alanlarını dahil etmek üzere bu ilkeleri düzenli olarak güncellemelidir. Risk analizinde bankanın faaliyetlerinin ve birimlerinin tümü ve iç kontrol sisteminin tamamı incelenir. Risk analizi sonuçları temelinde birkaç yıl kullanılacak bir denetim planı, faaliyetlerin ne ölçüde risk içerdiği göz önünde bulundurularak hazırlanır. Planda beklenen gelişmeler ve yenilikler, yeni faaliyetlerin genellikle daha büyük ölçüde riskli olduğu ve bütün önemli faaliyetleri ve birimleri makul bir süre içinde denetleme niyeti (denetim devresi ilkesi, örneğin üç yıl) dikkate alınır. Bütün bu hususlar, yapılacak görevlerin kapsamını, niteliğini ve sıklığını belirler (s. 3).

3.2.7. Bağımsız Denetçiler

Bağımsız denetçiler bankanın kendi personeli olmamakla birlikte iç kontrolün niteliğinin artırılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bağımsız denetçilerin iç kontrol sisteminin güvenilirliği konusunda bilgi sahibi olması ve görüş bildirebilecek bağımsız bir konumda olması gerekmektedir (Yurtsever, 2008, s. 127).

3.2.8. Banka Gözetim ve Denetim Otoriteleri

Yurtsever'e (2008) göre, Basel Dökümanlarında Banka gözetim ve denetim otoritesinin tüm bankalardan faaliyet yapısı ve taşıdıkları risklere uyumlu ve değişen koşullara cevap verebilecek nitelikte bir iç kontrol sistemine sahip olmasının gerekliliği belirtilmiş olup, bu hususta 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve İç Sistemler Yönetmeliği'nde önemli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Bankalarda gözetim ve denetim otoritesinin getirdiği düzenlemeler şöyle sıralanabilir (s.128);

- Yürürlükteki düzenleyici tedbirlerde zaman içinde görülecek eksikliklerin yeni düzenlemeler ile gidermesi,
- Denetim süreçlerinde iç kontrol sisteminin yeterlilik ve etkinliğine yönelik tespitler ve bunların giderilmesinin istenmesi,
- Gerektiği durumlarda yaptırımlara başvurulması.

3.2.9. Sayıştay Denetçileri ve Dış Denetçiler

Kurum dışı grupların görevleri, bilhassa dış denetçilerin ve sayıştay denetçilerinin görevleri arasında iç kontrol sisteminin çalışmasının değerlendirilmesi ve bulguları hakkında yönetime bilgi verilmesi bulunur. Ancak kurum dışı grupların iç kontrol sistemi ile ilgili mülahazalarını kendi yetkileri belirlemekte olup, denetçilerin iç kontrol değerlendirmesi şu hususları gerektirir (INTOSAI: Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi (2006), s. 40-41);

- Kontrollerin değerlendirildiği riskin öneminin ve hassasiyetinin belirlenmesi,

- Kaynakların kötüye kullanımının ortaya çıkaracağı duyarlılığın ve ahlak kuralları, ekonomiklik, verimlilik ve etkinlik konusunda hedeflere varmadaki başarısızlığın veya hesapverme sorumluluğunun gerektirdiği zorunluluklar bakımından yetersizliğin ve yasalara ve düzenlemelere aykırılığın değerlendirilmesi,
- İlgili kontrollerin tespit edilmesi ve kavranması,
- Kontrol etkinliği hakkında halihazırda bilinenlerin belirlenmesi, Kontrol tasarımının yeterliliğinin değerlendirilmesi,
- Kontrollerin etkin olması durumunda, bunun testler aracılığıyla saptanması,
- İç kontrol değerlendirmeleri hakkında rapor verilmesi ve gerekli düzeltici önlemlerin irdelenmesi.

3.2.10. Yasa Koyucular ve Düzenleyici Kuruluşlar

İç kontrole ilgili kurallar koyup direktifler verirler. İç kontrolün yaygın biçimde anlaşılmasına katkı sağlarlar. Yasalar iç kontrolün tanımı ve gerçekleştirilecek hedefleri konusunda ortak bir anlayış yaratabilir. Yasalar iç kontrol konusunda kendi rollerini ve sorumluluklarını yerine getirmede, kurum içi ve dışı paydaşlara izlemeleri gereken politikaları da bildirir (Özeren, 2006, s. 41).

3.3. İç Kontrol Birimi ve İç Kontrol Personeli

Banka iç kontrol sistemi aktörleri arasında iç kontrol faaliyetinin icrası bakımından büyük öneme haiz olmaları ve konunun önemi sebebi ile iç kontrol birimleri ve iç kontrol personeli ayrı bir başlık olarak değerlendirilmiş ve detaylı olarak ele alınmıştır. İç kontrol birimleri, bankalarda iç kontrol süreçleri ve iç kontrol noktaları oluşturarak muhtemel riskleri belirlemeyi ve bertaraf etmeyi amaçlamaktadırlar.

3.3.1. İç Kontrol Birimi

İç kontrol faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili yasal düzenlemeler takip edilerek, gerekli önlemler ve aksiyonlar alınmakta olup, BDDK tarafından yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 19'ncu maddede İç Kontrol Birimi düzenlenmiştir;

- İç kontrol sistemi ile iç kontrol faaliyetleri ve bunların nasıl icra edileceği, bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerin nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol birimi tarafından ilgili birimlerin üst düzey yöneticileri ile birlikte tasarlanır.
- İç kontrol biriminde bir yönetici ile bankanın ölçeği, faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklığına göre yeterli sayıda ve mesleki uzmanlığa sahip iç kontrol personeli görev yapar. İç kontrol birimi fiziken banka genel müdürlüğünde yer alır. Türkiye'de şube açarak faaliyet gösteren yurt dışında kurulu bankalarda iç kontrol birimi, merkez şubede tesis edilir.
- İç kontrol faaliyetlerinin yerine getirilip getirilmediği, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığı, hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı hususları, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol basamak ve noktalarında kontrol edilerek tespitlerin niteliği de dikkate alınmak suretiyle normal veya acil bir şekilde iç kontrol personeline iç kontrol birimine bildirilmesi temin edilir.
- İç kontrol faaliyetlerinin, bankanın operasyonel faaliyetlerini gerçekleştiren personel ile iç kontrol personeli arasında dağılımına ilişkin usul ve esaslar ile her iç kontrol faaliyeti için tahsis edilecek iç kontrol personeli sayısı ve hangi kontrol mekanizma ve yöntemlerinin kullanılacağı, iç kontrol birimi yöneticisi ve ilgili üst düzey yönetim tarafından birlikte belirlenir. İç kontrol personelinin görev yaptığı mahaldeki bankanın faaliyetlerini yürüten diğer personelle eşgüdümü ve işbirliği iç kontrol birimi tarafından sağlanır.

- İç kontrol birimine raporlanan kontrol sonuçları bu birim bünyesinde muhafaza edilir. Raporlamalar, operasyonel faaliyetleri yürüten banka personeli ve iç kontrol personeli tarafından yapılanlar olarak ayrıştırılır ve bunlar da niteliklerine göre sınıflandırılır. Belirtilen şekilde gruplandırılan raporlamalar iç kontrol birimi yöneticisi ve ilgili üst düzey yönetim tarafından değerlendirilir ve iç kontrol sisteminin geliştirilmesi ya da iç kontrol faaliyetlerinin aksamadan yürütülmesi için gerekli görülen tedbirler alınır ve söz konusu uygulamalar hakkında en fazla üçer aylık dönemler itibarıyla denetim komitesine bilgi verilir.
- İç kontrol birimi yöneticisinin en az yedi yıllık bankacılık deneyimine sahip olması şarttır. İç kontrol birimi yöneticisi, iç kontrol personelinin görev, yetki ve sorumluluklarının gerektirdiği nitelikleri haiz olup olmadıklarını değerlendirir, mesleki bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programları hazırlar ve bunların görevlerini icrai birimlerin etkisinde kalmaksızın tarafsız olarak icra edip etmediklerini izler.
- İç kontrol birimi faaliyetlerinin bir iç kontrol personeli ile sürdürülmesinin mümkün olduğu bankalarda iç kontrol birimi yöneticisi görev, yetki ve sorumluluklarını da haiz olmak üzere iç kontrol birimi faaliyetleri bu personel tarafından icra olunur.

İç kontrol merkezi yürüttüğü çalışmalarında; (Aslan, 2003.s. 83)

- Yetki ve onay sistemlerine uyum,
- Organizasyon yapısının etkinliği,
- Görevlerin ayırımı,
- Muhasebe prosedür ve standartları,
- Operasyonel sorumluluklar,
- Sağduyulu personel politikaları,
- İzin ve dinlendirme politikaları,

- Kayıtların izlenebilirliği ve anlaşılabilirliği
- Kayıtların güncelliği,
- Hesap kayıt standardizasyonu,
- Nakit para ve diğer kıymetli evrakın korunması
- Fiziki varlıkların korunması,
- Müşterek muhafaza ve ikili kontroller,
- Raporlama ve aksaklık bildirim mekanizmalarını inceler.

3.3.1.1. İç Kontrol Birimlerinin Kuruluş Amacı

Basel Komite, uluslararası piyasalarda krizlerin yaşanması nedeniyle bankacılık sisteminde iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinin önemini ortaya koyarak bankaların sahip oldukları risklerin kontrol edilmesi ve banka sermayesinin azalması ile sonuçlanabilecek risklere girişilmesinin önüne geçmek amacıyla, bankalarda iç kontrol sistemlerinin kurulmasını istemiştir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda İç kontrol birimlerinin kuruluş amacına ilişkin net bir açıklama yer almamakla birlikte, Kanun'un 30' ncu maddesinde "Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır." şeklinde ifade ile iç kontrol sisteminin kapsamına detaylı bir şekilde yer verilmiştir (Yurtsever, 2008, s. 132-133).

3.3.2. İç Kontrol Personeli

İç kontrol faaliyetleri, görev, yetki ve sorumluluklarının gerektirdiği nitelikte ve yeterli sayıda kontrolör ile icra edilmektedir.

3.3.2.1. İç Kontrol Personelinin Görev ve Yetkileri

BDDK tarafından yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 20'nci maddede İç kontrol personelinin görev ve yetkileri belirtilmiştir;

- İç kontrol birimine bağlı iç kontrol personeli görevlerini, operasyonel faaliyetlerin gerçekleştirildiği birim veya şubelerde ve genel müdürlükte yürütürler. Bankalar, şube faaliyetlerinin banka toplam işlem hacmi içerisindeki payı, taşıdıkları operasyonel riskleri, bankanın risk profili içerisindeki etkisi, personel sayısı ve günlük faaliyetlerin merkezden kontrol edilebilme imkanları gibi hususları da dikkate alarak bazı şubelerde sürekli iç kontrol personeli bulundurulabilir. İç kontrol personelinin görev yerleri, iç kontrol birimi yöneticisi tarafından uygun görülecek sürelerde değiştirilir. İç kontrol personeli, iç kontrol faaliyetleri dışında bir faaliyette bulunamazlar.
- İç kontrol personeli, bankanın tüm faaliyetlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini kontrol personeline, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak banka personelinden ilave açıklama isteme ve bunların fikirlerine başvurma yetkileri verilir.
- İç kontrol birimi tarafından hazırlanan, ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen ve yönetim kurulu tarafından onaylanarak kabul edilen iç kontrol birimi yönetmeliğinde iç kontrol personelinin öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ile diğer niteliklere yer verilir.

3.4. Bankalarda Kurum İçi Kontrol Kültürü

Güçlü bir kontrol kültürünün varlığı etkin kontrol sisteminin en önemli unsurudur. Basel Komite tarafından yayınlanan COSO iç kontrol raporunda da iç kontrol sisteminin en önemli unsurlarından birisinin kurum içi kontrol kültürü olduğu belirtilmektedir. Günümüzde Basel Komite üyesi ülkelerin tamamında bankalar ayrı iç kontrol merkezleri oluşturmuştur.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in 4. maddesi gereğince Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve birimleri ile Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere göre konsolidasyona tâbi tutulan ortaklıklarını kapsayan, yeterli ve etkin iç sistemler kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.

Basel Komite dokümanında 3. prensip olarak yer bulan kurum içi kontrol kültürü ile ilgili açıklamalar irdelendiğinde kurum içi kontrol kültürünün temel unsurlarının; Yüksek etik standartlarının geliştirilmesi ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesi olduğu görülmektedir. (Yurtsever, 2008, s. 60).

Yüksek Etik Standartların Geliştirilmesi

Bankalar Birliği tarafından 01/11/2001 tarihinde "Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık Etik İlkeleri" adı altında 22 maddeden oluşan tebliğ şeklinde bir doküman yayınlanmış olup, söz konusu etik ilkelere uyum bankalarda kurum içi kontrol kültürünün oluşturulması yönünde oldukça önemlidir (Yurtsever, 2008, s. 61). Türkiye Bankalar Birliği tarafından 01/11/2001 tarih ve 1012 sayılı Tebliğ ile belirtilen etik ilkeler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 19 Haziran 2014 tarih ve 5903 sayılı kararı ile değiştirilmiş ve Türkiye Bankalar Birliği Yönetim Kurulu'nun 20 ağustos 2014 tarihli kararı ile kabul edilmiştir. Söz konusu genel etik ilkeler (Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık Etik İlkeleri, s. 2):

Dürüstlük

Faaliyetlerini yerine getirirken ilişkilerinde dürüstlük ilkesine bağlı kalırlar.

Tarafsızlık

"İnsana saygının başarının temeli olması" ilkesinden hareketle, gerek çalışanları gerekse müşterileri arasında ayırım gözetmez, önyargılı davranışlardan kaçınırlar. Hizmet sunarken ulus, din, finansal ve toplumsal statü, cinsiyet gibi farklılıklar gözetmezler.

Güvenilirlik

Tüm hizmet ve işlemlerde, müşterilere karşılıklı güven anlayışı içerisinde açık, anlaşılır ve doğru bilgi verirler, müşteri hizmetlerini zamanında ve eksiksiz yerine getirirler.

Saydamlık

Müşterilerini, kendilerine sunulan ürün ve hizmetlere ilişkin hak ve yükümlülükler, yarar ve riskler gibi konularda açık, anlaşılır ve net biçimde bilgilendirirler. Bir ürün, hizmet ya da tavsiye vermeden önce, müşterilerini ve müşterilerin finansal kapasitelerini, durumlarını ve ihtiyaçlarını etkili şekilde değerlendirerek bu çerçevede ürün ve hizmet önerirler.

Toplumsal Yararın Gözetilmesi ve Çevreye Saygı

Tüm faaliyetlerinde karlılık yanında, toplumsal yararın gözetilmesi ve çevreye saygı ilkeleri ışığında sosyal ve kültürel etkinliklere destek sağlamaya özen gösterirler.

Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile

Mücadele

Uluslararası normlar ve ulusal mevzuat hükümleri çerçevesinde, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin aklanması, yolsuzluk ve benzeri suçlarla mücadeleyi önemli bir ilke olarak benimseyerek gerek kendi aralarında, gerekse konuyla ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla ve yetkili mercilerle işbirliği yapmaya özen gösterirler. Kendi iç bünyelerinde de bu amaca yönelik gerekli önlemleri alır ve personeli için eğitim programları düzenlerler.

Bilgi Suistimali

Kendilerine ve müşterilerine ait içeriden öğrenilen bilgilerin suistimalinin önlenmesi için gerekli her türlü tedbiri alırlar.

Her Seviyedeki Personelin İç kontrolün Önemini ve Üzerine Düşen Yükümlülüğü

Özümsemesi

Yurtsever'e göre, Kontrolün başladığı ve hatta en önemli noktası işlemi gerçekleştiren kişinin, işlemi gerçekleştirme aşamasında yapacağı işlemin bütün sonuçlarını, risklerini değerlendirmesi ve işlemi bu konudaki değerlendirmeden sonra gerçekleştirmesidir. Bu yüzden her personelin konunun farkına varması veya farkına varmasının sağlanması, her personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesi üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Yurtsever Gürdoğan, Bankalarda Kurum İçi Kontrol Kültürü, s.37 (aktaran Yurtsever, Bankacılığımızda İç Kontrol, s.66). Her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesi için, iç kontrol kültürü kurumsal yapı içinde tanımlanmalı ve korunmalıdır.

3.5. Bankacılıkta Yönetim Beyanı

Türkiye'de Şubat 2001 krizi sonrasında aynı yıl mayıs ayında "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konularak bankacılık sektöründe büyük bir düzenleme süreci başlatılmış olup, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, bankalar ve özel finans kurumlarının piyasa disiplini içerisinde sağlam, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı oluşturarak ülkenin uzun vadeli büyümesine ve istikrarına katkıda bulunmak amacıyla 2000 yılında kurulan BDDK'nın önem teşkil eden uygulamalarından biri de 2011 mali yılından itibaren uygulanmaya başlanan Yönetim Beyanı uygulamasıdır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun, Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında

Yönetmeliği 13.01.2010 tarih 27461 sayılı sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 19. maddesinin 7. fıkrasında; Denetlenen, iç kontrolleri hakkında denetim dönemi itibariyle güvence veren ve yönetim kurulu tarafından onaylanmış olan yönetim beyanını denetçiye sunmakla yükümlüdür şeklinde belirtilmiştir.

Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik’in 33. maddesi gereğince;

- Banka, bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri üzerindeki iç kontrolleri hakkında denetim dönemi itibariyle yönetim kurulu tarafından düzenlenen yönetim beyanını denetçiye sunar.
- Denetçi, denetim görüşünü oluştururken yönetim beyanını ve bu beyana mesnet teşkil eden çalışmalarını inceler. Denetçi, bu inceleme sonucunda beyanda eksiklik veya yanlışlık tespit ederse denetim raporunda bu tespitlere yer verir.
- Denetlenen yönetim kurulunun yönetim beyanını vermeyi reddetmesi durumunda, BSD raporunu imzalamaya yetkili kişiler şartlı görüş bildirebilir, görüş bildirmekten kaçınabilir veya 34’ncü maddede belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde denetimden çekilmek için yetkili kuruluş yönetimine teklifte bulunabilirler. Yetkili kuruluşun çekilme kararı alması halinde durum gerekçeleri ile birlikte en geç yedi gün içinde Kuruma bildirilir.

Yönetim beyanında amaç banka yönetim kurulunun ilgili mali yılı kapsayacak şekilde iç kontrollere ilişkin güvence vermesi faaliyetidir. Yönetim beyanı, bankacılık süreçleri ve bilgi sistemlerini bütün bir mali yıl için kapsamakta olup, mali yılı takip eden ocak ayında bağımsız denetim kuruluşuna verilmektedir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun 30.07.2010 tarihli 2010/3 sayılı Yönetim Beyanı konulu Genelge’sine göre;

3.5.1. Yönetim Beyanının Amacı

Banka yönetim kurulunun, bankanın bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ilişkin iç kontrollerinin BSD dönemi açısından etkinlik, yeterlilik ve uyumluluğuna ilişkin değerlendirmede bulunarak, bu çerçevedeki mevcut durum ve yürütülen çalışmalara ilişkin güvence sunmasıdır.

3.5.2. Yönetim Beyanının Kapsamı

- Banka, Yönetim Beyanı çerçevesinde bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ilişkin iç kontrollerin etkinlik, yeterlilik ve uyumluluğuna ilişkin kanaat oluştururken, bilgi sistemleri denetimi ve bankacılık süreçleri denetimi kapsamını dikkate alır. Bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri dâhilinde değerlendirilecek alanlar, risk odaklı bir bakış açısıyla ve önemlilik kriteri esas alınarak belirlenir. Bu değerlendirme kapsamı, Yönetim Beyanında bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerinin bütünü için verilecek görüşe makul güvence sunacak ölçüde yeterli denetim kanıtının temin edilmesine imkân sağlayacak şekilde belirlenir.
- Yönetim Beyanı sadece banka bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ilişkin iç kontroller hakkında düzenlenir. Yönetim Beyanı oluşturulurken alınan destek hizmetleri de göz önünde bulundurulur.
- Yönetim Beyanı kapsamında, her dönem için hem bilgi sistemleri hem de bankacılık süreçlerine ilişkin iç kontroller hakkında değerlendirmelerde bulunulur.

3.5.3. Yönetim Beyanını İçeriği

- a) Banka yönetim kurulunun 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 29 ve 30'ncü maddeleri ve 1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in 4'ncü maddesinin birinci fıkrasına istinaden etkin, yeterli ve uyumlu bir iç kontrol sistemi kurma ve işletme yükümlülüğünün bulunduğu,
- b) İlgili banka birimlerince, iç kontrol sisteminin incelenmiş ve bu sistem hakkında bütün önemli kontrol eksikliklerini ortaya koymak üzere bir değerlendirme yapılmış olduğu,

- c) İlgili banka birimlerince iç kontrol sistemi hakkında yapılan değerlendirmede bağımsız denetim kuruluşu tarafından gerçekleştirilen çalışmaların kullanılmadığının taahhüt edildiği,
- ç) İç kontrol sistemi üzerinde varsa tespit edilen önemli kontrol eksiklikleri,
- d) İç kontrol sisteminin, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in "İç Kontrol Sistemi" başlıklı İkinci Kısım ile 14 Eylül 2007 tarihli ve 26643 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankalarda Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkelere İlişkin Tebliğ'de belirtilen usul ve esaslar açısından etkinliği, yeterliliği veya uyumluluğuna engel teşkil edecek ve (ç) fıkrası çerçevesinde beyan edilenlerin haricinde herhangi bir önemli kontrol eksikliğinin olmadığı,
- e) İç kontrol sistemi üzerinde yapılan değerlendirmelerde dönem sonu itibariyle düzeltilmiş olsa dahi- tespit edilen iç kontrol sistemine ilişkin tüm kontrol zayıflıklarının, kayda değer ve önemli kontrol eksikliklerinin sınıflandırılarak bağımsız denetçiye sunulduğu,
- f) Finansal tablolarda önemli yanlış beyana sebep olan veya başta finansal veriler olmak üzere banka açısından hassasiyet arz eden verilerin bütünlüğü, tutarlılığı, güvenilirliği, gereken durumlarda gizliliği ve faaliyetlerin sürekliliğini önemli ölçüde etkileyen ya da önemli seviyede olmasa da yöneticilerin veya iç kontrol sisteminde kritik görevleri bulunan diğer görevlilerin dâhil olduğu tüm suistimal veya yolsuzluklar,
- g) Daha önceki bağımsız bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri denetimlerinde tespit edilip bankaya sunulmuş ve bağımsız denetim kuruluşu tarafından çözüldüğü onaylanmamış olan bulguların çözülüp çözülmediğine ilişkin mevcut durumuna Yönetim Beyanı ekinde yer verildiği,
- h) İç kontrol sisteminde gerçekleştirilen incelemeleri takiben, önemli ve kayda değer kontrol eksiklikleri konularında banka tarafından alınmış olan düzeltici önlemleri de içerecek şekilde, iç kontrol sisteminde veya iç kontrol sistemini önemli derecede etkileyebilecek diğer hususlarda meydana gelmiş olan değişiklikler beyan edilir.

4. BÖLÜM

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ

Bankalar faaliyette buldukları her alanda birçok çeşitli risk ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Piyasa, kredi, likidite, operasyon, yasal, ülke gibi riskler bu kapsamda

belirtebilir. Bu risklerden bazıları banka bünyesinden kaynaklanmakla birlikte, bazıları banka dışındaki mikro ve makro ekonomik yapıdan kaynaklanmaktadır.

4.1. Bankacılıkta Risk Kavramı

Risk; Beklenilenin, istenilenin gerçekleşmemesi, istenmeyen ortaya çıkması, beklenmeyen istenmeyen sonuçlarla karşılaşma olasılığıdır.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 3. maddeye göre risk; Bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimalini ifade eder.

4.2. Risklerin Sınıflandırılması

Bankaların karşılaştıkları riskleri, genel olarak üç kategoride değerlendirilebilir. Bunlar;

1. Sistemik risk
2. Sistemik olmayan risk
3. Sistemik risk

4.2.1. Sistemik risk

Sistemik risk, ekonomik, politik ve sosyal yapı gibi çevresel etkenlerin değişkenliğinden kaynaklanıp söz konusu sistemik unsurlara bağlı olarak varlığın değerinin değişme riskidir ve tüm piyasaları etkiler. Bu riskten korunulabilir (hedge edilebilir) ancak bu risk tamamen yok edilemez. Sistemik risk çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Sistemik riske, piyasa riski, enflasyon riski, kur riski, politik risk ve faiz oranı riski örnek olarak verilebilir. Bankacılık sektöründe Sistemik riski üç grupta incelemek mümkündür. Bunlar (Mandacı, 2003, s. 70);

- Faiz oranı riski,
- Döviz kuru riski
- Menkul kıymet fiyat riski

4.2.2. Sistemik olmayan risk

Riskin şirkete ait veya faaliyette bulunduğu sektöre özgü özelliklerin meydana getirdiği risklerdir. Bankacılık sektörü açısından bu risklere; Kredi riski, likidite riski ve piyasa riski gibi finansal riskler ile personel riski, sistem ve teknolojik risk gibi operasyonel riskler örnek olarak verilebilir.

4.2.3. Sistemik risk

Sistemik risk beklenmeyen durumlarda aniden ortaya çıkan ya da finansal stresler sonrasındaki olası tehlikeler olup bu riskler ölçülemediğinden risklerin nasıl yönetileceği de net olarak bilinemez.

4.3. Risk Türleri

Bankalar faaliyetleri gereği bir çok çeşit riskle karşılaşmakta olup, bu riskler bankalarda performans ve kârlılığa etki etmektedir.

Bankaların karşılaşabilecekleri risk türleri şu şekilde sınıflandırılabilir;

Finansal Riskler

- Kredi Riski
- Likidite Riski
- Piyasa Riski

Operasyonel Riskler

- Personel Riski
- Sistem ve Teknolojik Risk
- Süreçlere İlişkin Riskler
- Yasal Riskler
- Dış Riskler

Faiz Oranı Değişim Riski

Enflasyon Riski

Ülke Riski

Kur riski

4.3.1. Finansal Riskler

4.3.1.1. Kredi Riski

Kredi riski, kullanılan kredinin geri ödenmeme ya da zamanında ödenmeme riski olup bankalar için kritik bir öneme haizdir. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 3. maddeye göre kredi riski; Kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığıdır. Bankalarda kredi riski, kredilerin portföyünden, bankalararası borçlanma, ve gecelik mevduat gibi faaliyetlerden kaynaklanır. Tek bir müşteriye fazla bir meblağda kredi kullanırmak yerine, risk geniş bir müşteri portföyü arasında paylaştırılıp, risk tutarı minimize edilerek kredi riski azaltılabilir.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 54. madde belirtildiği üzere; Karmaşık faaliyet yapısına sahip bankaların sermaye gereksinimi kapsamında kredi riski değerlendirmesi asgari olarak; risk derecelendirme sistemleri, portföy analizi veya toplulaştırması, menkul kıymetleştirme ve karmaşık yapıdaki kredi türevleri ile büyük krediler ve risk yoğunlaşmaları unsurlarını içerir. Kredi riski analizinde, riskteki yoğunlaşmayı da içerecek şekilde portföy düzeyindeki zayıflıklar belirlenir, kredi yoğunlaşmasının ve diğer portföy konularının yönetiminde menkul kıymetleştirme ve karmaşık kredi türevleri gibi işlemlerden kaynaklanan riskler yeterli ölçüde dikkate alınır.

4.3.1.2. Likidite Riski

Likidite varlıklarının nakde çevrilebilme kolaylığı, nakit ödeyebilme yeterliliği olup bir bankanın yükümlülüklerini karşılaması hususundaki önemli kriterler arasında yer alır. Repo,

para ve para benzeri gibi kısa vadeli aktifler ile ters repo gibi kısa vadeli pasifler bankaların likidite görünümünü iyi yansıtır.

Likidite riski genel olarak, ihtiyaç duyulan meblağda fonun ihtiyaç duyulduğu anda uygun bir maliyetle bulunamaması, elde tutulan finansal varlığın istenilen zamanda ve fiyatta elden çıkarılmaması veya transfer edilememesi sonucunda zarara uğrama olasılığını olarak tanımlanır. Likidite riskine verilebilecek en iyi örneklerden biri bankaların aktif kalemleri ile pasif kalemleri arasındaki vade uyumsuzluğudur. Yükümlülükleri kısa vadeli olan bir banka topladığı fonları uzun vadeli kredilere ya da uzun vadeli diğer plasmanlara dönüştürdüğü takdirde likidite riski ile karşı karşıya kalacak, yükümlülüklerinin vadesi geldiğinde bunları yerine getirmek için gerekli fonları bulamayacaktır (Bolak, 2004, s. 11). Bankalar ani harcamalarını veya mevduat çekilişlerini karşılayamamaları likidite riskine neden olur. Bu sebeple bankaların, mevcut pasiflerinin vadesinden önce çekilme ihtimaline hazırlıklı olmaları belirli bir miktar likit ya da kısa vadeli aktif yapısına sahip olmaları gerekmektedir.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 57. madde belirtildiği üzere; Bankalar, net likidite pozisyonunun ve likidite gereksiniminin devamlı olarak ve geleceğe dönük olarak ölçülmesi, izlenmesi, kontrol edilmesi ve yönetilmesi için politika ve süreçler tesis etmek ve işletmek zorundadır. Alternatif senaryolar da değerlendirilerek net likidite pozisyonuna ilişkin kararların dayandığı varsayımlar düzenli olarak gözden geçirilir. Bankalar, ilgili para birimlerini de dikkate almak suretiyle ödeme yükümlülüklerini sürekli olarak yerine getirebilmek için, varlıkları ile yükümlülüklerinde gerekli çeşitlendirmeyi sağlamak zorundadır.

4.3.1.3 Piyasa Riski

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik' in 3'ncü maddesine göre piyasa riski; Bankanın genel piyasa riski, kur

riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski ve alım satım hesaplarındaki karşı taraf kredi riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığını ifade eder.

Finansal piyasaların faiz oranları, fiyat, döviz kuru, tahvil, bono, hisse senedi ve emtia fiyatlarındaki değişiklikler sebebi ile bankaların zarara uğrama ya da sermaye kaybetme olasılığıdır. Bankacılık sektöründe kıymetlerin vadeleri uzadıkça piyasa riskine maruz kalma olasılıkları artar. Piyasa riskini minimize etmek için piyasa ile ilgili bilgilerin doğru bir şekilde ve de zamanında alınması ve buna ilişkin aksiyonların alınması gerekmektedir.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 55. madde belirtildiği üzere; Kurum, karmaşık faaliyet yapısına sahip bankalardan sermaye gereksinimi içsel değerlendirme sürecinin piyasa riskine ilişkin kısmında, likidite ve yoğunlaşma risklerine yönelik analizleri de içerecek şekilde, risk ölçüm modelleri ile stres testlerinin kullanılmasını zorunlu tutabilir. Risk ölçüm modeli, risk faktörü şokları ya da tarihi veya varsayımsal bütünleşik senaryolar gibi stres testleri ve diğer uygun risk yönetim teknikleri ile desteklenir. Piyasa riski açısından risk toleranslarına ilişkin limit sistemleri kurulur.

4.3.2. Operasyonel Riskler

Operasyonel riskin kapsamı geniş olup bütünüyle faaliyette bulunma sebebi ortaya çıkar. Operasyonel riskler, bilgi işlem sistemindeki düzensizlikler, iş süreçlerindeki aksaklıklar, çalışanların yaptıkları hatalar, suistimaller, teknolojik hatalar gibi zarar etme olasılığı olan riskler olup, riski önlemek veya minimize etmek için, kontrol mekanizmaları oluşturularak kontrolleri arttırmak veya riski sigortalamak gerekmektedir.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'in 3'ncü maddesine göre operasyonel risk; Yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemlerden ya da harici olaylardan kaynaklanan ve yasal riski de kapsayan zarar etme olasılığını ifade eder.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 56. maddede belirtildiği üzere; Bankalar, operasyonel risk yönetimi için gerekli sistemleri oluşturur ve bu sistemler kapsamında sermaye gereksinimini hesaplar. Bu sistem, operasyonel risk profilini, risk toleransını ve riskin banka dışına hangi kapsamda ve şekilde transfer edileceğine ilişkin hususları içerir. Bunlar, bankanın operasyonel risk yönetim politikalarında açıkça belirlenir. Bankaların operasyonel risk yönetimi süreçlerinin yasal riski kapsamı zorunludur.

4.3.2.1. Personel Riski

Personellerin bilgi eksikliğinden, tecrübe yetersizliğinden, hatalarından, ihmallerinden, görevlerini kötüye kullanmalarından kaynaklanan riskler olup, operasyonel riskler neticesinde bankalar büyük maddi kayıplar ile karşı karşıya kalabilmektedir.

4.3.2.2. Sistem ve Teknolojik Risk

Kullanılan sistemlerdeki teknik sorunlar ve sistemlerin yetersiz kalması, geliştirilen sistemlerin banka süreçlerine uygun olmaması ve bilgi işlem arızası sonucu karşılaşılan aksaklıklar sonucunda bankalar maddi zararlara maruz kalabilmektedir.

4.3.2.3. Süreçlere İlişkin Riskler

Bankalarda süreçlerin hatalı olarak işlenmesi ve birimler arasında bilgi akışının yetersiz olması neticesinde bankalar kayıplara maruz kalmaktadır. Süreçlere ilişkin risklerden korunmak veya bu tür riskleri en aza indirmek için, bankalarda yapılan bütün işlemler için iş akışlarının oluşturulması gerekmektedir.

4.3.2.4. Yasal Riskler

Bankalar özellikle yeni tip işlemlere girerken veya uluslararası bankacılık faaliyetlerinde yasal risklerle karşılaşır. Bunun nedeni söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları, buna bağlı olarak da birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmeleridir. Dolayısıyla uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde yabancı hukuk sistemine uygunluk denetimi şarttır. Örneğin, karşı taraf taahhüdünü yerine getirmeyi reddediyorsa veya belirli sözleşme tipleri

yabancı hukuk sisteminde geçersiz ise, bankanın taleplerini elde edebilmesi hususu önemli bir risk taşır. Ayrıca mevcut yasal düzenlemeler de bankanın dahil olduğu hukuki sorunları çözmeye yetersiz kalabilir (Boyacıoğlu, 2002, s. 53).

Bankaların yasal risklerden korunması için ülkeler arasındaki yasal boşlukların giderilmesi ve ülkelerdeki yasal yapıların daha şeffaf bir duruma getirilmesi gerekmektedir.

4.3.2.5 Dış Riskler

Dış riskler bankaların dışarıdan müdahaleler ile maruz kaldığı riskler olup, dolandırıcılık, sahte evrak, ve web sitelerine dışarıdan müdahale edilerek kötü amaçlarla kullanılması gibi suçlar neticesinde bankalar büyük maddi kayıplara maruz kalabilmektedir. Deprem, yangın ve sel gibi doğal afetlerden kaynaklanan riskler, sosyal karmaşa sebebi ile meydana gelen zararlar, ve bankaların özel firmalardan güvenlik ve temizlik gibi hizmet alımlarında maruz kalabileceği riskler de dış riskler kapsamındadır.

4.3.3. Faiz Oranı Değişim Riski

Bankaların finansal vaziyetinin faiz oranlarının değişimine maruz kalmasıdır. Faiz oranlarındaki hareketlilik bankalarda gelirler ve giderler üzerinde değişime ve aktif ve pasiflerin ekonomik değeri üzerinden değişime neden olur. Bankalarda faiz riskinin yönetilebilmesi için faiz oranlarının değişme olasılıklarının hesaplanması ve buna göre aksiyon alınması gerekmektedir.

4.3.4. Enflasyon Riski

Enflasyon riski ülke parasının yabancı paralar karşısında değer kaybetmesi, satın alma gücünde zayıflamaların olması ve dış ödemeler dengesinin olumsuz etkilenme olasılığıdır. Bankacılık sektörü açısından enflasyon riski, bankalarda bulunan yabancı paraların değerlerindeki değişimlerden kaynaklanan zarar etme olasılığıdır.

4.3.5. Ülke Riski

Ülke riskini ekonomik ve politik riskler oluşturmaktadır. Bir ülkedeki ekonomik krizler ve enflasyon ve resesyon gibi makro ekonomik durumlar ekonomik riske sebep olurken, siyasi buhranlar, savaş ve politik kriz gibi durumlar da politik riske sebep olup finansal piyasalara etki etmektedir. Ekonomik ve politik riskler belirsizlik unsuru olup yatırımcıların yatırım kararlarını etkilemektedir.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 3. maddeye göre ülke riski; ekonomik, sosyal ve siyasi koşullarda meydana gelen belirsizlikler nedeniyle bir ülkedeki borçluların dış yükümlülüklerini yerine getirememeleri veya yerine getirmekten kaçınmaları sonucunda bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığını ifade eder. İlgili Yönetmeliğin 62. maddesinde belirtildiği üzere bankaların ülke riski politikası; Bankanın maruz kalabileceği risk türleri ve bunların yönetimi için uygulanacak süreçleri, ülke riski için genel ve özel limitleri, belirli ülkelere yönelik risk analizinde kullanılacak standartlar ve kriterleri, ülke riski için karşılık ayırma politikasını, kredi verilen her ülkede, yerel mevzuatla uyumlu olacak şekilde kredi dokümantasyonunda uygulanacak asgari standart koşulları, bir ülkedeki koşulların bozulması durumunda uygulanacak acil durum planlarına ve pozisyon kapatma stratejilerine ilişkin süreçleri içerir.

4.3.6. Kur Riski

Kur riski yabancı paranın değerindeki değişimlerden kaynaklanan risk olup, döviz kurlarındaki hareketliliğin bankaların karlılığını olumsuz etkileme ihtimalidir. Bir bankanın yabancı para aktifleri ile yabancı para pasifleri arasındaki farkın pozitif olması halinde banka fazla pozisyonda, farkın negatif olması durumunda ise banka açık pozisyonda olup, bankanın aktifinde ve pasifinde aynı türde ve aynı meblağda yabancı para bulunmaması durumunda zarar etme olasılığıdır. Bankaların menkul kıymetleri döviz olarak ihraç etmesi halinde kur riski oluşur.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'in 3'ncü maddesine göre kur riski; Bankaların, tüm döviz varlık ve yükümlülükleri nedeniyle döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalabilecekleri zarar olasılığını ifade eder.

4.3.7. Yoğunlaşma Riski

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in 60. maddesine göre yoğunlaşma riski; bireysel olarak kredilerin portföy içinde, belirli sektörler bazında ve belirli bir coğrafi alandaki kredi yoğunlaşmasından kaynaklanan risk; mevduat ve diğer finansman sağlayanlardan kaynaklanan yoğunlaşma riski; belirli iş süreçleri veya teknoloji sistemlerinden kaynaklanan operasyonel kayıplara ilişkin operasyonel yoğunlaşma riski, genel piyasa riski, hisse senedi riski ve kur riski gibi risklerden kaynaklanan piyasa yoğunlaşma risklerini içerir. Bankalar, yoğunlaşma riskinin tanımlanması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için yönetim kurulu tarafından onaylanmış etkili, açık, şeffaf politika, sistem ve kontrolleri tesis etmek zorundadır. İlgili Yönetmelikte belirtildiği üzere yoğunlaşma riskine yönelik politikalar bankanın maruz kalabileceği; Bir gerçek veya tüzel kişiye veya risk grubuna kullanılan büyük krediler, aynı sektörde veya coğrafi bölgede bulunan müşterilere yönelik kredi tutarları ve bankanın kredi riski azaltım faaliyetlerinden kaynaklanan tek bir teminat türüne veya tek bir tarafın sağladığı kredi korumasına yönelik risk tutarları gibi dolaylı risk yoğunlaşmalarını da kapsar.

4.4. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Bankacılık riski yönetme faaliyetidir. Risk yönetimi, piyasalarda oluşan olağanüstü durumlarda bankanın karşı karşıya kalabileceği zararları ve ifa ettikleri işlemlerden oluşabilecek riskleri önceden belirleyebilmek, strateji ve planlar oluşturarak riskleri ve risklerden kaynaklanacak zararları azaltmak, olağanüstü durumlara hazırlıklı olmaktır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 28337 sayılı Bankaların   sistemler Hakkında Yönetmeliğinin 4. maddesine göre; Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm Şube ve birimleri ile Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere göre konsolidasyona tâbi tutulan ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin   sistemler kurmak ve işletmekle y k ml d rlere.  gili yönetmelikle banka yönetim kuruluna, denetim komitesine ve üst düzey yönetime önemli sorumluluklar verildiği görülmektedir.

Bankaların   Sistemleri Hakkında Yönetmelik 35. maddede belirtiliği üzere; Risk yönetimi sisteminin amacı, bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde deĐiŐtirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar, uygulama usulleri ve limitler vasıtasıyla, maruz kalınan risklerin konsolide ve konsolide olmayan bazda tanımlanmasını,  l lmesini, raporlanmasını, izlenmesini, kontrol edilmesini ve risk profilleriyle uyumlu  sel sermaye gereksiniminin belirlenmesini sağlamaktır.  gili Yönetmeliğe göre banka  inde uygun ve yeterli bir risk yönetim sisteminin tesis edilmesi  in;

a) Faaliyetlerden kaynaklanan risklerin farklı boyutlarını yönetmeye imkân verecek yeterli politikalar, uygulama usulleri ve limitler,

b) Risk yönetimi faaliyetleri belirtilen usul ve esaslara uygun olarak açıkça tanımlanır.

Günümüzde bankalar çeşitli nedenlerden dolayı birçok risk ile karşı karŐıyadır bu sebeple karşılaşılan riskleri kontrol altına alabilmek oldukça güçtür. Bankalarda risk yönetimi işlevini icra etmekte olan birimlerin temel görevleri risklerin tespit edilmesi,  l lmesi, yönetilmesi ve raporlanmasıdır. Risklerin bilinmesi, sınırlandırılması, azaltılması ve olası risklere karşı hazırlıklı olunması  in bankaların riskleri  l lebilir hale getirmesi gerekir. Bankaların gelecekteki durumları hakkında en temel göstergelerden birinin risk yönetimi olması sebebi

ile banka içerisinde sağlam ve etkin risk yönetimi süreçlerinin oluşturulması ve de kullanılması fazlası ile önem arz etmektedir. Bankalarda sağlam bir risk yönetiminin mevcut olması ile olası riskler minimize edilir ve de karlılık arttırılmış olur. Risk yönetiminin bankalarda yaygın bir risk kültürünün oluşumuna katkısı da büyüktür.

4.4.1. Risk Yönetim Sürecinin Aşamaları

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 38. madde belirtildiği üzere risk yönetimi faaliyetleri;

- Risk lm,
- Risklerin izlenmesi,
- Risklerin kontrolü ve raporlanması faaliyetlerinden oluşur.

4.4.1.1. Risk lm ve lm Süreci

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 41. madde belirtildiği üzere;

- Bankalar maruz kaldıkları sayısallaştırılabilen risklerin ölçümü ve sayısallaştırılamayan risklerin değerlendirilmesi için güvenilir ve bütünlük içinde uygulanabilen; yapıları, ürün eşitleri ve faaliyet alanları ile uyumlu etkin sistemlere sahip olmalıdır.
- Bankalar, risk ölçüm sisteminin ürettiği sonuçların doğru yorumlanması için gerekli tüm tedbirleri almalıdır. Bankalar, risk ölçüm sisteminin sonuçlarının karar alma süreçlerine dahil edilmesinde hata ve noksanlıklardan kaynaklanabilecek yorumlama hatalarına karşı gerekli tüm tedbirleri almalıdır.
- Bankalar, risk analiz ve değerlendirmelerinin bankanın risk profilini doğru şekilde yansıtacak yöntemlerle yapılmasını, risk profilinin izlenmesini ve kontrol altına alınmasını sağlar.

- Risklerin ölçümü ve değerlendirilmesi için farklı ölçüm yöntemleri ve modelleri kullanılabilir. Risk ölçümünde kullanılacak yöntemlerin veya modellerin belirlenmesinde bankalar aşağıda belirtilen hususları dikkate alır:
 - Faaliyetlerin yapısı, hacmi ve karmaşıklığı,
 - Model veya yöntemin ihtiyaç nedeni,
 - Yöntemin veya modelin varsayımları,
 - Kullanılacak verinin elde edilebilirliği,
 - Bilgi sistemlerinin elverişliliği,
 - Personelin deneyimi.
- Yönetim kurulu veya ilgili iç sistemler sorumlusu ile üst düzey yönetim, kullanılan modele ilişkin varsayımları ve sınırlamaları, riskleri ölçmek için kullanılan temel varsayımları, veri kaynakları ve uygulama usullerinin yeterliliğini ve uygunluğunu değerlendirmek zorundadır.
- Risk ölçüm yöntemi veya modelinin doğruluğu ve güvenilirliği, gerçekleşen sonuçlar kullanılarak geriye dönük testler yoluyla tespit edilir. Risk ölçüm yöntemi ve modeller değişen piyasa koşullarının yansıtılması için periyodik güncellemelere tabi tutulur.
- Banka içinde, risk ölçüm sistemlerinin işleyişine ilişkin yazılı politika ve uygulama usulleri oluşturulur ve bu politika ve uygulama usullerine uyumun izlenmesine yönelik yöntemler geliştirilir. Risk ölçüm sistemlerinin işleyişine ilişkin yazılı politika ve uygulama usullerinde veri yönetim süreci de düzenlenir.

Basel II sermaye standardı, bankacılık risklerinin üç ana grup altında toplanarak ölçülmesini ve bu riskleri karşılayacak kadar ekonomik sermaye tutulmasını öngörmektedir. Bu standartta tanımlanan bankacılık riskleri; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olarak üç başlık altında toplanmakta olup bu risklerin ölçüm yöntemleri detaylı bir şekilde aşağıda belirtilmiştir (Teker, Bolgün, Akçay 2005, s. 46-47):

Kredi Riskinin Ölçümü: Kredi riskinin ölçümü için iki farklı yöntem önerilmektedir; standart yöntem ve içsel derecelendirme yöntemi. Standart yöntem, Basel I Uzlaşısında tanımlanan risk gruplamasının daha detaylandırılmış hali gibi görülebilir. Bu yöntem, banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın bir dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu almasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. İçsel derecelendirme yöntemi ise, kalite notunun dışsal risk derecelendirme kuruluşları yerine, bankanın kendi içsel sistemleri tarafından üretilmesi esasına dayanır. Bu modelin uygulanması, temel ve ileri düzey olmak üzere iki farklı şekilde yapılabilir. İçsel modelin uygulanabilmesi için; temerrüte düşme olasılığı (PD), temerrüt anındaki kullanım miktarı (EAD), temerrüt halinde tahsilat oranı (LGD) ve vade (M) parametrelerinin belirlenmesi gerekir. Temel düzeyde, PD parametresi ilgili banka tarafından ölçülürken; M, LGD ve EAD parametreleri denetleyici kamu otoriteleri tarafından sabit bir girdi olarak sağlanır. İleri düzeyde ise, tüm parametreler ilgili banka tarafından üretilerek modele katılır.

Piyasa Riskinin Ölçümü: Piyasa riskinin ölçülerek, sermaye yeterliliği oranına dahil edilmesini BDDK 2001 yılı sonundan itibaren tüm bankalar için zorunlu hale getirmiştir. BDDK, piyasa riskinin hesaplanması için standart yöntemi zorunlu tutarken, riske daha hassas, gelişmiş ve risk yönetimi açısından daha esnek olan diğer risk ölçüm modellerinin kullanımını da teşvik etmektedir. Standart yöntem, bir bankanın piyasa riskini oluşturan hesap kalemlerindeki uzun ve kısa pozisyonların kalan vadelerine göre sınıflandırılarak, uzun ve kısa pozisyonların netleştirilmesinden sonra, ilgili risk ağırlıkları ile çarpılmasıyla hesaplanan risk miktarını ifade eder. Piyasa riski ölçmede kullanılacak diğer yöntemler ise; parametrik VaR (PVaR), tarihi simülasyon (TS) ve Monte Carlo (MC) simülasyonu olarak sınıflanabilir. PVaR yöntemi, piyasa riskine maruz kabul edilen portföylerin opsiyon içermediğini, portföyü oluşturan varlık getirilerinin normal dağıldığını ve varlık getirileri arasındaki ilişkilerin lineer olduğunu varsayarak, piyasa riskine maruz değeri hesaplar. TS

yöntemi, varlık getiri dağılımları ve getiriler arasındaki ilişkiler hakkında herhangi bir varsayımda bulunmadan, bugün elde tutulan piyasa riskine maruz belirli bir portföyün geçmişte herhangi bir gündeki piyasa hareketleri nedeniyle uğrayabileceği kayıpları hesaplar. MC yöntemi ise, elde tutulan portföy içindeki varlıkların geçmiş getiri dağılımlarını esas alarak, gelecekte beklenen getirilerini simüle edip, portföyün maruz kalabileceği zarar miktarını hesaplar.

Operasyonel Riskin Ölçümü: Operasyonel risk ölçümü için üç farklı yöntem önerilmektedir; temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve gelişmiş ölçüm yaklaşımı. Temel gösterge yaklaşımı, en basit ve uygulaması en kolay yöntem olmasına karşın, risk yönetimi sistemleri hakkında bankalar arası herhangi bir ayırım gözetmediğinden, gelişmiş bankalar bu yöntemi kullanmama eğilimindedir. Bu yöntemde göre, operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarı bankanın son üç yıllık brüt gelirleri ortalamasının %15'i kadardır. Burada tanımlanan brüt gelir, bankanın faiz gelirleri ve giderleri farkı ile faiz dışı gelirleri ve giderleri farkınının farkına eşittir. Ancak brüt gelir hesaplanırken; provizyonlar, olağanüstü gelir/giderler ve menkul kıymet satışından doğan kar/zararlar dahil edilmez. Standart yöntemde; bankanın toplam brüt gelirleri sekiz farklı faaliyet koluna ayrıştırılır ve her faaliyet kolu %12-18 arasında değişen risk ağırlıkları ile çarpılarak toplanır. Gelişmiş ölçüm yaklaşımında ise, ayrıştırılmış her bir farklı faaliyet alanı için yedi farklı risk alanı belirlenir ve her bir farklı faaliyet alanının her bir farklı risk alanı, bankanın kendi geçmiş gözlemlerine dayalı ve önceden belirlenmiş bir risk ağırlığı ile çarpılıp toplanarak, operasyonel risk için sermaye gereksinimi hesaplanır.

4.4.2. Risk Yönetimi Politikaları ve Uygulama Usulleri

Risk yönetimi politika ve uygulama usullerinin değişen koşullara uyum sağlaması zorunludur. Yönetim kurulu veya ilgili iç sistemler sorumlusu bunların yeterliliğini düzenli olarak değerlendirir ve gerekli değişiklikleri yapar. Risk yönetimi politika ve uygulama

usullerinin belirlenmesinde asgari olarak aşağıdaki hususlar dikkate alınır (Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md. 36);

- Bankanın faaliyetlerine ilişkin stratejiler, politikalar ve uygulama usulleri,
- Bankanın faaliyetlerinin hacmine, niteliğine ve karmaşıklığına uygunluk,
- Bankanın risk stratejisi ve alabileceğı risk düzeyi,
- Bankanın risk izleme ve yönetme kapasitesi,
- Bankanın geçmiş deneyimi ve performansı,
- Faaliyetleri yürüten birimlerin yöneticilerinin alanları ile ilgili konulardaki uzmanlık düzeyleri,
- Kanunda ve ilgili diğeri mevzuatta öngörülen yükümlölükler.

Yüzbaşıoğlu’na (2003) göre, Etkin bir risk yönetimini gerekli kılan unsurlar şunlardır

(s.10):

- ❖ Uluslararası finansal mimarinin yeniden yapılanması
 - Finansal faaliyet alanının standardizasyonu
 - Finansal rollerin standardizasyonu
- ❖ Finansal serbestleşme, fon akımlarının hızlanması ve globalleşmesi, değışen rekabet yapısı, karmaşık finansal ürünlerin (yapılanmış ürünler, sentetik türevler v.d.) ve teknolojilerin kullanımı
 - Fiyatlama
 - Risk Primi
 - Volatilité
- ❖ Risk alma hususunda hesap verilebilirliğın sağlanması ve etkin portföy yönetimi(risk yoğunlaşmasının önlenmesi) ihtiyacı
- ❖ İç kontrol disiplininin ve gözetimin etkinleştirilmesi, saydamlığı, piyasa disiplininin ve krizlere karşı dayanıklılığı artırılması gereğı

- ❖ Geleceğe odaklanılma ve risklerin optimizasyonu gereği (risk– getiri–ihtiyatlılık dengesinin kurulması) .

Senaryo Analizi ve Stres Testi

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 69. maddede belirtildiği üzere; Bankaların, risk faktöründeki değişimin gelir ve giderlerine etkisini ölçebilecek kapasiteye sahip olması ve beklenmeyen piyasa koşullarının temel faaliyet konularına etkisini değerlendirecek şekilde düzenli olarak stres testi ve senaryo analizleri uygulayacak bir sistem tesis etmesi zorunludur. Stres testleri, piyasa koşulları ve ekonomik konjonktür nedeniyle uğranabilecek zararları ve bu zararları karşılayacak ekonomik sermayeyi tahmin etmeye yönelik, bankayı olumsuz bir şekilde etkileyebilecek muhtemel olayları veya piyasa koşullarındaki muhtemel değişimleri tanımlayan, tek faktörlü duyarlılık analizleri ile çok faktörlü senaryo analizlerinden oluşur. Stres testleri, piyasada oluşan fiyatların değişimini, verim eğrisindeki kaymalar ile bu eğrinin eğim ve şeklinde ortaya çıkabilecek ani değişiklikleri, riskin ölçümünde kullanılan varsayımların geçerliliğini yitirdiği koşulları, geçmiş dönemde yaşanan aşırı hareketleri, geçmiş ve gelecekte oluşması muhtemel görülen kriz etkilerini yansıtır ve yapılacak analizler tüm finansal araçlar ve portföyleri içerir. Bankalar, risk iştahları, risk kapasitesi, risk toleransı ve stres testi sonuçlarını değerlendirerek gerekli görülen alanlarda önlemler alır. Bankalarca gerçekleştirilen stres testleri sonuçları Kurumca gözden geçirilir. Kurum, stres testleri sonucunda sermaye ihtiyacı ortaya çıkan bankalardan risk azaltımına gitmesini ve/veya ilave sermaye/karşılık bulundurmasını isteyebilir.

4.4.3. Risk Yönetiminin Temel Unsurları

Bankacılık sektöründe risk yönetiminde gelişmiş istatistik teknikler kullanılmakta olup, etkin bir risk yönetimi sisteminin temel unsurları şunlardır (Yüzbaşıoğlu, 2003, s. 12):

- Yönetim kurulunun risk yönetimi sürecini solo ve grup (konsolide) bazında oluşturması ve gözetim altında tutması
- Uygulama usullerinin ve risk limitlerinin kurum çapında tesisi
- Risk ölçümü, analizi ve izleme işlevlerinin gerçekleştirilmesi
- Kurum çapında etkin bir “Yönetim Bilgi Sistemi”nin mevcudiyeti
- Kurum çapında entegre ve doğru verilerin mevcudiyeti
- Kullanılan onaylanmış risk modellerinin varlığı
- Kurum çapında kapsamlı iç denetim uygulamasının bulunması
- Kurum içinde “Risk Kültürü”nün oluşturulması.

4.5. Risk Odaklı İç Denetim Sistemi

Bankacılık denetim süreçleri, Basel Komitesi normlarının benimsenmesi ile riske daha duyarlı olarak bakabilen, risklerden tamamen sakınılması yerine risklerin etkin bir biçimde ölçümü ve kontrolü sayesinde, özkaynak büyüklüğü ile orantılı bir biçimde taşınabilecek risklere katlanması ilkesi etrafında gelişmeye devam etmekte olup aktivite bazlı konsolide risk odaklı denetim (ROD) yaklaşımı son yıllarda önemli ölçüde uygulama alanı bulmaktadır. Riske dayalı denetim yaklaşımında denetçiler (iç ve dış), bankanın başlıca risklerine ve bu riskleri yönetebilmesini ve kontrol edebilmesini sağlayan iç sistemlerine ve süreçlerine odaklanmaktadır. Basel Komitesi, iç denetçileri ana hatlarıyla bankaların kurum içi süreç ve sistemlerinin doğru ve verimli çalışıp çalışmadığını inceleyen ve yönetim kurullarına görüş bildiren, iç denetimi, bağımsız denetimi ve otoritenin kamusal denetimini de kapsayan risk odaklı denetim sürecinin önemli bir unsuru ve risklerden birinci düzey korunma imkanı olarak görmektedir. Söz konusu denetim yaklaşımında kurumsal yönetimin etkin bir biçimde yapıp yapılmadığı saptanmaya çalışılır ve bankanın iş profilinden ve faaliyetlerinden kaynaklanan temel riskleri kontrol edecek ve yönetecek gerekli sistemlerin ve süreçlerin bulunup bulunmadığı incelenir (Yüzbaşıoğlu, 2003, s. 31-32).

Bankada risk yönetiminin başarısı için; Riske odaklı bir muhasebe sistemi (işkolu, alım-satım/bankacılık hesapları, transfer fiyatlaması ve rayiç fiyatlara göre değerlendirme bazlı) ve risk provizyonu ayırma ve sürekli gözden geçirme mekanizması mevcut olmalıdır. Risk yönetimine geçiş sürecinde, geleneksel denetim yaklaşımına uygun olan taşınan risklerden kaçınılması şeklindeki, riskin genel ve çok geniş bir biçimde ele alınarak önlenmesi tarzından, risk odaklı denetim yaklaşımına uygun olan, taşınan risklerin daha hassas bir biçimde ölçülerek yönetilmesi şeklindeki riskin özel bir biçimde ele alınması tarzına geçiş söz konusudur (Yüzbaşıoğlu, 2003, s. 33).

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 26. maddesinde belirtildiği üzere riske dayalı denetim; Etkin bir iç denetim sistemi, iç denetim biriminin risk değerlendirmelerine dayalı olarak gerçekleştirilir. İç denetimde risk değerlendirmeleri, iç denetim birimi tarafından bankanın maruz kaldığı riskler ve bunlara ilişkin kontroller dikkate alınarak denetim çalışmalarında öncelik verilecek alanların, dikkate alınacak ayrıntıların ve denetimin sıklığının belirlenmesine yönelik yürütülen bir işlemdir. İlgili Yönetmeliğe göre her yıl itibarıyla risk değerlendirmelerinin yapılabilmesi için;

- Tanımlanan işlemler, ürün çeşitleri, hizmet ve görevler kapsamında icra edilen faaliyetler ve bunlara yönelik Kanun hükümleri ve ilgili diğer mevzuat konuları belirlenir.
- Önemli iş birimleri ve ürünler ile bunlara ilişkin faaliyet ve kontrol riskleri belirlenir ve risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin yapısına ilişkin dokümanlar tespit edilir.
- Önemli iş birimleri ve ürünlere ilişkin faaliyet ve kontrol risklerinin değerlendirilmesi ve önem derecelerinin belirlenmesi için risk ölçüm ve derecelendirme sistemleri kullanılır.

- Önemli iş birimleri ve ürünlere ilişkin faaliyet ve kontrol risklerinin değerlendirilmesi ve önem derecelerinin belirlenmesi, konsolidasyona dahil her kuruluşu da kapsayacak şekilde matris yardımıyla yapılır.
- Tüm işlemler, ürün çeşitleri, sunulan hizmetler ve görevler tanımlanır.
- Birim ve faaliyetlere ilişkin risk değerlendirmeleri, birim yöneticileri ile birlikte yapılır. Risk değerlendirmelerinde iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin görüşleri de alınır. Risk değerlendirmelerine ilişkin nihai karar iç denetim biriminin sorumluluğundadır.
- Risk değerlendirmeleri düzenli olarak gözden geçirilir. Yeni ürünler, yeni sistemler, Kanun ve ilgili diğer mevzuattaki değişiklikler, organizasyonda veya önemli görevlerde bulunan personelde değişiklikler ya da yürütülen faaliyetlere ilişkin işlem hacminde ve tutarlarda yaşanan dikey değişimler gibi risk değerlendirmelerini etkileyebilecek olaylar, birim yöneticileri tarafından iç denetim birimine bildirilir. İç denetim birimi bu tür değişiklikleri dikkate alarak risk değerlendirmelerini gözden geçirir.
- İç denetim birimi yöneticisi risk değerlendirmelerini ve değişikliklerini inceler ve uygunluğunu onaylar.

Etkin risk değerlendirilme işlevi, banka faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek kurum içi (kurumsal yapının karmaşık yapısı, banka faaliyetlerinin içeriği, personel kalitesi, kurumsal değişiklikler, personelin devamlılığı gibi) ve kurum dışı (ekonomik etkenler, sektördeki değişimler ve teknolojik gelişmeler gibi) tüm faktörlerin tespit edilmesini gerektirir. Risk değerlendirmesi kapsam olarak hem bankanın organizasyon yapısındaki tüm seviyelerde hem de bankanın yan kuruluşlarının faaliyetlerini de içine almak üzere tüm faaliyetleri kapsayan geniş bir yelpazede yapılmalıdır. Risk değerlendirilmesine ilişkin çeşitli yöntemler kullanılabilir. Etkin risk değerlendirmesi, ölçülebilir ve ölçülemez tüm riskleri

kapsamalı ve bu risklerin kontrolüne ilişkin kar ve maliyet hesaplaması yapılmalıdır (Yurtsever, 2008, s. 45).

Risk Odaklı İç Denetim Sistemi, banka denetim komitesine bağlı olan;

- Risk Yönetim Merkezi,
- Teftiş Kurulu
- İç Kontrol Merkezi olmak üzere üçlü bir yapı ile faaliyet göstermektedir (Aslan, 2003, s. 121).

4.5.1. Risk Odaklı İç Denetimin Amacı

Toygar'a göre risk odaklı iç denetimin temel amacı, yönetim kuruluna aşağıda yer alan hususlar çerçevesinde bağımsız güvence sağlamaktır (aktaran Sümer Göğüş, 2012, s. 47-48).

- Yönetimin kurum bünyesinde hayata geçirmiş olduğu risk yönetimi süreçlerinin amaçlanan şekilde yürütülmekte olduğu,
- Söz konusu risk yönetimi süreçlerinin sağlam ve tutarlı bir tasarıma sahip olduğu,
- Yönetimin yönetmek istediği risklere karşı almış olduğu tedbirlerin yeterli ve verimli olduğu,
- Yönetimin yönetmek istediği risklere karşı almış olduğu tedbirlere ilişkin sağlam ve tutarlı bir kontrol çerçevesinin uygulanmakta olduğudur.

5. BÖLÜM

BANKALARIN SERMAYE YETERLİLİĞİ VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ,

BANKALARDA YASAL VE EKONOMİK SERMAYE AYRIMI

5.1. Bankalarda Sermaye Yeterliliği

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision – BCBS) tarafından bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak yayımlanan Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı Basel-II bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır. Basel-II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler, risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistikî/matematikselsel risk ölçüm yöntemlerini içeren yöntemler bulunmaktadır. Basel-II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel-II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu , 2005, s. 1, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf).

Yapılan sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile bankaların belirli bir yasal sermayeye ulaştırılması hedeflenmektedir. Basel-I’de Sermaye yeterlilik oranına kredilerden kaynaklanan riske ilave olarak sonradan gerçekleştirilen düzenlemeler ile piyasa riski ve Basel-II ile operasyonel risk de dahil edilmiştir. Sermaye yeterlilik oranı, bankanın yükümlülüklerinin sermayesine oranı olup bu oran yüzde 8 olarak belirlenmiştir.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{[\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}]}$$

5.2. Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci

Basel Komite, sermaye yeterliliğini değerlendirmek için kullanılan metodolojinin niteliğinin; bankanın ölçeğine, işlemlerinin karmaşıklığına ve faaliyet stratejisine bağlı olacağını bilincindedir. Gelişmiş yöntemler kullanan büyük bankalar, ekonomik sermaye modellerine geçiş yapabilecektir. Karmaşık faaliyetlerde bulunmayan daha küçük bankalar, sermaye planlaması için, gelişmiş ve karmaşık içsel risk değerlendirme yöntemleri yerine kanaate-dayalı (judgment oriented) değerlendirme modelleri tercih edebileceklerdir. Bu bankalar, içsel sermaye hedeflerinin risk profilleri ile tutarlı biçimde ve sağlam temellere dayanarak belirlenmiş olduğunu göstermek durumunda olup örneğin, karmaşık yapıda olmayan bankalar (BDDK, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, 2004, s. 25-26):

- Sermaye düzeylerinin grup bazında analizini yapabilirler,
- Kredilerdeki genişleme beklentileri, gelecekteki kaynaklar ve fonların kullanımı ve temettü politikası gibi faktörleri dikkate alan bir “sermaye düzeyinin sürdürülmesi” stratejisi geliştirebilirler,
- Risklerin tanımlanmasına yönelik içsel süreçlerini değerlendirebilirler,
- Kontrol ortamı gibi kalitatif risk faktörlerini gözden geçirebilirler,
- Ek sermaye kaynakları için acil durum planları yapılması da dahil olmak üzere beklenmedik olaylara yönelik yaklaşımları değerlendirebilirler,
- Bankanın faaliyet gösterdiği ortama ve konjoktüre münhasır olmak üzere stres testleri uygulayabilirler (örneğin ekonomideki ya da sektördeki yavaşlama ve daralma etkisi, piyasa riski olayları veya likidite sıkışıklıkları).

Bir bankanın sermaye yeterliliği değerlendirme süreci aynı zamanda Basel Komite tarafından aşağıda belirtilen standartlara dayalı kurumsal yönetimi de teşvik etmelidir (BDDK, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, 2004, s.26):

- Yönetim kurulu ve üst düzey yönetim, bankanın karşı karşıya olduğu riskleri, bu risklerin ölçüm tekniklerini iyi anlamalı ve bankanın bütünleşik risk felsefesi, risk tolerans düzeyi ve risk politikasını gözden geçirip onaylamalıdır.
- Bankanın risk profili ve sermaye ihtiyacı, periyodik olarak yönetim kurulu ve üst düzey yönetime raporlanmalı ve sürecin doğru işlediğine ilişkin sağlam bir iç kontrol sistemi mevcut olmalıdır.
- Risk yönetimi ve sermaye politikasına ilişkin çerçeve, yönetim kurulu tarafından onaylanmalı ve üst düzey yönetim tarafından izlenmelidir.
- Banka bünyesinde, sermaye yeterliliği hususlarında yönlendirme ve rehberlik görevini ifa edecek, gerekli deneyimi haiz üst düzey yönetimden bir kişi tarafından başkanlık edilen “Sermaye Yönetimi Politika Komitesi” gibi yapılanmalara gidilmelidir.

5.3. Sermaye Gereksinimi İçsel Değerlendirmesi

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik 43. maddede belirtildiği üzere; Bankalar, maruz kaldıkları veya kalabilecekleri riskleri karşılamak için yeterli gördükleri sermayenin, çeşitleri, bileşenleri ve dağılımının sürekli olarak değerlendirilmesi ve idame ettirilmesine yönelik sağlam, etkin ve eksiksiz strateji ve süreçler tesis eder. Bankalar, mevcut ve gelecekteki sermaye gereksinimlerini stratejik amaçları ile birlikte analiz eder. Stratejik plan, sermaye gereksinimlerini, beklenen sermaye maliyetlerini, hedeflenen sermaye düzeyini ve sermaye kaynaklarını içermelidir. Strateji ve süreçler, banka faaliyetlerinin niteliği, ölçeği ve karmaşıklık düzeyi ile uyumlu ve kapsamlı olması ve idame ettirilmesi için düzenli içsel değerlendirmelere tabi tutulur.

5.3.1. Sermaye Gereksinimi İçsel Değerlendirme Sürecinin İlkeleri

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik'te belirtildiği üzere sermaye gereksinimi içsel değerlendirme süreci;

- Sürecin tasarlanmış olması ve Bankaların risk profillerine uygun ölçme ve değerlendirme sürecine dayalı olmalıdır.
- İçinde bulunulan koşullara ve gereksinimlere göre şekillendirilmelidir.
- Faaliyetlerden kaynaklanan ve banka için önem arz eden risklerin devamlı olarak değerlendirilmesine imkan vermelidir.
- Risk odaklı olup her türlü önemli riski kapsamalıdır.
- Geleceğe yönelik olmalıdır.
- Bankanın stratejik planlarını ve bunların makroekonomik faktörlerle ilişkisini dikkate almalıdır.

Banka iç sermaye değerlendirme sürecinin çerçevesinde, bankanın iç denetim bölümü, bankanın karşı karşıya olduğu çeşitli riskleri ölçme sistemini, bankanın riskleri ile sermaye düzeyini ilişkilendirmek için geliştirdiği sistemi ve iç sermaye politikalarına riayeti izlemek için tesis edilen yöntemi düzenli olarak ve bağımsız bir biçimde incelemelidir (Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler İle İlişkisi, Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesi, Temmuz 2000, s.7).

5.4. Bankalarda Yasal ve Ekonomik Sermaye Ayırımı

Basel II ile bankaların ekonomik sermayesi yeniden tanımlanmıştır. Bankaların ekonomik sermaye tutmasının esas amacı, tanımlanmış riskler karşılığı belirli yöntemlere göre hesaplanmış bir miktarda sermaye bulundurması değil, öncelikle tanımlanan bu risklerin doğru bir şekilde ölçülmesi ve bu ölçümlerin bankaların strateji belirlemede bir temel

oluşturmasıdır. Bu amaca yönelik olarak Basel II standardı; minimum sermaye gereksinimi, sermaye yeterliliği denetimi ve piyasa disiplini olmak üzere üç temel yapı taşı üzerine oturtulmuştur. Basel II ile daha önceden tanımlanmış bankacılık risk türlerine, bir de operasyonel risk ilave edilmiştir. Ayrıca, daha önceleri her banka için aynı olan ve yalnızca standart yöntemlerle ölçülen kredi ve piyasa risklerinin de farklı yöntemlerle ölçülebilmesine olanak tanınmıştır. Basel II'nin diğer temel yapı taşları olan kamu denetimi ve piyasa disiplini ise, kamu otoritelerinin proaktif ve etkin bir denetim yapmasını, bankaların riskli faaliyetleri ve risk yönetimi konularında piyasaya detaylı bilgiler sunmalarını gerektirmektedir (Tekere ve ark., 2005, s.46).

Basel Komitesi oluşturduğu normları ile bankaların karşılaştıkları risklerin nasıl daha duyarlı ve hassas bir şekilde yönetilmesi gerektiğini ve taşınan, beklenen ve beklenmeyen çeşitli riskler için, belirli esas ve usullerle hesaplanan düzeylerde özkaynak bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Komite önerdiği risk ölçüm teknikleri ile bulundurulması gereken yasal özkaynak düzeyini ekonomik özkaynak düzeyine yaklaştırmak istemektedir. Bu şekilde, finansal kaynakların, solo ve konsolide bazda risk profili ve özkaynak gücü dikkate alınarak optimal dağıtımının temini mümkün olabilecektir (Yüzbaşıoğlu, 2003, s. 15).

Basel-I de sadece yasal sermaye yükümlüğü mevcut olup, Basel-II de ise bankaların faaliyetlerini en etkin seviyede ifa edeceği sermaye olan ekonomik sermaye yükümlüğü de getirilmiştir. Basel-II ile riski iyi yöneten ve yasal sermaye ile ekonomik sermaye arasındaki farkı kapatabilecek risk ölçüm sistemlerinin düzenlenmesi ve uygulanması hedeflenmekte olup, bankaların yasal sermaye ve ekonomik sermaye yeterliliğini izleme kabiliyetleri incelenmelidir.

6. BÖLÜM

BASEL I-II-III SÜRECİ BOYUNCA BANKACILIK SİSTEMİMİZİN İÇ DENETİM, İÇ KONTROL VE RİSK YÖNETİMİ SÜRECİ AÇISINDAN GEÇİRDİĞİ EVRELERİN VE GELDİĞİ NOKTANIN BAŞARI DÜZEYİ VE EKSİKLİKLERİ

Uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizler ve Dünya ekonomisinde 1973 stagflasyon bunalımı sonrasında etkin bir finans sisteminin kurulması ve bankacılıkta etkin risk yönetimi sağlayabilmesi amacı ile 1974 yılında Belçika, İngiltere, Almanya, Kanada, Fransa, İtalya, Hollanda, Japonya, Lüksemburg, İspanya, İsveç, İsviçre, ve ABD'nin dahil olduğu gelişmiş 13 ülkenin Merkez Bankası Başkanları tarafından, 1930 yılında kurulmuş olan Bank of International Settlements (BIS) bünyesinde Basel Bankacılık Denetim ve Gözetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision) oluşturulmuştur.

Türkiye, Basel I Kriterleri kapsamında sermaye yeterliliği husunda düzenlemede bulunan ilk ülkelerden biri olup, Mevzuatımızda, Hazine Müsteşarlığı'nca hazırlanan 26 Ekim 1989 tarih ve 20234 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 sayılı tebliğ ile 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Standardı'nın esaslarını benimseyen ilk düzenleme yapılmıştır. Tebliğ, tüm bankalara bilanço dönemi sonunda asgari %8 sermaye yeterliliği oranını sağlama yükümlülüğü getirmekte ve bu oranın sağlanması için aşamalı bir geçiş takvimi sunmaktadır. (Külahi Ezgi Aslan, Tiryaki Göksel, Yılmaz Ahmet (2013).Türkiye'de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci. Temmuz, s.187). Türkiye, 1988 yılında yayımlanan Basel I ilkelerini 1992 yılı sonundan itibaren tam olarak uygulamaya koymuştur. Basel I'de sermaye yeterlilik rasyosu hesaplanmasına kredilerden kaynaklanan riske ilave olarak sonradan gerçekleştirilen düzenlemeler ile piyasa riski eklenmiştir. Basel I'in bankaların risk düzeylerini net olarak yansıtmaması, risk duyarlılığının düşük olması ve operasyonel risk gibi riskleri kapsamaması nedenleri ile 2004 yılında uygulanmaya başlanılan Basel II, 2006 yılında daha kapsamlı olarak güncellenmiş, 2007 yılında sermaye yeterlilik hesaplamasına operasyonel risk de dahil edilmiş olup bu risk gruplarından her biri için olması

gereken sermaye ayrı yöntemler vasıtası ile hesaplanmaktadır. Sermaye yeterlilik oranı, bankanın yükümlülüklerinin sermayesine oranı olup bu oran Basel I ile yüzde 8 olarak belirlenmiştir. Basel II; asgari sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin inceleme süreci ve piyasa disiplini olmak üzere üç yapısal bloktan oluşmakta olup, Basel II'de sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve risklerin nasıl yönetileceği mevcut olup, Basel II ile riske duyarlı sermaye yeterliliği ve etkin risk yönetimi hedeflenmektedir. Basel uzlaşmaları ile bankaların karşılaştıkları riskler arasında büyük önem arz eden risklerden biri olan sermaye yeterliliğini belirlenmiş olup, banka iç kontrol birimleri bankaların sermaye yeterliliklerini olumsuz etkileyebilecek, muhtemel riskleri takip etmelidirler.

Basel II ile İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci'nin uygulamaya konmasında finansal kurumların karşılaşılabilecekleri zorluklardan biri, kurumun maruz kaldığı risklerin boyutlarını doğru tahmin edebilmek, bu risklerin yaratabileceği sonuçlar hakkında öngöründe bulunabilmek ve belirlenen riskleri sayısallaştırılarak sermaye seviyesine dönüştürebilmektir. Tüm bunları yaparken öncelikle, risklerin boyutlarının sayısal biçimde ifade edilebilmesi gerekmektedir. Ancak bilindiği gibi, bazı risk türlerinin (itibar riski gibi) sayısallaştırılması ya mümkün değildir ya da sayısallaştırma çalışmaları ciddi güçlükler içermektedir. Bu sebeple, risklerin değerlendirilmesi ve sermayeyle ilişkilendirilmesi sürecinde yargısal değerlendirmelerin yer alması kaçınılmazdır. Değerlendirme sürecinde karşımıza çıkan diğer sorunlar, cevaplanması kolay olmayan pek çok sorunun süreç içinde yer almasıdır. Tespit edilen risklerin gerçekleşme olasılığının ne olduğu, risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zararın büyüklüğü, risklerin birbirlerinden etkilenme düzeyi gibi pek çok soru, finansal kurumların cevaplandırarak, denetim otoritelerini ikna etmek zorunda oldukları hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Tuncer Ebru (2007). Basel II Gerekliliklerinden Bir

Diğeri; “İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci Oluşturma Zorunluluğu, s.56.
https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/3basel.pdf).

18/06/1999 tarih 4389 sayılı Bankalar Kanununun 9. maddesinde belirtildiği üzere; Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esasları ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Türk Bankacılık Sektörü 2001 senesinde büyük bir kriz atlattı, kriz sonrasında finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması amacı ile kurulan BDDK, Basel Komitesi'nin yayımladığı dokümanlar doğrultusunda bir çok düzenleme yapmış olup, 08/02/2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete'de BDDK tarafından Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır. İlgili yönetmelik ile bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemek amaçlanmış, ilgili yönetmeliğin 3. maddesinde; Bankaların, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, bu Yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorunda olduğu belirtilmiş olup, ilgili yönetmelikte; İç kontrol işlevinin etkinliğini belirleyen unsurlar, iç kontrol işlevini yürütecek temel birimler ve kontrol işlevinin gerçekleştirilmesindeki görev ve sorumluluklar, iç kontrol sürecinin temel unsurları, iç denetim sisteminin amacı ve temel unsurları, temel kontrol alanları, iç denetim standartları, iç kontrol sistemi, teftiş sistemi, risk yönetim sistemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

BDDK tarafından Basel II'ye tam olarak uyum kapsamında; “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ve “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yeniden düzenlenmiştir. BDDK tarafından “Bankalarca

Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ”, “Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ”, “Yapısal Pozisyona İlişkin Tebliğ”, “Opsiyonlardan Kaynaklanan Piyasa Riski İçin Standart Metoda Göre Sermaye Yükümlülüğü Hesaplanmasına İlişkin Tebliğ” ve “Menkul Kıymetleştirmeye İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ” yayımlanmıştır (Külahi Ezgi Aslan, Tiryaki Göksel, Yılmaz Ahmet (2013).Türkiye’de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci s. 191, <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruoneri/article/viewFile/1012000368/1012000273>).

01/11/2005 tarih, 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda, denetim komitesinin görev ve sorumluluklarına yer verilmiş, iç kontrolün tanımı yapılmış, bankaların, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlü olduğu belirtilmiş olup, iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi sistemi ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. 01/01/2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yayımlanmış Bankaların kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemleri ve bu sistemlerin işleyişine ilişkin usul ve esasları belirtilmiş, iç denetim sistemi ile iç kontrol sistemi ile arasındaki ayırım netleştirilmiş, iç kontrol faaliyetlerinin çerçevesi çizilmiş olup, son olarak 28/06/2012 tarih, 28337 sayılı Resmi Gazete yayımlanan BDDK'nın iç sistemler yönetmeliğinde; İç kontrol sistemi ve İç denetim sisteminin amacı ve kapsamı, iç denetim birimleri ve riske dayalı denetim tanımlanmış, iç kontrol faaliyetlerinin kapsamındaki kontrollere (Faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü, iletişim kanalları ile bilgi sistemlerinin ve finansal raporlama sisteminin kontrolü, uyum kontrolleri) ve söz konusu kontrollerin kapsamına, banka iç kontrol süreci aktörlerinin görev yetki ve sorumluluklarına, İç denetim faaliyetleri ve çalışma esaslarına, İç denetim planı, çalışma programları, örnekleme

metot ve tekniklerine ve İç denetim raporlarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. İlgili Yönetmelik'te Risk yönetim politikaları ve ilkeleri, risklerin ölçülmesi, izlenmesi ve risk yönetimi biriminin sorumlulukları, sermaye gereksinimi içsel değerlendirmesi, sürecin tasarımı, senaryo analizi ve stres testlerine de yer verilmiştir.

BDDK tarafından çıkarılan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik hükümleri, BIS tarafından iç denetim ve iç kontrol ile ilgili olarak yayınlanmış olan dokümanlarla uyumluluk göstermektedir. Basel II ile risk odaklı denetim anlayışı ile etkin risk yönetimi, iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği büyük önem kazanmakta olup, daha etkin ve sağlam istikrarlı büyüyen bir bankacılık sistemi amaçlanmaktadır. Basel II'de ikinci yapısal blok ile bankaların denetim ve iç kontrol süreçleri ile ilgili yeni düzenlemelere yer verilmiş, Türk bankacılık sektöründe teftiş, iç kontrol ve risk yönetimi birimleri banka bünyesinde oluşturulmuş olup, sektörde risk yönetimi hususunda önemli yatırımlar yapıldığı görülmektedir.

BDDK tarafından Bankacılık sektörü basel II ilerleme raporu son olarak Ağustos 2013 tarihinde yayımlanmış olup, ilgili raporda Haziran 2013 itibari ile Bankaların CRD/Basel II'ye Geçişine ilişkin ilerleme Anketi'ne verilen cevaplar değerlendirilerek elde edilen bilgiler derlenmiş olup, söz konusu rapora göre; Aralık 2012 dönemine göre operasyonel riske yönelik stres testi uygulayan bankaların toplam sayısı 10'dan 13'e çıkmış ve geçiş yapan bankaların önemli oranda sektör payına sahip olmaları sebebiyle mezkûr alanda uygulama yoğunluğu %43,2'den %57'ye yükselmiştir. Bu çerçevede geçmiş döneme nazaran operasyonel risk için stres testlerinin sektör genelinde uygulama alanı bulmaya başladığı görülmektedir (BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.18).

Tablo 1.1. Operasyonel Risk Stres Testleri

Uygulanmaktadır	57,0
Tek bir parametrenin değiştirildiği senaryolar	23,7
Çok değişkenli senaryolar	23,6
Tarihsel senaryolar	10,8
Diğer	17,2
Uygulanmamaktadır	43,0

Kaynak: BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.18.

Tablo 1.2. Yasal Sermaye Hesaplamalarında İçsel Model Kullanımına İlişkin Plan ve Planlanan Geçiş Tarihi (%)

Var	73,9
2012	0,0
2013	0,0
2014	31,2
2015+	18,1
Tarih Belirtmeyen	24,6
Yok	16,3
Belirsiz	9,8

Kaynak: BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.21.

Aktif büyüklüğüne göre bankacılık sektörünün %73,9'unu oluşturan bankalarca yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımına ilişkin bir planları olduğu ifade edilirken, sektörünün %16,3'ünü oluşturan bankaların içsel model kullanımına ilişkin bir planı olmadığı ve %9,79'unun durumunun belirsiz olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki tablo bir önceki dönem anket sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, içsel model kullanımına ilişkin bir planı olmadığını belirten bankaların sektördeki payı %11,7 oranında, durumunun belirsiz olduğunu ifade eden bankaların payı %13,3 oranında azalmıştır. Diğer taraftan, bir önceki döneme kıyasla 2014 ve 2015 yıllarında içsel model kullanımına geçeceğini beyan eden bankaların

sektördeki payı %38,1 oranında artmıştır (BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.21).

Tablo 1.3. Ekonomik Sermaye Tahsisi (%)

Gerek Görülmemektedir	1,1
Planlanmaktadır	23,1
Oluşturulmaktadır	53,1
<i>Uygulanmaktadır</i>	<i>22,7</i>

Kaynak: BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.23.

Bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %23,1'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına geçmeyi planlarken, %53,1'ini oluşturan bankalar ise ekonomik sermaye tahsisi uygulamasını oluşturma aşamasındadır. Bir önceki ankette oluşturulma aşamasında olan bankalardan, uygulamaya geçenlerle beraber, bu oran yaklaşık 9 puan düşmüştür. Ekonomik sermaye tahsisi uygulaması bulunan bankaların oranı ise bir önceki ankete göre yaklaşık 9 puan artarak %22,7 düzeyine yükselmiştir. Söz konusu sürecin oluşturulmasına gerek görmeyen bankaların oranı ise çok az bir değişimle %1,1'e düşmüştür. Bir önceki anket ile kıyaslandığında ekonomik sermaye tahsisinde uygulama sürecine geçiş yönünde olan genel eğilim devam etmektedir (BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.23).

ABD'de 2007 yılında mortgage piyasasında; Konut fiyatlarındaki balon artışlar ve Mortgage kredilerinin yapısının bozulması, finansal piyasalarda büyük bir istikrarsızlığa sebep olmuş ve daha sonra likidite krizine dönüşerek tüm dünyaya yayılmıştır. Küresel finansal kriz sonrasında Lehman Brothers'ın iflası, Fortis'in parçalanması ve Merrill Lynch çok düşük bir bedelle Bank of Amerika'ya satılması gibi durumlar sonucunda mevcut finansal sistemin yetersiz kaldığı görülmüştür. Basel II'nin bankacılık ve finans sisteminin gelecekte muhtemel krizlerin yaşanması halinde yeterli olmadığı görülmüş olup reformlar yapılmıştır.

2010 yılında Basel III kuralları yayımlanmış olup, söz konusu reform önlemlerin amacı bankaların daha şeffaf bir yapıya sahip olmasını sağlamak, bankaların yasal sermayelerini güçlendirmek ve bankacılık sektörünün mali ve ekonomik stresten kaynaklanan şokları bertaraf etme hususunda yetkinliğini arttırmaktır. Basel III ile, Basel I ve Basel II’de belirlenmiş olan sermayeye ilişkin asgari oranlar güncellenmiş, sermaye tamponu uygulaması tesis edilerek finansal piyasalardaki düşüş ve yükselişlerin etkisini azaltmak amaçlanmıştır ve banka likidite oranı hususunda minimum sınırlar belirlenmiştir. Basel III’e geçiş süreci 2013 yılı itibarıyla başlamış olup, BDDK 06 Eylül 2013 tarihinde Basel III çerçevesinde hazırlanan düzenleme taslaklarına ilişkin basın açıklaması yapmış olup ilgili basın açıklamasında; “2007 yılında başlayan küresel finansal kriz sonrasında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan ve kamuoyunda Basel III olarak bilinen reform önerilerinin uygulamaya geçirilmesine ilişkin çalışmalar kapsamında Kurumumuzca hazırlanan “Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik” ile “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” (Sermaye Yeterliliği Yönetmelik Değişikliği) 05/09/2013 tarihli ve 28756 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olduğu ve söz konusu düzenlemelerin 01/01/2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi öngörüldüğü belirtilmiştir. Sermaye Yeterliliği Yönetmelik Değişikliğinde; yüzde 8 oranında uygulanan asgari sermaye yeterlilik oranında bir değişikliğe gidilmediği, söz konusu yüzde 8’lik genel oranın kendi içinde alt dağılımını belirleyen yeni oranlar ihdas edildiği belirtilmiş olup, yüzde 8’lik oranın alt oranları olarak; yüzde 4,5 oranında asgari çekirdek sermaye yeterliliği oranı ve yüzde 6 oranında asgari ana sermaye yeterliliği oranı belirlendiği belirtilmiştir. (BDDK, Basel III çerçevesinde hazırlanan düzenleme taslaklarına ilişkin basın açıklaması (2003), 06 Eylül, Sayı:2013/28). BDDK’nın Basel III reform önerilerinin uygulamaya geçirilmesine ilişkin hazırlanmış olduğu ve muhtelif tarihlerde Resmi Gazete’de yayımlanmış olan, Bankaların Özkaynaklarına İlişkin, Bankaların

Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair, Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin, Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin ve son olarak Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin yönetmelikler 01/01/2014 tarihi itibari ile yürürlüğe girmiş olup Basel III 'ün 2019 yılı itibarıyla tam olarak uygulanmaya başlanması planlanmıştır.

BDDK Tarafından yayımlanan Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporuna göre; Ankete katılan bankaların %40'ı Basel III kapsamında çalışmaları olduğunu belirtmektedir. Anket sonuçlarına göre aktif büyüklük olarak bankaların;

- %68'i Basel III kapsamında sermaye oranlarını (çekirdek sermaye oranı, ana sermaye oranı, sermaye yeterliliği standart rasyosu),
- %79'u kaldıraç oranını,
- %75'i likidite oranlarını (likidite kapsama oranı ve net istikrarlı fonlama rasyosu) hesaplamaktadır. Hesaplama sonuçlarına göre bankaların Basel III ile gündeme gelecek olan asgari oranlara büyük ölçüde uyumlu olduğu düşünülmektedir (BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, Ağustos, s.24).

Basel Komitesi'nin yayımladığı dokümanlar doğrultusunda yapılan yoğun düzenlemeler ve alınan önlemler neticesinde bankacılık sektörümüz günümüz itibarıyla sağlam ve istikrarlı bir yapıya sahip olup, Basel uzlaşılarının ülkemizde uygulanmaya başlanması ile bankalarda risk kültürlerinin oluşturulması ve kurumca benimsenmesi yönünde büyük gelişmeler yaşanmıştır. Yapılan düzenlemeler ile iç denetim süreci revize edilmiş, Bankaların organizasyonlarında denetim komitesi bünyesinde yer alan; Teftiş kurulu, iç kontrol ve risk yönetimi birimleri ile daha etkin bir süreç denetimi gerçekleştirilmektedir. Maruz kalınan riskler karşısında durabilme ve riskleri bertaraf etmede en önemli hususlardan biri sermaye yeterliliği olup, Ülkemizde faaliyet gösteren bankaların tümünde sermaye yeterlilik oranının

asgari sınır olan %8'in üzerinde olduğu görülmekte ve de bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik rasyosu %12'nin altında olan banka bulunmamaktadır. Bankalarda Aralık 2012 itibari ile konsolide olarak Basel II ile Sermaye Yeterlilik Rasyosu raporlaması başlanmış, Basel III Uzlaşısı gereği uygulanacak % 2,5 Asgari Sermaye Koruma Tamponu şartının Türkiye'deki bankalar tarafından sağlandığı görülmekte olup Bankacılık sistemimizin Basel III ile getirilen düzenlemelere uyum düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İstikrarlı bir ekonominin temelini sağlam bankacılık sistemi oluşturur. Bu sebeple bankacılık sisteminin mevcut veya olası riskleri en aza indirgeyip, varlığını sürdürebilme yeteneğine sahip olması finansal piyasaların dayanıklılığı ve canlılığı açısından büyük önem arz etmektedir. Bankalarda iç denetim birimlerinin amacı yalnızca faaliyetlerinde sürekli yanlış işlem ya da hata yapılmasını tespit edip önlemek değildir. İç denetim birimleri söz konusu hata ve noksanlıkların tekrar etmemesine yönelik süreçleri de oluşturmalarıdır.

Bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak yapılabilmesi için etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı gerekli olup, tüm banka personeli iç kontrol hakkında yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olması iç kontrolün başarısı için büyük önem arz etmektedir. İç kontrol kültürü kurumsal yapı içinde tanımlanmalı ve korunmalıdır. İç kontrol faaliyetleri bağımsız olmalıdır, iç kontrol biriminde görevlendirilen iç kontrol personeli görevini ifa ederken objektif olmalı, gereken bilgi, beceri ve diğer vasıflara haiz olmalı, çalışmalarında azami mesleki özen ve dikkat göstermelidir. Bankalar kredilendirme sürecinde kredi risklerindeki olası zararları azaltmak için riske duyarlı sermaye getirisi hesaplamaları yapmalıdırlar. Her bir kredi için ayrılan sermayenin maliyetini hesaplayabilmeli ve bankaların kredi politikaları bölümleri bu hususu dikkate alarak ayrılması gereken sermayeyi belirlemelidir. Basel uzlaşmaları ile bankaların karşılaştıkları riskler arasında büyük önem arz eden risklerden biri olan sermaye yeterliliğini belirlenmiş olup, banka iç kontrol birimleri bankaların sermaye yeterliliklerini olumsuz etkileyebilecek, muhtemel riskleri takip etmelidirler. Basel uzlaşmalarının ülkemizde uygulanmaya başlanması ile bankalarda risk kültürlerinin oluşturulması ve kurumca benimsenmesi yönünde büyük gelişmeler yaşanmıştır. Risk odaklı denetim anlayışı ile etkin risk yönetimi, iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği büyük önem kazanmakta olup, daha etkin ve sağlam istikrarlı büyüyen bir bankacılık sistemi amaçlanmaktadır. Yapılan düzenlemeler ile iç denetim süreci revize edilmiş, Bankaların

organizasyonlarında denetim komitesi bünyesinde yer alan; Teftiş kurulu, iç kontrol ve risk yönetimi birimleri ile daha etkin bir süreç denetimi gerçekleştirilmektedir. Basel Komitesi'nin yayımladığı dokümanlar doğrultusunda yapılan yoğun düzenlemeler ve alınan önlemler neticesinde bankacılık sektörümüzün günümüz itibarıyla sağlam ve istikrarlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

Aslan, Sinan (2003). Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Akyel, Recai (2010). Türkiye’de İç Kontrol Kavramı, Unsurları ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Manisa, Cilt:17 Sayı:1, s.83-97. 25 Kasım 2014’te http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C17S12010/83_98.pdf adresinden indirildi.

Basel Komitesi (2000). Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler İle İlişkisi. Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan Danışma Belgesi, Temmuz.

<http://www.tbb.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/arastirma-ve-sunumlar/2001---2000/277>.

Başpınar, Ahmet (2005). “Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış”. Maliye Dergisi, Sayı:148, Ocak-Nisan, s.35-62. 07 Aralık 2014’te http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md148/turkiyedevedunyada.pdf adresinden indirildi.

BDDK (2004). Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar. Temmuz, s.25-26. https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1240basel_uygulama.pdf.

BDDK (2005). Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 10 soruda yeni basel Sermaye uzlaşısı. Ocak. https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf

BDDK (2013). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu. Sayı: 2013/2 Mart.

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/12011tbs_genel_gorunumu_mart2013.pdf

BDDK (2013). Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu. 2013 Ağustos.

Boyacıoğlu, Melek Acar (2002). Operasyonel Risk ve Yönetimi, Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar Dergisi, Sayı:43, Aralık, s.51-54. 25 Ekim 2014’te <http://www.tbb.org.tr/dosyalar/dergiler/dokumanlar/43.pdf> adresinden indirildi.

Bozkurt, Nejat (1998). Muhasebe Denetimi. İstanbul: Alfa Yayınevi.

Demirbaş, Mahmut (2005). İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar, Yıl:4. Sayı:7. s.167-188. 25 Ekim 2014’te <http://kontrol.bumko.gov.tr/Eklenti/6832,demirbas-m-ic-kontrol-ve-ic-denetim-faaliyetlerinin-kap-.pdf?0> adresinden indirildi.

Doyrangöl, Nuran Cömert (2001). Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili Bir İç Kontrol Sistemi ve Denetim Fonksiyonu, İstanbul, Lebib Yalkın Matbaası.

Göğüş, E. Handan Sümer (2012). Risk Odaklı İç Denetimde Risklerin Saptanması ve Değerlendirilmesi. İstanbul: Türkmen kitabevi, s.47-48.

Güredin, Ersin (2000). Denetim. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.ş.

INTOSAI: Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi (2006). Çev. Baran Özeren, 10.07.2006, s.39-40.

<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/elekicerik/sbn53IcKontStanReh.pdf>.

Kaval, Hasan (2000). Bankalarda Risk Yönetimi. Ankara: Baskı Yaklaşım Yayıncılık.

Kaval, Hasan (2008). Muhasebe Denetimi. Ankara. Gazi Kitabevi.

Kepekçi, Celal (2000). Bağımsız Denetim. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Korkmaz, Zühal (2011). COSO İç Kontrol Standartları ve Türkiye Uygulaması. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.

http://www.csb.gov.tr/db/strateji/editordosya/ZuhalKORKMAZCOSO_Ic_Kontrol_Standartlari_ve_Turkiye_Uygulaması.pdf.

Külahi Ezgi Aslan, Tiryaki Göksel, Yılmaz Ahmet (2013).Türkiye’de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci. Temmuz, s.185-200. 26 Ocak 2015’te <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruoneri/article/viewFile/1012000368/1012000273> adresinden indirildi.

Mandacı, Pınar Evrim (2003). Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı:1 s.67-84. 05 Aralık 2014’te <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5.say%C4%B11/5.1%20p%C4%B1nar%20mandaci.pdf> adresinden indirildi.

Saka, Tamer (2001). İç Denetim Mesleği, Bankacılık ve Risk Yönetimi. İç Denetim Dergisi, Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE), Sonbahar, Sayı: 1, s.50.

Teker Suat, Bolgün K.Evren, Akçay M.Bariş (2005). Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar, Sayı:12, s.42-54. 10 Aralık 2014’te <file:///C:/Users/User/Downloads/5000067971-5000087504-1-PB.pdf> adresinden indirildi.

Tuncer Ebru (2007). Basel II Gerekliliklerinden Bir Diğeri; “İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci Oluşturma Zorunluluğu. Bankacılar Dergisi, Sayı:60, s.49-57. 26 Ocak 2015’te https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/3basel.pdf adresinden indirildi.

Uzay, Şaban, Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, s.5 http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/SUZAY_KG.pdf.

Uzay, Şaban, “İç Kontrol Kurumsal Yönetime Yardımcı Olur” Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, s.2. <http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/F1.pdf>.

Uzun, Ali Kamil. İşletmelerde İç Kontrol Sistemi, 6 kasım 2014’te <http://www.denetimnet.net> adresinden indirildi.

Yurtsever, Gürdoğan (2008). Bankacılığımızda İç Kontrol. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, Nisan, Yayın No: 256. 8 ekim 2014' te <http://www.tbb.org.tr/content/upload/dokuman/819/2ickontrol.pdf> adresinden indirildi.

Yüzbaşıoğlu, A.Nejat, "Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi", Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi Başkanı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Risk Yönetimi Konferansı, Risk Yöneticileri Derneği – Finans Dünyası,16 Ocak 2003, İstanbul, s.10. 05 Aralık 2014'te <http://www.tmsf.org.tr/documents/reports/tr/riskmanagementNY.pdf> adresinden indirildi.

KANUN, GENELGE, YÖNETMELİK

4389 Sayılı Bankalar Kanunu (1999). 23/06/1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazete.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003). 24/12/2003 tarih ve 25326 sayılı Resmî Gazete.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (2005). 01/11/2005 tarih ve 25983 sayılı Resmî Gazete.

BDDK (2001). Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik. 08/02/2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete.

BDDK (2006). Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik. 01/01/2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

BDDK (2010). Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik. 13.01.2010 tarih 27461 sayılı Resmi Gazete.

BDDK (2010). Yönetim Beyanı Genelgesi. Tarih 30/07/2010, Sayı: BSD. 2010/3.

BDDK (2012). Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik. 28/06/2012 tarih ve 28337 sayılı Resmî Gazete.

BDDK (2013). Basel III Çerçevesinde Hazırlanan Düzenleme Taslaklarına İlişkin Basın Açıklaması. 06/09/2013, sayı: 2013/28.

İç Kontrol ve Ön Mali Kontrole ilişkin Usul ve Esaslar 31.12.2005 tarih (3. mükerrer) ve 26040 sayılı Resmî Gazete.

Maliye Bakanlığı. Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği. 26.12.2007 tarih 26738 sayılı resmi gazete.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 30.07.2010 tarihli 2010/3 sayılı Yönetim Beyanı konulu Genelge. <https://www.tbb.org.tr>.

Türkiye Bankalar Birliği. Bankacılık Etik İlkeleri. http://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf

WEB SİTELERİ

<http://www.resmigazete.gov.tr>.

<https://www.tbb.org.tr>.

<http://www.coso.org>.

<http://kontrol.bumko.gov.tr/TR,2185/coso-hakkinda.html>.

<https://www.bddk.org.tr>.

http://www.icdenetimmerkezi.com/bilgibankasi_det.php?mn=1&p=1126.